

Guvernul
Republicii Moldova

BANCA MONDIALĂ

Organizația Internațională
pentru Migrație, Misiunea în Moldova

Uniunea Europeană

CICLUL DE STUDII „CARTOGRAFIEREA DIASPOREI MOLDOVENEȘTI” I

MOLDOVENII ÎN FEDERAȚIA RUSĂ: profilul socioeconomic și provocările de politici

CHIȘINĂU 2013

OIM este fidelă principiului că migrația legală ce respectă demnitatea umană aduce beneficii migranților și societății. În calitate de organizație interguvernamentală, OIM colaborează cu partenerii săi pe plan mondial după cum urmează: asistă la satisfacerea provocărilor operaționale ale migrației; promovează înțelegerea integrală a problemelor ce țin de migrație; încurajează dezvoltarea economică și socială prin intermediul migrației; activează pentru respectarea reală a demnității umane și a bunăstării migranților.

Studiul dat este rezultatul unei cercetări efectuate de Expertul internațional, Vladimir Mukomel și Expertul local, Diana Cheianu-Andrei, coordonate de Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova în cadrul proiectului UE-OIM, finanțat prin intermediul Instrumentului European de Vecinătate și Parteneriat (ENPI), "Susținerea implementării componentei de migrație și dezvoltare a Parteneriatului de mobilitate UE-Moldova" și cu suportul conceptual al Băncii Mondiale și cofinanțarea din partea Fondului Fiduciar ONU pentru Dezvoltarea Durabilă Socială și a Mediului (TFESSD).

Analiza și constatările acestui raport, interpretările și concluziile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctele de vedere ale Băncii Mondiale, Comisiei Europene și Organizației Internaționale pentru Migrație.

Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova

Str. Ciuflea, 36/1

Chișinău, MD-2001

Republica Moldova

Tel. (+ 373 22) 23-29-40; (+ 373 22) 23-29-41;

Fax: (+ 373 22) 23-28-62;

Internet www.iom.md

Acest studiu a fost elaborat fără editarea formală OIM

© 2013 Organizația Internațională pentru Migrație (OIM)

Toate drepturile sunt rezervate. Nici o parte a prezentei publicații nu poate fi reprodusă, păstrată pe un sistem de căutare a informației sau transmisă sub orice formă prin intermediul unor mijloace electronice, mecanice, de fotocopiere, înregistrare sau altfel fără permisiunea scrisă prealabilă a editorului.

Organizația Internațională pentru Migrație,
Misiunea în Moldova

CICLUL DE STUDII „CARTOGRAFIEREA DIASPOREI MOLDOVENEȘTI” I

MOLDOVENII ÎN FEDERAȚIA RUSĂ: profilul socioeconomic și provocările de politici

Autori:

Vladimir MUKOMEL

Doctor în sociologie, Institutul de Sociologie,
Academia Rusă de Științe

Diana CHEIANU-ANDREI,

Doctor în sociologie, Catedra de Sociologie,
Universitatea de Stat din Moldova

**Chișinău
2013**

Acest studiu este rezultatul unui efort semnificativ de colectare și analiză a datelor prin intermediul metodelor sociologice cantitative și calitative la care au contribuit diferite persoane în mod diferit, dar la fel de important. Autorii își exprimă recunoștința reprezentanților Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerului Afacerilor Interne, Biroului Relații Interetnice, Biroului Național de Statistică (Republica Moldova), Serviciului Federal pentru Migrație (Federația Rusă), Ambasadei Republicii Moldova în Federația Rusă, Federației Naționale a Sindicatelor din Agricultură și Alimentație „Agroindsind”, Federației Sindicatelor din Construcții și Industria Materialelor de Construcții „Sindicons”, autorităților publice locale din mun. Bălți și din satul Chișcăreni, raionul Sângerei, centrelor cultural-naționale moldovenesti din Moscova, Krasnoiarsk, Novosibirsk și altor experți, a căror opinie a fost extrem de utilă și valoroasă pentru autorii studiului.

Autorii aduc mulțumiri de asemenea tuturor participanților la discuțiile focus-grup, desfășurate în Moldova și în Rusia, pentru implicarea lor activă și timpul acordat.

La fel, suntem recunoscători Organizației Internaționale pentru Migrație, Misiunea în Moldova, în persoana dlui Silas Rapold și a colegilor săi dl Ghenadie Crețu și dl Ion Bulgac, care s-au implicat la modul cel mai activ și cointerestat în proiect, oferind încurajare și susținere în realizarea proiectului.

CUPRINS

MULȚUMIRI.....	3
LISTA FIGURILOR.....	5
LISTA TABELELOR.....	7
SUMAR EXECUTIV	8
INTRODUCERE.....	14
METODOLOGIA CERCETĂRII.....	19
I. EXPERIENȚA MIGRAȚIONISTĂ.....	28
II. MOTIVELE PLECĂRII ȘI AȘTEPTĂRILE.....	31
III. STRATEGIILE PE TERMEN LUNG.....	36
IV. MUNCA MIGRANȚILOR.....	42
V. MIGRANȚII ÎN SOCIETATEA ȚĂRII DE DESTINAȚIE.....	53
VI. FAMILIILE MIGRANȚILOR ȘI GOSPODĂRIILE CASNICE.....	62
VII. COPIII MIGRANȚILOR.....	67
VIII. COMUNICAREA, LEGĂTURILE ȘI REȚELELE SOCIALE.....	76
IX. ORGANIZAȚIILE DE DIASPORĂ.....	86
X. VENITURILE, REMITENȚELE ȘI ECONOMIILE.....	90
XI. PERSPECTIVELE REVENIRII MIGRANȚILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ALE INTEGRĂRII LOR ÎN FEDERAȚIA RUSĂ.....	97
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI.....	102
BIBLIOGRAFIE.....	109

LISTA TABELELOR

Tabelul 1. Repartizarea populației Republicii Moldova după participarea la activitatea economică

Tabelul 2. Date despre participanții la discuțiile focus-grup

Tabelul 3. Profilul sociodemografic al migranților

Tabelul 4. Aspecte sociodemografice ale diferitor categorii de migranți intervievați în Federația Rusă (%)

Tabelul 5. Mediul de reședință al migranților intervievați în Republica Moldova și în Federația Rusă (%)

Tabelul 6. Experiența migraționistă a diferitelor categorii de migranți moldoveni (%)

Tabelul 7. Schimbarea destinației călătoriilor efectuate de migranții cu experiență migraționistă (prima și a doua deplasare) (%)

Tabelul 8. Planurile migranților veniți în Federația Rusă în diferiți ani, pentru o perioadă de ședere de lungă durată (%)

Tabelul 9. Strategiile migraționiste pe termen lung ale diferitor contingente de migranți (%)

Tabelul 10. Munca legală și munca ilegală în funcție de contingentul de migranți (%)

Tabelul 11. Ponderea migranților care lucrează ilegal în dependență de condițiile de angajare (%)

Tabelul 12. Nivelul mediu de remunerare a muncii persoanelor angajate legal și ilegal (respondenți)

Tabelul 13. Durata săptămânii de muncă și remunerarea muncii în diferite grupuri profesionale

Tabelul 14. Domeniile de activitate economică ale migranților în Republica Moldova și în Federația Rusă (%)

Tabelul 15. Apartenența migranților la grupurile profesionale în Republica Moldova și în Federația Rusă (%)

Tabelul 16. Schimbarea apartenenței la grupurile profesionale ale migranților cu experiență de muncă în Republica Moldova (%)

Tabelul 17. Repartizarea răspunsurilor la întrebarea „Când v-ați confruntat cu probleme sau dificultăți în Federația Rusă, la cine ați apelat după ajutor?” (%)

Tabelul 18. Colectivele de muncă ale migranților cu statut juridic diferit (%)

Tabelul 19. Colectivele de muncă ale migranților intervievați în Republica Moldova și în Federația Rusă (%)

Tabelul 20. Migranții cu copii în vârstă de până la 18 ani (%)

Tabelul 21. Copiii migranților care locuiesc în Federația Rusă și dețin cetățenia rusă (persoane,%)

Tabelul 22. Ponderea copiilor care locuiesc în Federația Rusă împreună cu părinții pe grupe de vârstă și în dependență de rangul nașterii (%)

Tabelul 23. Frecventarea instituțiilor educaționale din Federația Rusă de către copiii migranților moldoveni pe grupe de vârstă (%)

Tabelul 24. Existența problemelor la copiii migranților aflați împreună cu părinții în Federația Rusă (în opinia părinților) (%)

Tabelul 25. Țara eventuală pentru continuarea studiilor copiilor de migranți după absolvirea școlii în funcție de locul efectuării sondajului (%)

Tabelul 26. Țara eventuală pentru continuarea studiilor copiilor de migranți după absolvirea școlii la diferite categorii de migranți intervievați în Federația Rusă (%)

Tabelul 27. Problemele de comunicare a migrantului cu familia/rudele în perioada aflării în Federația Rusă, în funcție de locul efectuării sondajului (persoane, %)

Tabelul 28. Aspecte sociodemografice ale migranților care utilizează mijloacele de comunicare (intervievați în Republica Moldova) (%)

Tabelul 29. Ponderea migranților care efectuează transferuri bănești în Republica Moldova (%)

Tabelul 30. Remitențele diferitor categorii de migranți

Tabelul 31. Beneficiarii remitențelor în Republica Moldova (%)

Tabelul 32. Starea civilă a migranților moldoveni care intenționează să rămână permanent în Federația Rusă (%)

Figura 1. Numărul persoanelor plecate la muncă în străinătate sau în căutarea unui loc de muncă în străinătate, anii 2000—2010 (mii persoane)

Figura 2. Persoanele care locuiesc împreună cu migrantul în Federația Rusă (%)

Figura 3. Repartizarea migranților după anul primei plecări la muncă în Federația Rusă, anii 1991—2011 (%)

Figura 4. Motivele plecării din Republica Moldova (%)

Figura 5. Planurile migraționiste și realizarea acestora (%)

Figura 6. Planurile de viitor ale migranților intervievați în Republica Moldova în funcție de vârstă (%)

Figura 7. Planurile de viitor ale migranților intervievați în Federația Rusă în funcție de vârstă (%)

Figura 8. Planurile de viitor ale migranților intervievați în Federația Rusă în funcție de studii (%)

Figura 9. Domeniile de ocupare a forței de muncă a migranților intervievați în Republica Moldova și în Federația Rusă (%)

Figura 10. Permisele de ședere temporară deținute de migranți în timpul ultimei șederi în Federația Rusă (%)

Figura 11. Efectele migrației asupra familiei (%)

Figura 12. Frecvența comunicării părinților migranți cu copiii rămași în Republica Moldova (%)

Figura 13. Mijloacele de comunicare utilizate de migranții moldoveni intervievați în Republica Moldova și în Federația Rusă (%)

Figura 14. Interesul față de viața socială și politică din Federația Rusă și din Republica Moldova pe grupuri de migranți (%)

Figura 15. Percepția mediului social din Federația Rusă de către migranții moldoveni (%)

Figura 16. Participarea migranților moldoveni la ultimele alegeri parlamentare din Republica Moldova (%)

Figura 17. Limbile de comunicare care predomină în diferite colective de muncă din care fac parte migranții moldoveni (%)

Figura 18. Nivelul de informare al migranților moldoveni despre organizațiile moldovenești din Federația Rusă (%)

Figura 19. Repartizarea răspunsurilor la întrebarea „Unde vă întâlniți cel mai des cu compatrioții?” (%)

Figura 20. Impactul remitențelor asupra veniturilor, pe medii de reședință și zone geografice ale Republicii Moldova, anul 2009 (%)

Figura 21. Bunurile deținute de gospodăriile cu migranți în Republica Moldova (%)

Figura 22. Bunurile deținute de gospodăriile cu migranți în Federația Rusă (%)

Figura 23. Impactul migrației asupra gospodăriilor (%)

Figura 24. Utilizarea remitențelor primite de peste hotare în ultimele 12 luni (%)

SUMAR EXECUTIV

Sarcinile de bază ale prezentului studiu sunt axate pe concretizarea profilurilor sociodemografice și economice ale migranților moldoveni și reprezentanților diasporei moldovenești din Federația Rusă, a problemelor adaptării lor în Rusia, a planurilor lor de viață personale și familiale, a perspectivelor de investiții în economia Republicii Moldova și cea a Federației Ruse.

Ținând cont de caracterul complex al sarcinilor stabilite, metodologia selectată a studiului a constat în efectuarea în regim simultan în țara de origine și în țara de destinație a cercetărilor, bazate pe metodologii armonizate, care au inclus sondaje sociologice și studii calitative. Au fost chestionați 119 migranți și al 183 membri ai gospodăriilor casnice cu migranți în Republica Moldova, 394 migranți în Federația Rusă. S-au realizat, de asemenea, patru discuții focus-grup în Republica Moldova și cinci discuții focus-grup în Federația Rusă; zece interviuri individuale aprofundate cu experții în Republica Moldova și șapte – în Federația Rusă.

În cadrul studiului realizat în Federația Rusă s-a pus accentul pe examinarea planurilor migraționiste ale respondenților (circulația, reîntoarcerea, migrația în țările terțe), modificarea modelelor migraționiste și capacitatea lor de adaptare/integrare în comunitatea gazdă. La efectuarea cercetării în Republica Moldova s-a acordat o atenție sporită planurilor de viață ale familiilor migranților, impactului migrației asupra vieții cotidiene a familiei migrantului, legăturilor sale cu comunitatea, precum și oportunităților de a efectua investiții în economia Republicii Moldova. Procedurile de eșantionare în Federația Rusă și Republica Moldova au fost diferite, însă principalele blocuri de întrebări din chestionare au fost identice. Respondenții din Federația Rusă au fost selectați prin intermediul metodei „bulgărele de zăpadă”, iar în Republica Moldova s-a aplicat eșantionarea aleatorie stratificată.

Cercetarea desfășurată simultan în țara de origine și cea de destinație a permis să fie accesate diferite grupuri de migranți. Migranții intervievați în Republica Moldova au fost în primul rând migranții sezonieri și circulari, de cele mai multe ori bărbați. Profilurile lor coincid cu cele conturate în studiile realizate anterior în Republica Moldova¹. De regulă, este vorba de persoane căsătorite, cu

¹ *Migrația Forței de Muncă*. Biroul Național de Statistică, Chisinau, Republica Moldova. 2008; *How Moldovan Households Manage Their Finances. Knowledge and Practices*. Survey Report 2008. Chisinau, IOM Mission to Moldova, 2008; Luecke M., Mahmoud T.O. and Pinger P. *Patterns and Trends of Migration and Remittances in Moldova/ IOM Mission to Moldova*. – Chisinau, Republic of Moldova. – Chisinau, 2007; Luecke M., Mahmoud T.O., Steinmayr A) *Labour Migration and Remittances in Moldova: Is the Boom Over? Trends and Preliminary Findings from the IOM-CBSAXA Panel Household Survey 2006-2008/IOM Mission to Moldova*. – Chisinau, 2009.

un nivel de instruire nu prea înalt, descendente din mediul rural și care au ales plecările periodice din republică: 71,4 procente din numărul lor se află în Rusia de mai puțin de o jumătate de an, iar dintre aceștia peste o treime mai puțin de trei luni. Respondenții intervievați în Federația Rusă au fost predominant migranți pe termen lung, în special femei, două treimi din numărul acestora nu au părăsit teritoriul Federației Ruse mai mult de un an. Este vorba de persoane cu un nivel de instruire mai înalt, aflate mai rar în relații de căsătorie, majoritatea dintre ele aflându-se practic permanent în Federația Rusă.

Sunt atestate deosebiri radicale între domeniile de ocupare a forței de muncă ale migranților intervievați în Federația Rusă și ale celor din Republica Moldova. Domeniile de ocupare a migranților intervievați în Republica Moldova, printre care predomină bărbații, nu se diferențiază: peste două treimi din numărul lor lucrează în construcții și al doilea sector de ocupare cu un decalaj considerabil, revine serviciilor de administrare a gospodăriei casnice (8,5%). Migranții „ruși”, pe de altă parte, preferă să lucreze în domeniul comerțului, reparației vehiculelor auto și a aparatelor de uz casnic – 43,5 procente din persoanele angajate în câmpul muncii, construcțiilor (19,1%), prestărilor de servicii comunale, sociale și personale – (11,5%), transportului și telecomunicațiilor (8,6%), serviciilor de administrare a gospodăriei casnice (5,5%).

Astfel, cercetarea desfășurată simultan în cele două țări a permis formarea unei imagini mult mai complete în comparație cu cercetările realizate anterior fie în țara de origine, fie în cea de destinație. În deosebi, studiul a reușit să identifice un contingent „invizibil” de migranți, care reprezintă mai mult de jumătate din numărul total de migranți, conform rezultatelor studiului².

Motivele principale ale migrației din Republica Moldova au la bază factori de respingere: necesitatea căutării locurilor de valorificare a forței de muncă și de obținere a câștigului, insatisfacția față de situația social-economică din Republica Moldova, lipsa de încredere în posibilitatea schimbării acesteia. O importanță mult mai mică le revine, respectiv, factorilor de atracție: nivelul și condițiile de trai din Rusia, motivele personale.

Deosebirile în ceea ce privește componența sociodemografică a migranților și intenția lor inițială privind durata deplasărilor determină

² La efectuarea cercetărilor în țara de origine, este dificil de identificat migranți pe termen lung, în special cei care au plecat cu întreaga familie. Pe de altă parte, este dificil de identificat migranții pe termen scurt în țara de destinație. O rată ridicată a migranților pe termen lung în rândul migranților de muncă este înregistrată în studiile de mare amploare desfășurate în Federația Rusă. A se vedea Зайончковская Ж.А., Тюрюканова Е.В., Флоринская Ю.Ф. (2010). Трудовая миграция в Россию: как двигаться дальше, с.25-26; Женщины-мигранты из стран СНГ в России (2011) /Под ред. Е.В. Тюрюкановой, p.26. Migranții din Republica Moldova nu fac excepție: în cadrul sondajului al 506 de migranți din Republica Moldova intervievați în Federația Rusă: jumătate din respondenți au constituit migranții pe termen lung. (Vladimir Mukomel (2012). *Circular Migration in the Russian Federation. CARIM-East*, 12/97, p.8).

practicile lor de incluziune pe piața muncii, nivelul și condițiile de muncă de care beneficiază, posibilitățile lor de adaptare și strategiile de migrare pe termen lung.

Munca legală presupune deținerea unor acte permissive ce țin de aflarea/reședința pe teritoriul Federației Ruse și de practicarea unei activități. Este mai dificil de a obține un permis de muncă în Federația Rusă. Majoritatea migranților nu dețin o autorizație de muncă (permisul de muncă sau „patenta”, care le permite să lucreze pentru persoane fizice). Cincizeci și nouă procente dintre migranți lucrează ilegal în Federația Rusă. Munca ilegală este răspândită în domeniile cu cel mai mare număr de migranți: comerțul angro și cel cu amănuntul, reparația vehiculelor auto și a aparatelor de uz casnic, unde 64,3 procente dintre migranți lucrează ilegal, iar în domeniul construcțiilor procentajul acestora constituie 66,0 procente.

Pe lângă munca ilegală, este răspândită și practica angajării informale, atunci când relațiile de muncă cu angajatorul nu sunt perfectate sub forma unui contract de muncă. Doar 13 procente dintre lucrătorii migranți au încheiat contracte în formă scrisă cu angajatorul. Lipsa temeiului legal de angajare în câmpul muncii, dar și nivelul ridicat al ocupării informale, contribuie la exploatarea excesivă a migranților: durata medie a săptămânii de lucru a migranților constituind 65,7 ore. Munca intensă le permite migranților să obțină venituri relativ mari: salariul mediu al migranților moldoveni intervievați în Federația Rusă și în Republica Moldova constituie RUB 26.200 (ceva mai puțin de USD 900).

Venind în Federația Rusă, majoritatea migranților sunt nevoiți să-și reprofileze activitatea economică: doar un sfert din migranți practică același gen de activitate pe care l-au practicat anterior în Republica Moldova. Cei mai mulți migranți se angajează în construcții, în comerț, în sfera serviciilor comunale și sociale, a serviciilor de administrare a gospodăriei casnice. În aceste domenii activează patru din cinci migranți, care au experiență de muncă înainte de a ajunge în Federația Rusă. Doar 2,6 procente dintre migranții angajați în Republica Moldova în sistemul de învățământ sunt angajați în același domeniu în Federația Rusă. În rândul celor care în Republica Moldova au lucrat în sistemul de ocrotire a sănătății nu este nici o persoană care să lucreze în același domeniu în Federația Rusă.

Pe piața muncii din Federația Rusă rămân nesolicitate cunoștințele și abilitățile specifice pe care migranții le aveau într-un anumit domeniu de activitate până la venirea în această țară. În primul rând, nu sunt solicitate studiile și calificarea angajatului. Cu referire la migranți, putem vorbi despre mobilitatea descendentă a locurilor de muncă. Peste o jumătate din migranții care au avut o experiență de muncă până la venirea în Rusia actualmente sunt angajați în domenii pentru care nu sunt cerințe în ceea ce privește nivelul de studii și de calificare. Cel mai frecvent lucrătorii necalificați activează în

domeniul comerțului (88,6% dintre persoanele angajate în acest domeniu), prestării de servicii comunale, sociale și personale (82,3%), în domeniul serviciilor de administrare a gospodăriei (78,9%). Totodată, există domenii de ocupare a forței de muncă în care este solicitată anume forța de muncă calificată a migranților: în construcții (75,8% sunt muncitori calificați), transport și telecomunicații (82,3%), hoteluri și restaurante (88,3%).

Cele mai negative efecte pentru familiile migranților sunt legate de destrămarea familiilor și a legăturilor emoționale dintre membrii familiei. Ca urmare a migrației, relațiile dintre soți, copii și părinți suferă schimbări. 13,7 procente dintre migranți și 15,4 procente dintre membrii intervievați ai familiilor de migranți au menționat că relațiile conjugale s-au înrăutățit în raport cu situația existentă până la migrație. 9,2 procente dintre migranți și 8,7 procente dintre membrii gospodăriilor lor au relatat că au avut de suferit și relațiile dintre copii și părinți.

Copiii migranților de cele mai multe ori rămân în Republica Moldova: doar un sfert din familii aduc un copil în Federația Rusă. Migrația părinților influențează starea psihologică și dezvoltarea personalității copilului rămas în Republica Moldova. În lipsa părinților de regulă nu are cine ocupa locul de îndrumător. Maturii care încearcă să umple acest gol (bunica, mătușa ș.a.) nu întotdeauna fac față obiectivului de stabilire a relațiilor de încredere cu copilul.

Majoritatea migranților intervievați în Republica Moldova și a membrilor gospodăriilor cu migranți intenționează să le ofere copiilor lor studii speciale sau studii superioare în Republica Moldova (67,5%), iar în Federația Rusă – doar 10,0 procente. Printre persoanele intervievate în Federația Rusă este mult mai mare procentul celor care aleg să-și educe copiii în Federația Rusă (39%), în timp ce numărul persoanelor care acordă preferință Republicii Moldova este mai mic (29%).

Migranții în general se interesează de viața social-politică, atât din Federația Rusă, cât și din Republica Moldova. Șaptezeci și șapte procente dintre migranții plecați la muncă în Federația Rusă au manifestat interes față de informația legată de campania preelectorală din cadrul ultimelor alegeri parlamentare din Republica Moldova, însă numai 10 procente dintre ei au participat la vot. Interesul față de viața social-politică, cum era de așteptat, variază în funcție de categoriile de migranți: cei care își axează strategiile pe stabilire definitivă în Federația Rusă sunt preocupați de procesele care au loc în Federația Rusă, pe când migranții circulari - mai mult de procesele sociopolitice din Republica Moldova.

În relațiile cu populația băștinașă migranții din Republica Moldova nu întâlnesc mari dificultăți: distanța socioculturală nu este atât de mare pentru a provoca animozitate din partea băștinașilor; în afară de aceasta, migranții moldoveni nu fac parte din așa-zisa categorie „minorități evidente”.

Cunoașterea fluentă a limbii ruse ușurează procesul de incluziune a migranților în societatea rusă, pe de o parte. Pe de altă parte, acest fapt contribuie la „expansiunea” limbii ruse, deoarece astfel se reduce treptat gradul de utilizare al limbii române. Copiii migranților care au crescut în Federația Rusă deseori preferă să vorbească în limba rusă, chiar dacă înțeleg româna, în virtutea socializării lor în mediul rus, iar generațiile următoare deja nu mai manifestă tendința de a păstra limba română. Bilingvismul practicat de migranți este explicat prin „normele de bun simț” percepute de ei, care le dictează utilizarea limbii române doar în sfera privată, rezervând spațiului public comunicarea în limba rusă.

Această „expansiune” a limbii ruse este determinată și de alți factori, precum acela că migranții moldoveni rareori lucrează împreună cu compatrioții lor. Doar 18 procente dintre respondenți muncesc în colective în care predomină moldovenii. Cu toate acestea, chiar și atunci când sunt angajați în colective monoetnice de moldoveni, migranții mai des comunică în limba rusă. Cu atât mai mult, limba rusă devine „*lingua franca*” în colectivele multi-etnice.

Lipsa de încredere în instituțiile sociale ale Federației Ruse a unei părți din migranți reflectă lipsa de încredere în autoritățile moldovenești, în ONG-uri și în conaționali săi.

Migranții moldoveni și cetățenii ruși de origine moldovenească au menționat necesitatea unor spații pentru organizarea întâlnirilor regulate, nu numai cu prilejul sărbătorilor, dar și pentru comunicarea în limba maternă, pentru familiarizarea cu noutățile vieții culturale din Republica Moldova. În prezent, centrele cultural-naționale moldovenești nu îndeplinesc aceste funcții: doar fiecare al patrulea migrant știe de existența organizațiilor culturale moldovenești în Federația Rusă și doar 7 procente din respondenți au apelat după ajutor la acestea.

Remitențele constituie o parte considerabilă a bugetului familiilor de migranți din Republica Moldova. Cincizeci și două procente dintre migranți și membri ai gospodăriilor cu migranți au relatat că remitențele constituie peste 75 procente din veniturile familiei lor, respectiv, 19 procente – 50-75 procente, 18 procente – 25-50 procente și doar 7 procente – mai puțin de 25 procente.

În Republica Moldova remitențele sunt utilizate preponderent pentru necesități de consum: pentru suplimentarea bugetului gospodăriei, pentru reparația imobilului, pentru procurarea tehnicii de uz casnic. Investițiile lucrătorilor migranți se rezumă la simple achiziționări, precum imobile sau automobile. Totodată, mijloacele financiare sunt deseori cheltuite pentru îngrijirea sănătății, pentru studii la fel și pentru odihnă. Foarte puțini migranți reușesc să-și deschidă o afacere proprie. Cu toate că în ultimii ani în Republica Moldova s-au ameliorat condițiile pentru organizarea și gestionarea afacerilor,

ponderea migranților care au inițiat afaceri este extrem de mică – 1,6 procente. Extrem de rar, veniturile, obținute din munca prestată peste hotare, sunt investite în depozite bancare, în achiziția sau arenda loturilor de pământ, în proiecte sociale.

Marea majoritate a migranților intervievați în Republica Moldova își leagă planurile de viitor de baștină. Numai 5,9 procente dintre ei doresc să se stabilească în Federația Rusă. Răspunsurile migranților intervievați în Federația Rusă reflectă alte strategii pe termen lung. Majoritatea dintre ei nu intenționează să revină în Republica Moldova în anii apropiați. În planurile lor de viitor cel mai des întâlnim următoarea strategie: să rămână în Federația Rusă și să obțină cetățenia acestei țări (37%). Intenția de a reveni la baștină cât de curând posibil a fost formulată de mai puțin de o pătrime din numărul respondenților.

O bună parte din migranții moldoveni aflați în Federația Rusă nu renunță la ideea de a reveni în țara de origine. Însă atâta timp cât situația social-politică din Republica Moldova nu se va ameliora, migranții declară că nu au de gând să se întoarcă la baștină. Majoritatea migranților doresc să revină în Republica Moldova la bătrânețe. Contradicția constă în faptul că, pe măsură ce crește durata aflării migranților în Federația Rusă, crește și numărul de relații stabilite: capitalul lor social crește în Rusia, diminuându-se totodată cel din Republica Moldova, fapt ce face revenirea în patrie mai complicată și mai puțin dorită.

Probabil, circa o treime din migranții pe termen lung nu vor mai reveni în Republica Moldova. Un potențial de reemigrare prezintă în fond migranții circulari tineri, care nu vor reuși să se adapteze la realitățile din Federația Rusă, nici să se încadreze pe piața muncii din această țară. Revenirea lor, în cazul înrăutățirii situației pe piața muncii din Federația Rusă, poate deveni o provocare serioasă pentru Republica Moldova.

Se poate aștepta la o schimbare în tendințele migraționiste din Republica Moldova în cazul reducerii nivelului de șomaj și a diferențelor dintre salarii și condițiile de viață din Republica Moldova și Federația Rusă. Reîntoarcerea migranților și investițiile în Republica Moldova ar putea fi promovate prin intermediul reformării mediului instituțional și ameliorării climatului de afaceri.

INTRODUCERE

După declararea independenței în 1991, situația social-economică din Republica Moldova s-a înrăutățit în mod considerabil și țara a devenit una din cele mai sărace din Europa³, fapt care a stimulat migrația în străinătate. Pentru zeci și sute de cetățeni ai republicii migrația a devenit unica posibilitate de a-și găsi un loc de muncă și de a întreține familia. Odată cu creșterea fluxurilor migratorii din această regiune, remitențele au devenit un factor important al economiei moldovenești, constituind o parte considerabilă din PIB-ul țării (23% din PIB sau USD 1.769 milioane în 2011⁴). În același timp, migrația a cauzat o serie de provocări de ordin social, demografic și economic.

Necesitatea de a minimiza consecințele negative ale migrației și de a elabora politici în domeniul migrației este recunoscută de către stat și societate. Politicile migraționale orientate spre grupuri specifice de migranți ar trebui să se bazeze pe date fiabile cu privire la amploarea și direcțiile de migrație, caracteristicile migranților, motivațiile lor și planurile de viață.

În pofida caracterului masiv al migrației, actualmente în Republica Moldova nu există o părere unanim acceptată referitoare la numărul de migranți moldoveni aflați peste hotare. Contingentul estimat variază între aproximativ 300.000, număr evident subestimat și un milion⁵, număr supraestimat, oricum însă migranții constituie o parte considerabilă a populației active din punct de vedere economic și a populației în general (Tabelul 1).

Tabelul 1: Repartizarea populației Republicii Moldova după participarea la activitatea economică

Indicatori	Anul	Date absolute, mii. pers.	Date relative, %
Numărul populației stabile, total	01.01.2012	3 559,5	100
Populația economic activă	2010	1 235,41	34,7
Populația ocupată în economie	2010	143,41	32,1
Populația economic inactivă	2010	733,3	65,3
Șomajul	2010	92,0	2,6

Sursa: Biroul Național de Statistică, *Anuarul statistic al Republicii Moldova*, 2011, p. 71.

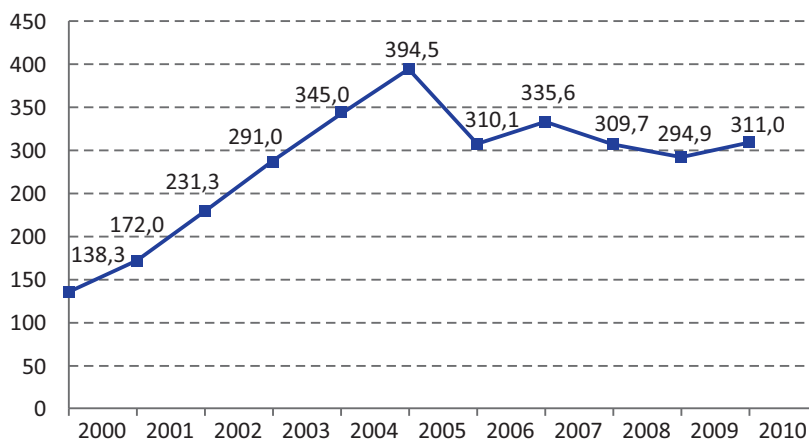
³ Abbott P., Wallace C., Mascauteanu V. and Sapsford R. (2010) Concepts of citizenship, social and system integration among young people in post-Soviet Moldova // *Journal of Youth Studies*, Vol. 13, No. 5. – p. 581.

⁴ World Bank, *Remittance Flows in 2012: An Update* (2012), <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/0,,contentMDK:21924020~pagePK:5105988~piPK:360975~theSitePK:214971,00.html>

⁵ Estimările variază în funcție de metodele utilizate și sursele de informare (cum ar fi Recensământul populației (2004), Registrul de stat al populației, datele de trecere a frontierei colectate de către Serviciul de Grăniceri / Politia de Frontiera, Ancheta Forței de Muncă, precum și alte sondaje efectuate de către Biroul Național de Statistică sau companii sociologice).

Conform estimărilor Biroului Național de Statistică numărul moldovenilor migranți, care au plecat peste hotare în anii recentți constituie anual aproximativ 300.000 de persoane (a se vedea Figura 1).

Figura 1: Numărul persoanelor plecate la muncă în străinătate sau în căutarea unui loc de muncă în străinătate, anii 2000-2010 (mii persoane)

Sursa: Biroul Național de Statistică, conform Anchetei forței de muncă

Cu părere de rău, în prezent în Republica Moldova nu există un sistem de evidență a migranților, nici la nivel național, nici la nivel local. Registrul de Stat al Populației oferă date despre migranții moldoveni, care au emigrat din Republica Moldova în alte țări. Nu există însă date relevante privind persoanele care pleacă temporar în funcție de scopul călătoriei lor: muncă, studii, reîntregire a familiei, etc.

Stabilirea numărului de migranți, care se află peste hotare (contingentul de migranți) reprezintă o sarcină foarte dificilă. Datele studiilor panel realizate de către Organizația Internațională pentru Migrație în Republica Moldova în cadrul gospodăriilor casnice cu privire la migrația în scop de muncă și remitențe (2006, 2008)⁶ sunt printre cele mai veridice surse de informații privind aceste contingente și sunt utile pentru determinarea valorii numărului de cetățeni moldoveni aflați peste hotare, în special a lucrătorilor migranți. (Sistemul de înregistrare al migranților în Federația Rusă stabilește numărul de cetățeni ai Republicii Moldova aflați pe teritoriul Rusiei, în orice moment, dar este mai puțin veridic în ceea ce privește numărul lucrătorilor migranți, deoarece duce

⁶ Organizația Internațională pentru Migrație: Luecke, Matthias, Mahmoud, Thomas, Steinmayr, Andreas. Labor Migration and Remittances in Moldova: Is the Boom Over? – Chișinău, 2009; Luecke M., Mahmoud T.O., Steinmayr A. (2009) Labour Migration and Remittances in Moldova: Is the Boom Over? Trends and Preliminary Findings from the IOM-CBSAXA Panel Household Survey 2006-2008/ International Organization for Migration, Mission to Moldova. – Chisinau, Republic of Moldova.

doar evidența migranților, care dețin permise de muncă sau așa-numitele "patente", care permit moldovenilor să fie angajați de către persoane fizice. Conform surselor rusești, la sfârșitul anului 2011 în Federația Rusă muncneau legal 71.200 de cetățeni ai Republicii Moldova dintre cei 472.000 de cetățeni moldoveni aflați/domiciliați pe teritoriul Federației Ruse⁷).

Ancheta forței de muncă (precum și Recensământul populației) subestimează numărul migranților datorită gospodăriilor abandonate de toți membrii acesteia. În același timp, numărul acestora poate fi foarte mare. Datele unor studii de tip panel realizate în Republica Moldova în 2006 (Luecke, Mahmoud, Pinger, 2007) și în 2008 (Luecke, Mahmoud, Steinmayr, 2009) pe un eșantion de 4.000 de gospodării, atestă că circa 100.000 de persoane (nu toate persoanele fiind de vârstă activă) au părăsit definitiv Republica Moldova în această perioadă (2006–2008), dintre care 60.000 au plecat împreună cu întreaga familie. Astfel, chiar dacă ținem cont de faptul că majoritatea migranților moldoveni încă mai mențin legătura cu gospodăriile lor casnice din Republica Moldova, este mare numărul migranților care se stabilesc definitiv în străinătate⁸.

În același timp, migranții care se află aproape permanent pe teritoriul Federației Ruse de ani de zile, împreună cu familiile lor sunt, de facto, integrați în societatea rusă și formal sunt considerați de către Serviciile ruse de statistică ca fiind migranți ce se află temporar pe teritoriul Rusiei⁹.

Pe de altă parte, în studiile de tip panel ale gospodăriilor casnice din Republica Moldova, realizate pe eșantioane reprezentative la nivel național, noțiunea de migrant este definită în sens larg, sub incidența ei căzând nu numai persoanele care în momentul realizării sondajului se aflau în altă țară, dar și persoanele care s-au aflat în alte țări pe parcursul ultimilor 12 luni premergătoare anchetei¹⁰ și, de asemenea, persoanele care au muncit peste hotare în timpul celor 12 luni premergătoare și/sau au intenția de a migra pentru o perioadă scurtă sau lungă de timp¹¹.

⁷ Informație oferită de Serviciul Federal Rus pentru Migrație în cadrul întrevederii cu Delegația Republicii Moldova din 20 Decembrie, 2011.

⁸ Luecke M., Mahmoud T.O., Steinmayr A. (2009) Labour Migration and Remittances in Moldova: Is the Boom Over? Trends and Preliminary Findings from the IOM-CBSAXA Panel Household Survey 2006-2008/ International Organization for Migration, Mission to Moldova. – Chisinau, Republic of Moldova, p.18.

⁹ Astfel de migranți vor obține dovada înregistrării trecerii frontierei Federației Ruse și Republicii Moldova la fiecare trei luni. În Federația Rusă, doar cei care dețin permisul de ședere sunt considerați drept rezidenți, însă acest permis este foarte greu de obținut. În 2010, aproximativ 2.000 de cetățeni ai Republicii Moldova au obținut permis de ședere.

¹⁰ Luecke M., Mahmoud T.O. and Pinger P. (2007) Patterns and Trends of Migration and Remittances in Moldova/ International Organization for Migration, Mission to Moldova. – Chisinau, Republic of Moldova, p.9.

¹¹ Ruggiero E. (2005) Migration and Remittances: A Micro Perspective // Problems of Economic Transition, vol. 48, no. 3. – P. 58.

Principalele regiuni care primesc migranți din Republica Moldova sunt țările CSI și statele membre ale UE, fluxul principal de migranți fiind îndreptat spre Federația Rusă. Conform cercetării Migrația Forței de Muncă, realizată în trimestrul II al anului 2008, ca modul complementar la cercetarea de bază Ancheta Forței de Muncă, 61,4 procente dintre migranții care au lucrat sau au căutat un loc de muncă în străinătate au plecat în Federația Rusă.

În pofida eficienței cercetărilor comparative, care presupun colectarea datelor în teren atât în țara de origine, cât și în cea de destinație, acestea sunt rareori utilizate¹². În legătură cu aceasta, trebuie să acordăm o atenție și țărilor de destinație, în primul rând Federației Ruse, în calitate de cea mai populară destinație pentru migranții moldoveni, mai ales pentru cei circulari¹³ și cei sezonieri, deoarece se presupune că anume migrația circulară este mai productivă pentru dezvoltarea societății de origine (aspect care de asemenea necesită un studiu aprofundat).

Conform unor opinii deja consfințite, migrația forței de muncă în Federația Rusă are următoarele însemne caracteristice: poartă un caracter economic, este temporară, de scurtă durată, iregulară, în cea mai mare parte spontană, bazată pe rețele de rudenie sau de prietenie, determinată de absența regimului de vize și de faptul că munca ilegală în Federația Rusă nu împiedică o revenire legală în Republica Moldova. Migranții moldoveni care pleacă spre Federația Rusă sunt în cea mai mare parte muncitori necalificați, cu studii medii și profesionale, având o situație economică mult mai precară comparativ cu cei care pleacă spre țările UE. Acest fapt limitează în mod decisiv gradul libertății de decizie în privința țării de destinație. Drept rezultat, migrația spre Federația Rusă este mai numeroasă ca volum, dar cu venituri și remitențe mai mici comparativ cu cea spre țările UE¹⁴.

¹² Basch, Glick Schiller, Blanc (1994) Nations Unbound. Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation-States. Gordon and Breach Science Publishers.

¹³ Migrația circulară este "mișcarea fluidă a persoanelor între țări, inclusiv circulația temporară sau pe termen lung, care ar putea fi benefică pentru toți cei implicați, în cazul în care apare în mod voluntar și răspunde necesităților pieței muncii din țările de origine și de destinație" (World Migration Report 2008: Managing Labour Mobility in the Evolving Global Economy, IOM 2008, p.492; Migration Profiles: Making the Most of the Process. IOM, . 2011, p. 192; Glossary on Migration. 2nd Edition. IOM, 2011, p.19). Problemele determinării și identificării migranților circulari, a se vedea: Fargues Ph. (2008). Circular Migration: Is it relevant for the South and East of the Mediterranean? / CARIM Analytic and Synthetic Notes 2008/40, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole European University Institute; Newland K (2009). Circular Migration and Human Development / UNDP - Human Development Reports Research Paper 2009/42, pp.5-8. În cadrul acestui studiu termenul de „migrant pe termen lung” se aplică migranților, care nu au părăsit Federația Rusă pe parcursul a 12 luni sau mai mult, în timp ce termenul de „migrant circular” se aplică celor care au revenit în cursul perioadei de un an din Federația Rusă în Republica Moldova. Migranții sezonieri sunt cei care s-au aflat pe teritoriul Rusiei mai puțin de trei luni.

¹⁴ Cheianu-Andrei D. (coord.) (2010) Moldovan migrants in Russian Federation in the conditions of the global financial crisis. - Chisinau, MSU, p.26-29.

Totuși, situația se schimbă în ritm rapid, mai ales după criza din anul 2008¹⁵. Moldovenii care au migrat în scop de muncă și au intrat pe piața muncii din Federația Rusă înaintea reprezentanților altor state independente, nefiind raportați la „minoritățile evidente” și nefiind expuși sentimentelor xenofobe ale populației locale, sunt extrem de mobili, deoarece au o experiență migraționistă foarte mare, utilizează rețele migraționale dezvoltate, au acces la informație, iar deseori au și experiență de lucru în alte state. În ultimii ani, sunt semnalate schimbări în caracteristicile sociodomografice ale migranților moldoveni din Federația Rusă, calendarul și durata deplasărilor lor, practicile de includere pe piețele de muncă locale, condițiile de muncă și remunerarea muncii, practicile de adaptare, de comunicare cu membrii familiei și cu comunitățile din patrie.

Fenomenul migrației circulare din Republica Moldova, caracteristic pentru migrația în Federația Rusă, nu a fost studiat într-o măsură suficientă. Și mai puțin se cunoaște despre migranții pe termen lung în Federația Rusă. Prezentul studiu relevă mai cu seamă aceste aspecte.

Principalele obiective ale acestui studiu sunt concretizarea profilului sociodemografic și economic al migranților moldoveni și al reprezentanților diasporei moldovenești din Federația Rusă, a problemelor lor de integrare în Federația Rusă, a viitoarelor planuri de viață personală și de familie, a perspectivelor investițiilor în economia Republicii Moldova și a Federației Ruse. Ținând cont de caracterul polivalent al sarcinilor, a fost aplicată metodologia cercetării simultane în țara de origine și în țara de destinație.

În cadrul studiului realizat în Federația Rusă s-a pus accentul pe examinarea planurilor migraționiste ale respondenților (circulația, revenirea, migrația în țările terțe), modificarea calendarului călătoriilor și capacitatea lor de adaptare/integrare în comunitatea gazdă. În primul rând, s-a ținut cont de faptul că accesul la profilurile persoanelor originare din Republica Moldova (migranți integrați și reprezentanți ai diasporei, care dețin cetățenia Federației Ruse sau *de facto* dubla cetățenie) poate fi realizat numai în țara de destinație. În al doilea rând, s-a mizat pe probabilitatea maximă de veridicitate a răspunsurilor la întrebările sensibile ale anchetei realizate în țara gazdă (asemenea întrebări sensibile pot fi legate de cuantumul veniturilor, planurile de viitor etc.).

La efectuarea cercetării în Republica Moldova, o atenție sporită s-a acordat planurilor de viață ale familiilor migranților, impactului migrației asupra vieții cotidiene a familiilor migranților, legăturilor sale cu comunitatea, precum și intențiilor efectuării investițiilor în economia Republicii Moldova.

¹⁵ Мошняга В. (2010) Влияние экономического кризиса на международную трудовую миграцию молдавского населения. // Региональная экономика, №1 (55), p.196-201.

Pentru realizarea scopului și obiectivelor cercetării s-a utilizat o abordare complexă din punct de vedere metodologic în colectarea datelor primare, metodele cantitative fiind combinate cu cele calitative.

Cercetarea s-a desfășurat concomitent în Federația Rusă și în Republica Moldova, fiind utilizate instrumente de colectare a datelor ce au avut puncte comune, fapt ce a permis analiza comparativă a datelor. Elaborarea metodologiei, dezvoltarea instrumentelor de culegere a datelor, supervizarea corectitudinii și calității datelor culese a fost monitorizată de către doi experți, unul din Federația Rusă și altul din Republica Moldova.

Cercetarea Cantitativă

În Federația Rusă au fost interviewate persoanele originare din Republica Moldova (cu excepția celor din Transnistria), care sunt cetățeni ai Republicii Moldova și care erau încadrați în câmpul muncii (97,2% din respondenți) sau se aflau în căutarea unui loc de muncă în Federația Rusă sau care nu erau angajate la momentul desfășurării sondajului, dar au muncit anterior în acea țară. Metoda de eșantionare a fost cea a bulgărelui de zăpadă („*snowball*”). Studiul pilot în cadrul căruia a fost testată ancheta (compartimentele principale ale căruia au fost comune pentru sondajele din Republica Moldova și din Federația Rusă) s-a desfășurat în orașul Moscova¹⁶.

În orașul Moscova sondajul a fost efectuat de către colaboratorii Institutului de Sociologie al Academiei Ruse de Științe și de către reprezentanți ai diasporei moldovenești. Numărul total al respondenților în Federația Rusă a fost de 394 persoane.

În Republica Moldova, grupul țintă al studiului l-au constituit persoanele care migrează în Federația Rusă la muncă sau membrii gospodăriilor acestora rămași acasă (soțul/soția migrantului; în cazul în care ambii soți erau plecați peste hotare, a fost interviewat părintele migrantului, iar în lipsa părintelui, interviul a fost realizat cu copiii migranților care au atins vârsta de 21 de ani și mai mult). Reieșind din scopul studiului și din cerințele metodologice prestabilite, în plan cantitativ, sondajul s-a realizat pe un eșantion total de 302 respondenți, dintre care 119 migranți, care erau acasă în perioada desfășurării sondajului și 183 membri ai familiei migrantului (care aveau migranți la momentul cercetării). Eșantionul nu a inclus regiunea Transnistreană. În Republica Moldova sondajul a fost realizat de către colaboratorii Companiei sociologice CBS-AXA.

¹⁶ Conform datelor Bazei Centrale de Date ale străinilor în Noiembrie 2011 la Moscova lucrau legal 22.200 de cetățeni ai Republicii Moldova, dintre care 19.600 în regiunea Moscovei. Aceștia constituiau 58,3 procente din numărul tuturor cetățenilor moldoveni care lucrează în Federația Rusă.

Metoda de înregistrare a datelor: interviuri individuale standard la locul de reședință al respondenților. Chestionarul utilizat pentru colectarea datelor în Republica Moldova conținea aceleași întrebări ca și chestionarul utilizat în Federația Rusă, plus un bloc suplimentar, adresat membrilor gospodăriilor în care sunt migranți, cu privire la viața din Republica Moldova și influența migrației asupra gospodăriei casnice.

Strategia de Eșantionare

Cercetarea s-a efectuat pe un eșantion stratificat, probabilistic, multi-stadial. În calitate de criterii de stratificare au fost utilizate: 13 regiuni geografice (pe baza fostelor județe), mediul rezidențial, mărimea localităților rurale (trei tipuri).

Pentru stratificare au fost utilizate datele privind incidența migrației către Federația Rusă pe regiuni ale Republicii Moldova, înregistrate în studiul „Migrația forței de muncă din Republica Moldova și Remitențele” OIM – CBS-AXA, 2009.

Punctele de eșantionare au inclus grupuri a câte cinci persoane intervievate. Selectarea comunităților și a localităților s-a efectuat prin folosirea procedeelelor probabilistice. Selectarea adreselor unde s-au desfășurat interviurile a fost efectuată folosind metoda rutei aleatorii.

La nivelul gospodăriilor, în selectarea subiecților chestionați s-a ținut cont de următoarele reguli:

- În cazul existenței unui număr mai mare de emigranți în Federația Rusă, a fost intervievat emigrantul care s-a întors ultimul din această țară;
- În cazul existenței emigranților care s-au întors în aceeași perioadă, interviul s-a realizat cu emigrantul a cărui zi de naștere era cea mai apropiată;
- În cazul în care emigrantul/emigranții dintr-o gospodărie se aflau în Federația Rusă, interviul era realizat cu soțul/soția emigrantului;
- În cazul lipsei soțului/soției (soțul/soția fiind plecat/ă peste hotare sau din localitate și urmând să revină acasă nu mai devreme decât peste două săptămâni), interviul s-a realizat cu părintele cel mai bine familiarizat cu situația emigrantului;
- În cazul lipsei părinților emigrantului, interviul s-a realizat cu copiii emigrantului, cu cel mai în vârstă, dar nu mai mic de 21 de ani¹⁷.

Cercetarea Calitativă

Studiul calitativ s-a bazat pe metoda interviului individual aprofundat și pe metoda discuțiilor de grup, urmărind cercetarea aprofundată a datelor cantitative.

¹⁷În urmă testării chestionarului s-a constatat că tinerii sub 21 de ani nu dețin informații necesare cu privire la părinții migranți.

Interviurile aprofundate semi-structurate realizate cu experții au avut drept scop concretizarea și gruparea problemelor cu care se confruntă migranții și reprezentanții diasporei moldovenești și au precedat sondajele efectuate în Republica Moldova și în Federația Rusă. Discuțiile focus-grup, în cadrul cărora au fost detaliate problemele caracteristice pentru unele categorii de migranți/reprezentanți ai diasporei, s-au ținut după desfășurarea sondajelor în Republica Moldova și în Federația Rusă.

În Federația Rusă au fost realizate șapte interviuri aprofundate cu următorii experți:

- Responsabili angajați cu funcții de răspundere din cadrul aparatului central al Serviciului Federal de Migrație al Federației Ruse (două persoane),
- Un colaborator al Secției consulare din cadrul Ambasadei Republicii Moldova în Federația Rusă;
- Oameni de afaceri, reprezentanți ai diasporei moldovenești din orașul Moscova (două persoane);
- Lideri ai diasporei moldovenești, reprezentanți ai centrelor naționale de cultură (două persoane)

În Republica Moldova au fost realizate zece interviuri individuale aprofundate cu următorii experți:

- Reprezentanți ai autorităților publice centrale: Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Biroul Național de Statistică, Biroul Relații Interetnice (trei persoane);
- Reprezentanți ai administrației publice locale (de nivelele I și II) (două persoane);
- Reprezentanți ai Federației Sindicatelor din domeniul construcțiilor și materialelor de construcție „Sindicons” și ai Federației Sindicatelor din domeniul agriculturii și industriei prelucrătoare „Agroindsind” (două persoane);
- Reprezentanți ai diasporei moldovenești în Federația Rusă¹⁸: Centrul național de cultură moldovenească „Luceafărul” din orașul Novosibirsk, Centrul național de cultură moldovenească „Vatra” din orașul Krasnoïarsk, Centrul național de cultură moldovenească din orașul Sankt-Petersburg (trei persoane).

În Federația Rusă au fost organizate cinci discuții focus-grup cu migranți circulari, capi de familii din rândul reprezentanților diasporei, oameni de afaceri, intelectuali și lideri de grupuri ale diasporei.

¹⁸ Participanții la conferința internațională „Cultura toleranței, valori generale, dialog intercultural: 20 de ani de realizări”, organizată de Biroul Relații Interetnice și Organizația Internațională pentru Migrație la Chișinău, în perioada 23-26 august 2011.

În Republica Moldova, patru discuții focus-grup au fost realizate cu migranți moldoveni, cu capi ai gospodăriilor cu migranți, cu femei și copii din aceste gospodării.

Tabelul 2: Date despre participanții la discuțiile focus-grup

Numărul grupului	Categoria de participanți	Numărul de participanți
	Federația Rusă	
1 FG	Migranți circulari	12
2 FG	Capi ai gospodăriilor cu migranți	11
3 FG	Capi de familie din cadrul diasporei (cetățeni ruși)	9
4 FG	Oameni de afaceri	11
5 FG	Intelectuali, lideri formali și neformali ai diasporei	9
	Republica Moldova	
1 FG	Migranți	9
2 FG	Femei din gospodăriile cu migranți	10
3 FG	Capi ai gospodăriilor cu migranți	10
4 FG	Copii din gospodăriile cu migranți (11-18 ani)	10

Participanții la discuțiile de grup au fost selectați prin metoda bulgărelui de zăpadă („snowball”), cu ajutorul reprezentanților structurilor administrației publice locale (primari, profesori, asistenți sociali, medici etc.). Eșantionul cercetării a avut la bază următoarele criterii: țara de migrare – Federația Rusă; vârsta, sexul, mediul de trai, perioada de migrare.

Discuțiile focus-grup au durat în medie 1,5 ore, fiind înregistrate audio, cu permisiunea participanților. În Federația Rusă, discuțiile focus-grup au fost filmate.

Aspectele Sociodemografice ale Eșantioanelor de Migranți

Rezultatele cercetării realizate în cele două țări ne permit să anunțăm că migranții intervievați în Republica Moldova și în Federația Rusă reprezintă contingente diferite. Eșantioanele cercetării din Republica Moldova (migranți și membri ai gospodăriilor acestora) sunt uniforme din punctul de vedere al perioadei în care migrantul moldovean s-a aflat la muncă în Federația Rusă în ultimele 12 luni: 29,8 procente – până la trei luni, 33,4 procente – 4-6 luni, și 36,8 procente - peste șase luni (pentru toți participanții la studiu intervievați în Republica Moldova, atât migranți cât și membri ai gospodăriilor lor).

Un alt contingent îl constituie migranții „ruși”. Marea majoritate a persoanelor date – 89,8 procente – s-au aflat pe teritoriul Federației Ruse mai mult de șase luni, inclusiv 62,4 procente dintre ei – mai mult de un an.

Tabelul 3: Profilul sociodemografic al migranților

		Migranți intervievați în Federația Rusă		Migranți intervievați în Republica Moldova		Membri ai gospodăriilor intervievați în Republica Moldova	
		număr	%	număr	%	număr	%
Sexul	Masculin	175	44,4	80	67,2	47	25,7
	Feminin	219	55,6	39	32,8	136	74,3
Vârstă	Până la 30 de ani	127	32,2	35	29,4	47	25,7
	30-39 de ani	110	27,9	34	28,6	24	13,1
	40-55 de ani	135	34,3	42	35,3	47	25,7
	Peste 55 de ani	22	5,6	8	6,7	65	35,5
Studii	Primare și medii incomplete	45	11,4	30	25,2	31	16,9
	Medii, liceu	75	19,0	20	16,8	38	20,8
	Medii speciale/profesionale	186	47,2	54	47,1	89	48,6
	Superioare, inclusiv incomplete	88	22,3	13	10,9	25	13,7
Starea civilă	Necăsătorit(ă), inclusiv văduv(ă), divorțat(ă)	160	40,7	32	26,9	50	27,3
	Căsătorit(ă), inclusiv în concubinaj	234	59,3	87	73,1	133	72,6
Perioada de ședere în Federația Rusă în ultimele 12 luni	Până la 3 luni	26	6,6	41	34,5	50	27,4
	4-6 luni	14	3,6	44	37,0	57	31,1
	Peste 6 luni, inclusiv peste un an	354	89,8	34	28,6	76	41,5
		246	62,4	1	0,8	10	5,5

Totodată, componența grupului de migranți intervievați în Federația Rusă nu este omogenă. Printre migranții care locuiesc permanent în Federația Rusă și care alcătuiesc majoritatea respondenților, sunt mai multe persoane mai în vârstă, un număr foarte mare îl constituie femeile (printre care multe sunt divorțate), multe persoane au studii superioare, inclusiv incomplete¹⁹ (a se vedea Tabelul 4).

¹⁹ Caracteristici similare ale migranților moldoveni au fost obținute în urma analizei profilului migrațional, a problemelor de adaptare și integrare a migranților, efectuate în anul 2011 pentru necesitățile Universității Naționale de Cercetări „Școala Superioară a Economiei”: migranții pe termen lung au constituit 44,3 procente din eșantion, ponderea femeilor constituind 52,3 procente, iar a persoanelor cu studii superioare complete și incomplete – 17,7 procente. (Au fost interviuate 560 persoane, conducătorul colectivului de autori V.Mukomel, nepublicat).

Peste o treime dintre migranții care se află pe teritoriul Federației Ruse sunt migranții circulari, care vin în mod repetat pentru o perioadă de până la un an. După cum era de așteptat, în rândurile lor predomină bărbații. Deosebirea dintre migranții circulari intervievați în Federația Rusă și cei intervievați în Republica Moldova constă în faptul că primii sunt preponderent tineri, au un nivel de instruire mai înalt și, cel mai adesea, încă nu sunt împovărați de grija unei familii (mai puțin de jumătate dintre aceștia sunt persoane căsătorite, în raport cu 73 procente dintre persoanele intervievate în Republica Moldova).

Un interes deosebit îl prezintă grupul nu prea numeros al migranților sezonieri, care vin în Federația Rusă pentru o perioadă de până la trei luni. Este vorba de tineri, deseori studenți, care se deplasează la muncă în perioada vacanțelor, puțini dintre ei având familii.

Tabelul 4: Aspecte sociodemografice ale diferitor categorii de migranți intervievați în Federația Rusă (%)

Tipul respondentului		Pe termen lung	Circulari	Inclusiv sezonieri
	Total	62,4	37,6	6,6
Sex	Masculin	38,6	54,1	42,3
	Feminin	61,4	45,9	57,7
Vârstă	Până la 30 de ani	28,9	37,8	69,2
	30-39 de ani	29,7	25,1	15,4
	40-55 de ani	35,0	33,1	15,4
	Peste 55 de ani	6,5	4,1	0
Studii	Primare și medii incomplete	10,6	12,8	30,8
	Medii, liceu	20,7	16,2	11,5
	Medii speciale/profesionale	55,6	50,0	34,6
	Superioare, inclusiv incomplete	23,2	20,9	23,1
Starea civilă	Necăsătorit(ă), inclusiv văduv(ă), divorțat(ă)	39,0	51,4	61,5
	Căsătorit(ă), inclusiv în concubinaj	61,0	48,6	38,5
Perioada de ședere în Federația Rusă în decursul ultimei 12 luni		Peste 12 luni	1-12	1-3

Una din trăsăturile specifice ale contingentului²⁰ de persoane intervievate în Federația Rusă este predominarea femeilor și ponderea relativ mică a

²⁰ Spre deosebire de flux (flow), contingentul (stock) fixează rezultatele schimbului migrațional pentru perioada precedentă, fapt care determină anumite limite metodologice la analiza acestuia și la interpretarea rezultatelor.

migranților tineri. Cu referire la contingentul de migranți intervievați în Republica Moldova, putem spune că în rândul acestora predomină bărbații, mai ales persoane mai în vârstă.

Particularitățile de vârstă și gen ale contingentului de migranți moldoveni aflați în Federația Rusă sunt condiționate de: a) diferite modele de comportament în funcție de sexul persoanei (bărbații sunt orientați cu precădere spre migrația circulară, iar femeile – spre migrația pe termen lung), b) nivelul mai înalt al capacității de adaptare și de integrare al femeilor și, c) specificul eșantionului din Moscova²¹. După cum vom arăta în continuare, alegerea strategiei de comportament a femeilor migrante depinde în mare măsură de starea lor civilă și de specificul domeniilor economice de angajare în câmpul muncii.

Respondenții care au participat la cercetarea efectuată în Republica Moldova sunt: migranți (39,4%), părinți ai migranților (27,2%), soți/soții ale migranților aflați în Federația Rusă (23,5%), copii ai migranților în vârstă de peste 21 de ani (8,9%), frați/surori ale migranților (1,0%).

Cel mai mare număr de gospodării cu migranți aflați în Federația Rusă, conform cercetărilor efectuate în Republica Moldova (printre migranți și membrii gospodăriilor cu migranți), se află în mediul rural (80,8%), restul fiind amplasați în orașe mici (14,9%) și în municipiile Chișinău și Bălți (4,3%). Eșantionul respondenților intervievați în Federația Rusă reflectă aceste tendințe, dar cu anumite nuanțe – considerabil mai puține persoane sunt descendente din mediul rural și, respectiv, mai mulți migranți sunt din orașele mici – (31,2%), precum și din municipii (7,6%).

Tabelul 5: Mediul de reședință al migranților intervievați în Republica Moldova și în Federația Rusă (%)

	Eșantionul din Republica Moldova (migranți și membri ai gospodăriilor)	Eșantionul din Federația Rusă
Localități rurale	80,8	61,2
Orașe mici	14,9	31,2
Municipiile Chișinău și Bălți	4,3	7,6

78,1 procente dintre migranții intervievați în Republica Moldova sunt de naționalitate moldoveni. Aceștia sunt urmați de ucraineni și găgăuzi (7,6% pentru fiecare naționalitate), bulgari (5,3%) și alte naționalități (1,4%). În

²⁰ Pe lângă studiul menționat mai sus, la o concluzie similară – privind prevalarea femeilor în rândul migranților moldoveni – a ajuns și E.Tiuriukanova (Женщины-мигранты из стран СНГ в России / Под ред. Е.В.Тюрюкановой. – М.: МАКС-Пресс, 2011, p.12).

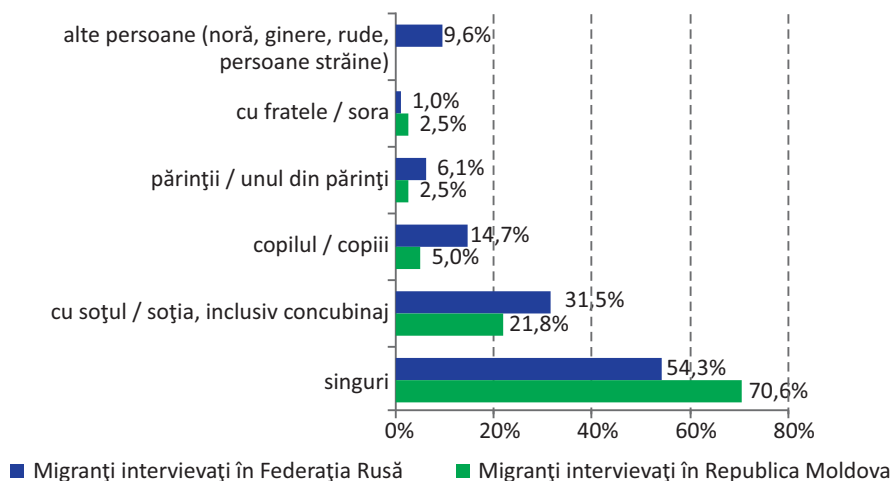
același timp, marea majoritate a emigranților din Republica Moldova au cetățenia moldovenească (96,4%), 2,3 procente dețin cetățenia Federației Ruse, 1,0 procente – pe cea a Ucrainei, 0,3 procente – cea a Bulgariei.

Migranții intervievați în Republica Moldova provin din gospodării cu: patru membri (32,8%), trei membri (20,2%), cinci membri (19,5%), șase membri (12,3%) și doi membri (7,6%).

Șaptezeci procente dintre migranții intervievați în Republica Moldova au locuit în Federația Rusă singuri, spre deosebire de 21,8 procente care au locuit împreună cu soțul/soția (inclusiv în concubinaj), 5 procente – care au locuit cu copilul/ii, 4,2 procente – cu un părinte și 3,4 procente – cu fratele/sora.

Migranții intervievați în Federația Rusă de cele mai multe ori locuiesc cu un alt membru/membri ai familiei sale sau cu o rudă/ rude. Or, 31,5 procente dintre ei locuiau împreună cu soțul/soția, 14,7 procente – cu copilul/copiii, 6,1 procente – cu unul din părinți/părinții, 9,6 procente – cu alte rude (viitoarea noră, verișori/verișoare etc.). Aceasta demonstrează că din start, planurile de viață ale migranților intervievați în Federația Rusă prevedeau o perioadă mai îndelungată de muncă peste hotare, frecvent alături de alți membri ai familiei (a se vedea Figura 2).

Figura 2: Persoanele care locuiesc împreună cu migrantul în Federația Rusă (%)

La sondajele efectuate în Federația Rusă și în Republica Moldova au participat diferite contingente de migranți moldoveni (migranți în Federația Rusă, migranți reveniți în Republica Moldova, membri ai gospodăriilor cu migranți din Republica Moldova).

Respondenții din Federația Rusă sunt în mare parte migranți pe termen lung. Este vorba de persoane cu un nivel mai înalt de educație, puține dintre ele fiind căsătorite. Marea lor majoritate se află în Federația Rusă practic

permanent (63,5 procente din respondenți nu au părăsit teritoriul acesteia de mai bine de 12 luni, din vara anului 2010). Persoanele intervievate în Federația Rusă pot fi diferențiate în trei grupuri distincte: femei (migranți pe termen lung), bărbați (migranți circulari) și grupul cel mai puțin numeros – femei tinere (migranți sezonieri).

Respondenții din Republica Moldova sunt în mare parte migranți sezonieri și migranți circulari. Datele colectate în teren demonstrează că două treimi dintre migranții intervievați în Republica Moldova emigrează în mod regulat, petrecând perioade aproximativ egale de timp acasă și peste hotare (migranți circulari): „Pot spune că locuiesc acolo. Revin acasă ca să-mi vizitez soția și copii, precum și să aduc bani. Plec la muncă de 3-4 ori pe an”. O treime dintre ei se află mai mult timp acasă, iar în Federația Rusă se deplasează numai în decursul anumitor perioade ale anului (migranți sezonieri); 6,6 procente se află permanent în Federația Rusă și revin acasă doar o dată pe an²², 1,7 procente se află în permanență peste hotare, revenind la baștină mai rar de o dată pe an (migranți circulari care se află permanent în Federația Rusă).

De regulă, migranții intervievați în Republica Moldova sunt persoane cu familii cu un nivel inferior de instruire, descendente din localități rurale, orientate spre plecări temporare din republică: 71,4 procente dintre ele se află pe teritoriul Federației Ruse de mai puțin de o jumătate de an (peste o treime – de cel mult trei luni). Aproximativ același tablou se conturează în rândul migranților care la momentul realizării sondajului în Republica Moldova lipseau din gospodăriile lor, cu excepția faptului că acest contingent de migranți de regulă tinde să se deplaseze pentru perioade mai mari și printre ei se întâlnesc și migranți pe termen lung (5,5 procente din numărul migranților)²³.

Deosebiri în caracteristicile sociodemografice dintre contingentele de migranți, orientarea lor inițială spre o anume durată a deplasărilor determină practicile lor de integrare în câmpul muncii, nivelul și condițiile de muncă, posibilitățile lor de adaptare și strategiile migraționiste pe termen lung.

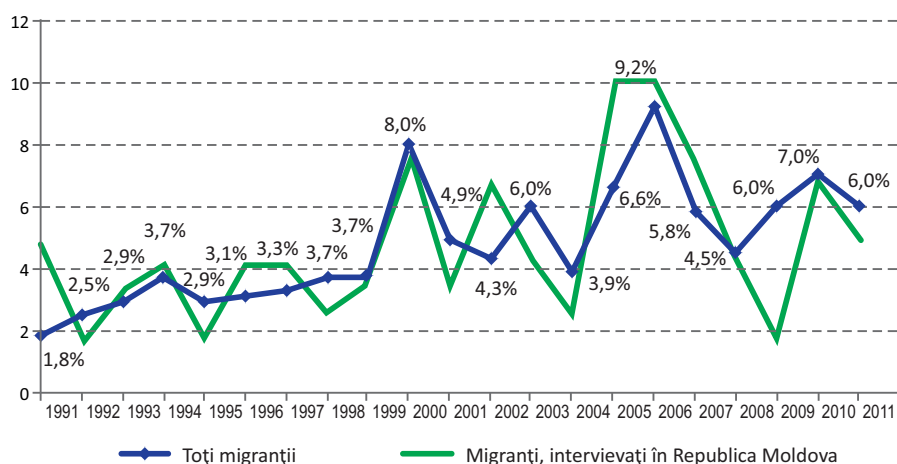
²² Respondenții care au specificat că locuiesc pe termen lung în Federația Rusă și că se află acolo din vara anului 2010, de peste 10 luni.

²³ Aspectele sociodemografice, profilurile încadrării în câmpul muncii a migranților circulari intervievați în Moldova practic nu se deosebesc de parametrii similari obținuți în cadrul studiilor de amploare realizate anterior în Republica Moldova. A se vedea, de ex., *Migrația Forței de Muncă*, Biroul Național de Statistică, 2008.

I. EXPERIENȚA MIGRAȚIONISTĂ

Plecarea la muncă în Federația Rusă nu este o inovație socială, care a apărut după declararea independenței Republicii Moldova. Migrația forței de muncă spre Federația Rusă a existat și până atunci, dar ea avea alte puncte de destinație – în special regiunile estice ale fostei URSS, și nu cele vestice (construirea căii ferate Baikal-Amur, „deșteleniri de pământuri”, exploatarea forestiere din Siberia etc.). Odată cu declararea independenței Republicii Moldova, punctele de atracție au devenit orașele mari din partea de vest a Federației Ruse și regiunile din jurul acestora, iar numărul migranților la muncă a crescut treptat atingând un apogeu în anul 2006 și stabilizându-se în anii următori la nivelul de 295.000 – 335.000 persoane (a se vedea Figura 1). Aceste tendințe au fost fixate în urma altor sondaje sociologice ale procesului migrației, efectuate în Republica Moldova²⁴.

Figura 3: Repartizarea migranților după anul primei plecări la muncă în Federația Rusă, anii 1991–2011 (%)

Mulți migranți din Republica Moldova și-au început experiența de muncă în Federația Rusă atunci când s-a înregistrat o creștere bruscă a numărului de plecări din republică (a se vedea Figura 3). De menționat că migranții sezonieri și migranții circulari intervievați în Republica Moldova, spre deosebire de migranții pe termen lung intervievați în Federația Rusă, au avut o reacție mai sensibilă atât la declinurile (anii 1998, 2008–2009), cât și la ascensiunile (anii 1999–2000, 2004–2006) semnalate în economia Federației Ruse.

²⁴ Luecke M., Mahmoud T.O., Steinmayr A. *Labour Migration and Remittances in Moldova: Is the Boom Over? Trends and Preliminary Findings from the IOM-CBSAXA Panel Household Survey 2006-2008/* IOM, Mission to Moldova. – Chisinau, 2009, p. 13.

Tabelul 6: Experiența migraționistă a diferitelor categorii de migranți moldoveni (%)²⁵

	Migranți pe termen lung, Federația Rusă (N = 246)	Migranți circulari, Federația Rusă (N = 148)	Migranți și membri ai gospodăriilor, Republica Moldova (N = 302)
Ponderea persoanelor care au întreprins trei sau mai multe călătorii din Republica Moldova	8,9	32,4	84,0

Pentru majoritatea migranților „moldoveni”, călătoriile frecvente și caracterul migrației circulare reprezintă rezultatul unei alegeri conștiente, dictată în primul rând de apartenența lor profesională și caracterul sezonier al muncii prestate (printre migranți predomină constructorii), iar în al doilea rând, de faptul că legătura cu familia, nu este întreruptă în cazul deplasărilor periodice²⁶. Femeile dimpotrivă predomină în mediul migranților circulari „ruși” și sunt angajate preponderent în domenii în care caracterul sezonier nu este tipic.

Nouăzeci și unu procente dintre respondenții care au experiență migraționistă anterioară au efectuat prima lor deplasare în Federația Rusă, iar 9 procente – s-au deplasat pentru prima dată în alte state. Geografia călătoriilor în rândul respondenților este de-a dreptul impresionantă: 14 țări diferite, printre care se numără nu doar țări europene, dar și țări ca Turcia, Sudan.

Un factor important al migrației îl constituie capitalul uman: persoanele cu studii superioare complete și incomplete s-au deplasat mai des - 19,4 procente din respondenți au o experiență migraționistă și în alte țări în afară de Federația Rusă, în comparație doar cu 11,3 procente dintre respondenții cu studii medii incomplete. Nivelul educației contribuie la diversificarea direcțiilor migraționiste: dacă persoanele cu studii medii incomplete au o experiență a călătoriilor doar în Ucraina și Italia, cele cu studii medii - doar în Ucraina, Italia și România, atunci geografia călătoriilor migranților cu studii superioare, inclusiv superioare incomplete, este mult mai diversă.

Dintr-o altă perspectivă, se observă odată cu creșterea experienței migraționiste îngustarea arealului geografic de căutare a locurilor de muncă. Este semnalată o concentrație crescândă a fluxurilor migraționiste în direcția Federației Ruse: 91,0 procente dintre migranții cu experiență migraționistă și-au efectuat prima deplasare în Federația Rusă; 95,6 procente dintre migranți au ales cea de-a doua deplasare să fie în Federația Rusă și 98,1 procente au ales Federația Rusă în penultima lor călătorie.

²⁵ N se referă aici și de-a lungul documentului la numărul de respondenți.

²⁶ Printre migranții intervievați în Republica Moldova, 16,8 procente s-au deplasat de mai bine de 10 ori, 18,5 procente - de 6 până la 10 ori. Majoritatea lor sunt bărbați cu vârsta cuprinsă între 40 și 55 de ani și peste 55 de ani, cu studii medii, angajați în construcții. O mică parte dintre acești migranți au plecat la lucru și în alte țări – România, Turcia, Portugalia.

Tabelul 7: Schimbarea destinației călătoriilor efectuate de migranții cu experiență migraționistă (prima și a doua deplasare) (%)

Prima călătorie	A doua călătorie	
	Federația Rusă	Alte țări
Federația Rusă, 100 %	98,3	1,7
Alte țări, 100%	73,0	27,0

Aproape toate persoanele care au efectuat prima lor călătorie în Federația Rusă au continuat să se deplaseze la muncă în aceeași direcție. În rândul migranților care au efectuat prima lor călătorie în alte țări, marea majoritate au acordat preferință Federației Ruse la a doua călătorie (a se vedea Tabelul 7).

În mod similar a fost observată tendința de deplasare spre Moscova. Migranții tot mai des aleg Moscova: dacă în prima lor deplasare în Federația Rusă au ales Moscova 71,0 procente dintre migranți, atunci în cea de-a doua călătorie au ales această direcție - 78,1 procente, iar în penultima – 80,7 procente.

Alegerea Federației Ruse în calitate de țară de destinație este determinată de procedura simplificată a plecării – regimul de deplasare fără vize, cunoașterea limbii ruse – în comparație cu migrația în țările UE, pentru care este necesară viza, cunoașterea limbii străine și respectarea altor formalități de intrare. Costul călătoriei în Federația Rusă a fost și rămâne accesibil pentru toți doritorii de a emigra. La aceste cauze se adaugă și posibilitatea de a reveni acasă când dorești: „dacă ți se face dor de casă, poți să te întorci”, „de acolo poți pleca acasă în orice moment” (FG_1, Republica Moldova, Migranți).

Mulți moldoveni au rude, prieteni, cunoscuți în Federația Rusă, care le pot oferi ajutor în căutarea unui loc de muncă. Pentru mulți dintre migranți acesta reprezintă încă un factor, care explică popularitatea Federației Ruse în calitate de țară de destinație. Semnificative sunt și rețelele sociale ale migranților dintr-o anumită regiune și așa numitu-l efect de „turmă” (“gregariousness” effects²⁷). Asemenea rețele sociale sunt importante în special pentru migranții din mediul rural²⁸.

²⁷ Pinger P. (2010) Come Back or Stay? Spend Here or There? Return and Remittances: The Case of Moldova // *International Migration*, Vol. 48 (5). - p. 167.

²⁸ Goerlich D. Trebesch C. (2008) Seasonal Migration and Networks—Evidence on Moldova's Labour Exodus // *Review of World Economics*, Vol. 144 (1). p. 122.

II. MOTIVELE PLECĂRII ȘI AȘTEPTĂRILE

Exista multiple motive care i-au determinat pe moldoveni să migreze și să caute un loc de muncă peste hotare. Principalul motiv este șomajul, menționat de 73,2 procente dintre respondenții (peste o treime din migranți, 34,5 procente, nu au lucrat niciodată înainte de prima lor plecare în Federația Rusă). Alte motive menționate frecvent sunt²⁹:

- nevoia de bani pentru cheltuieli curente (64,7%);
- lipsa perspectivelor unei vieți mai bune în Republica Moldova (58,9%);
- nevoia de bani pentru necesități mai mari (studii, tratament) (44,8%);
- nevoia de bani pentru necesitățile mari ale altor membri ai familiei (37,9%);
- instabilitatea economică și socială din Republica Moldova (30,0%);
- nevoia de investiții în gospodărie (24,1%);
- posibilitatea de a găsi un loc bun de muncă (13,4%).

În același timp semnalăm că motivele care au determinat luarea deciziei de emigrare, se deosebesc în funcție de categoria migranților (sezonieri, circulari, pe termen lung). Scopul principal al migranților sezonieri este de a câștiga bani pentru cheltuielile curente și cheltuielile mai mari din gospodărie. Or, motivele care predomină în rândul migranților circulari sunt: nevoia de bani pentru necesitățile curente, șomajul, lipsa perspectivei unei vieți mai bune în Republica Moldova, nevoia de bani pentru cheltuieli mai mari, inclusiv pentru cele de investiții în gospodărie. Migranții pe termen lung au plecat în Federația Rusă pentru că nu au văzut perspectiva unei vieți mai bune în Republica Moldova, preferând Federația Rusă pentru standardele de viață mai ridicate, fie din cauza șomajului, fie cu scopul de a câștiga bani pentru cheltuielile mai mari ale membrilor familiei, fie pentru a-și lansa propria afacere²⁹.

Structura motivelor poate fi prezentată în felul următor: șomajul (17,3%), nevoia de bani pentru necesitățile curente (15,3%), lipsa perspectivelor unei vieți mai bune în Republica Moldova (13,9%), nevoia de bani pentru necesități personale mai mari (10,6%), pentru necesitățile mari ale altor membri ai familiei (9,0%), nivelul de trai mai ridicat în Federația Rusă (7,5%), insatisfacția în legătură cu instabilitatea politică și economică din propria țară (7,1%), plecarea în Federația Rusă a mai multor rude și prieteni (7,0%), necesitatea investițiilor în gospodăria casnică (5,7%), alte motive (mai puțin de 3 procente la fiecare punct) – (6,6%).

Această varietate de motive poate fi organizată în cinci grupuri de motive aferente. Primul grup îl constituie motivele legate de situația social-economică și politică nesatisfăcătoare din Republica Moldova: „lipsa, pentru respondent,

²⁹ Respondenții puteau bifa mai multe variante de răspuns.

a perspectivelor unei vieți mai bune în Moldova”, „instabilitatea politică și economică din republică”. Motivele de acest fel constituie 21 procente din toate motivele invocate. Soluționarea problemelor care au constituit factori de respingere (push factors) pentru a părăsi Republica Moldova pentru motivele enumerate mai sus necesită timp și practic nu depinde de eforturile personale ale respondentului.

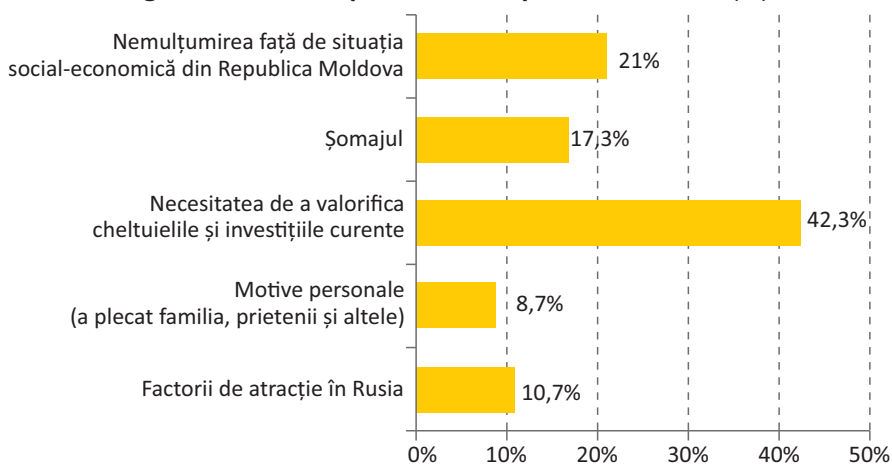
În afară de motivele sus-menționate, care pot fi parțial schimbate grație eforturilor personale, există și cel al șomajului, care pe de o parte este legat de situația economică curentă din Republica Moldova, iar pe de altă parte depinde de calificarea, nivelul de pregătire profesională și studiile migrantului, orientarea sa spre anumite locuri de muncă.

Cel de-al treilea grup de motive include motivele care, într-un fel sau altul, sunt legate de necesarul de mijloace financiare, în funcție de situație: necesitățile curente, proiecte de familie de lungă durată și de proporții, investiții în/ reparația locuinței, business, etc.

Cel de-al patrulea grup îl constituie motivele de ordin personal: „în Rusia au plecat multe rude și prieteni de-ai mei”, „a plecat întreaga mea familie”, „am plecat la rudele care locuiesc în Rusia”, „măritișul”. (Printre motivele latente ale migrației, de rând cu lipsa dorinței de a locui în afara cercului de comunicare și cu conformismul, putem numi atât insatisfacția legată de situația economică generală, cât și necesitatea soluționării unor probleme materiale în funcție de situații).

Cel de-al cincilea grup îl formează factorii de atracție din Federația Rusă: „în Rusia nivelul de trai este mai înalt”, „au apărut posibilități de angajare la un loc de muncă foarte bun în Rusia”.

Figura 4: Motivele plecării din Republica Moldova (%)

Factorii principali ai migrației din Republica Moldova sunt astfel factori de respingere, precum necesitatea căutării locurilor de valorificare a muncii și de realizare a câștigului, insatisfacția față de situația social-economică din Republica Moldova, neîncrederea în posibilitatea schimbării acesteia. Factorii de atracție – nivelul și condițiile de trai din Federația Rusă sau motivele personale – sunt mai puțini importanți³⁰. În acest context trebuie de menționat că în pofida predominării factorilor pe termen scurt aferenți veniturilor și angajării, insatisfacția pe termen lung față de situația social-economică și politică din Republica Moldova, cât și decalajul dintre nivelurile de trai din Federația Rusă și din Republica Moldova, se fac de asemenea puternic simțite.

Migranții, indiferent de importanța pe care o atribuie plecării din Republica Moldova și de durata deplasărilor, într-un fel sau altul își planifică viața în contextul migrației. Proiectele ce țin de viața personală sunt multiple și prevăd, în special: câștigul banilor pentru necesitățile personale și cele ale rudelor (30,4%), găsirea unui loc de muncă interesant (21,0%), trecerea peste greutăți (15,5%), organizarea vieții personale (7,9%), dorința de a locui într-un megapolis (5,8%), obținerea unei profesii, ridicarea nivelului de calificare (5,4%), construirea unei cariere de succes (4,8%), procurarea unei locuințe în Federația Rusă (4,2%), continuarea studiilor (2,6%), deschiderea unei întreprinderi, a unui magazin personal, alte afaceri (2,6%).

Cel mai frecvent au fost menționate proiectele ce țin de viața personală care vizează soluționarea problemelor economice întâmpinate de respondenți în Republica Moldova (câștigul banilor pentru necesitățile personale și cele ale rudelor, găsirea unui loc de muncă interesant, trecerea peste dificultățile avute la baștină, deschiderea unei întreprinderi, a unui magazin personal, alte afaceri). În general, acest grup de proiecte constituie 69,5 procente din toate planurile de viață legate de migrația în Federația Rusă. Cel de-al doilea grup de planuri de viață îl constituie proiectele legate, într-un fel sau altul, de viața personală (organizarea vieții personale, dorința de a locui într-un megapolis, de a procura o locuință în Federația Rusă, de a face o carieră de succes). În total, aceste proiecte ce țin de viața personală constituie 22,7 procente din toate proiectele biografice. În sfârșit, mai există planuri de viață legate de studii și de ridicarea nivelului de calificare (8%).

³⁰ Motivele migrației sunt examinate în mare parte în baza factorilor de respingere și atracție (teoria factorilor de respingere și atracție) - Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. and Taylor, J.E. (1993) Theories of international migration: review and appraisal// *Population and Development Review*, 19. Pp. 431–466. Acești factori includ relațiile cu membrii de familie în Republica Moldova și alte țări, percepția situației economice și politice în Republica Moldova, diferențele comparative în materie de salarii, costurile de integrare și rețelele de migranți. Merită de menționat faptul că prezența copiilor mai mici de 15 ani nu are nici o influență considerabilă asupra deciziilor luate (Pinger P. (2010) Come Back or Stay? Spend Here or There? Return and Remittances: The Case of Moldova // *International Migration*, Vol. 48 (5). - P. 167).

Dacă vom compara planurile de viață ale migranților și membrilor gospodăriilor cu migranți intervievați în Republica Moldova cu cele ale migranților intervievați în Federația Rusă, vom observa că ele diferă, chiar dacă au aceleași priorități – câștigul banilor pentru necesitățile personale și cele ale familiei, găsirea unui loc de muncă interesant, trecerea peste dificultățile avute în țară.

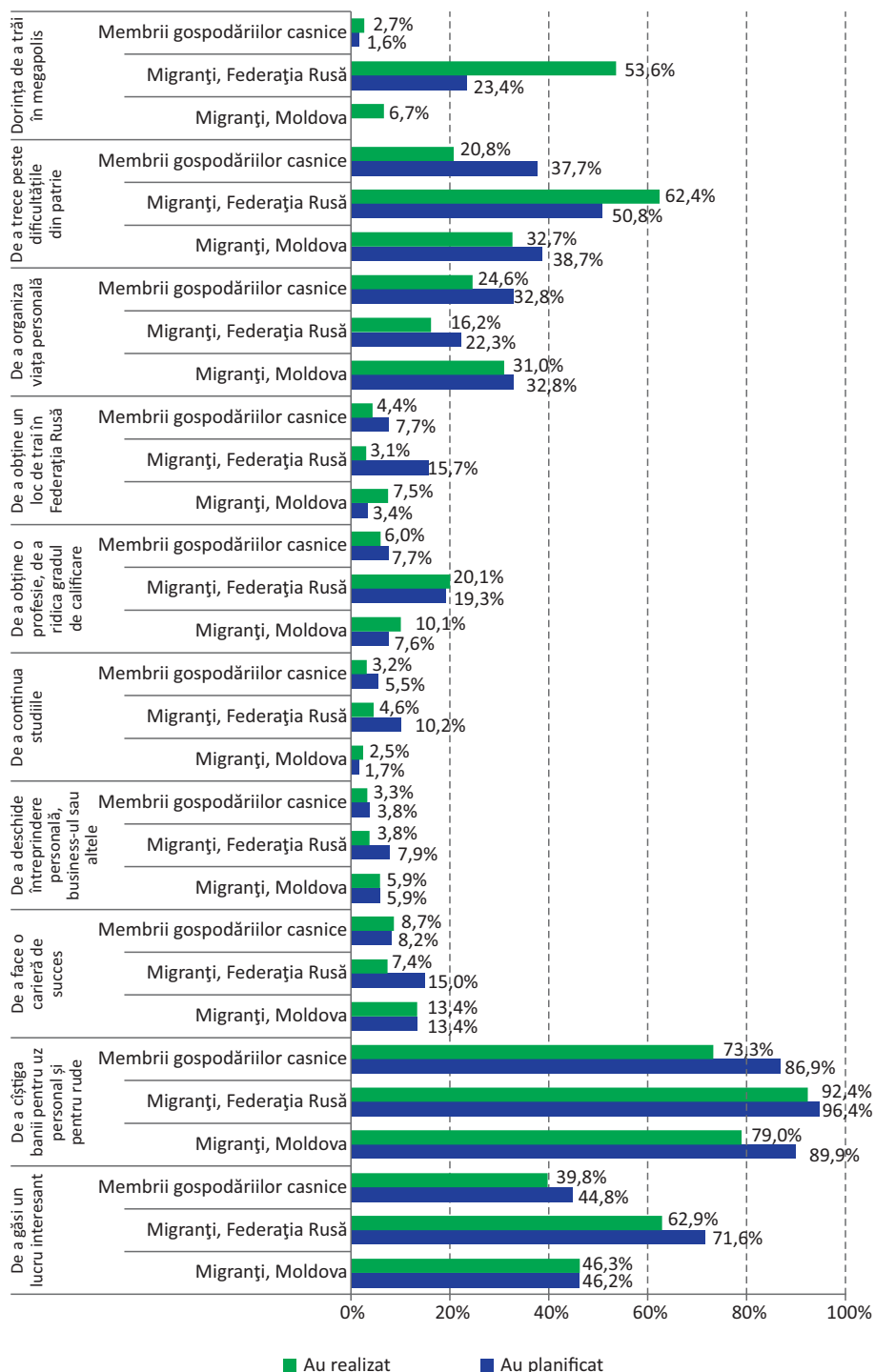
Migranții intervievați în Federația Rusă, în primul rând, au o viziune clară în ceea ce privește planurile lor. În al doilea rând, ei sunt mult mai ambițioși – la toate capitolele, nivelul cerințelor lor este mai înalt decât al cerințelor invocate de migranții intervievați în Republica Moldova și de membrii gospodăriilor cu migranți (cu excepția intenției de a-și organiza viața personală). Deosebit de vizibil este decalajul dintre respondenții „ruși” și cei „moldoveni” în ceea ce ține de aspirațiile lor de carieră și de ridicare a nivelului de calificare profesională, de studii (a se vedea Figura 5).

Simțul perseverenței și nivelul ridicat al ambițiilor a determinat ca migranții „ruși” să-și realizeze într-o măsură mai mare planurile legate de migrație, în comparație cu migranții „moldoveni” (cu excepția planurilor legate de viața personală, de carieră, de înființarea unei afaceri personale și, fapt uimitor, de procurarea unui bun imobil în Federația Rusă).

La unele poziții (trecerea peste dificultățile avute în țara de baștină, dorința de a locui într-un megapolis) realizarea planurilor de viață ale migranților intervievați în Federația Rusă a depășit toate așteptările. Ceea ce lor nu le reușește - achiziționarea unei locuințe în Federația Rusă. Planurile legate de dorința de a „locui în megapolis” au fost realizate în cea mai mare măsură, pentru realizarea acestora a fost suficient doar să se mute la Moscova pentru ședere *temporară*. Șederea permanentă într-un megapolis presupune fie închirierea unei locuințe, fie procurarea ei. Prețul mare al spațiului locativ, necesitatea de a aduna mijloace pentru achiziționarea lui pe parcursul unei perioade îndelungate de timp a condiționat faptul că rata de realizare a acestui proiect de viață este cea mai mică.

În general, migranții au reușit să-și realizeze deplin sau parțial planurile de viață care sunt determinate fie de șederea scurtă, fie de lungă durată pe teritoriul Federației Ruse. Or, în cea mai mică măsură au fost realizate planurile care presupun în principiu șederea permanentă în Federația Rusă.

Figura 5: Planurile migraționiste și realizarea acestora (%)

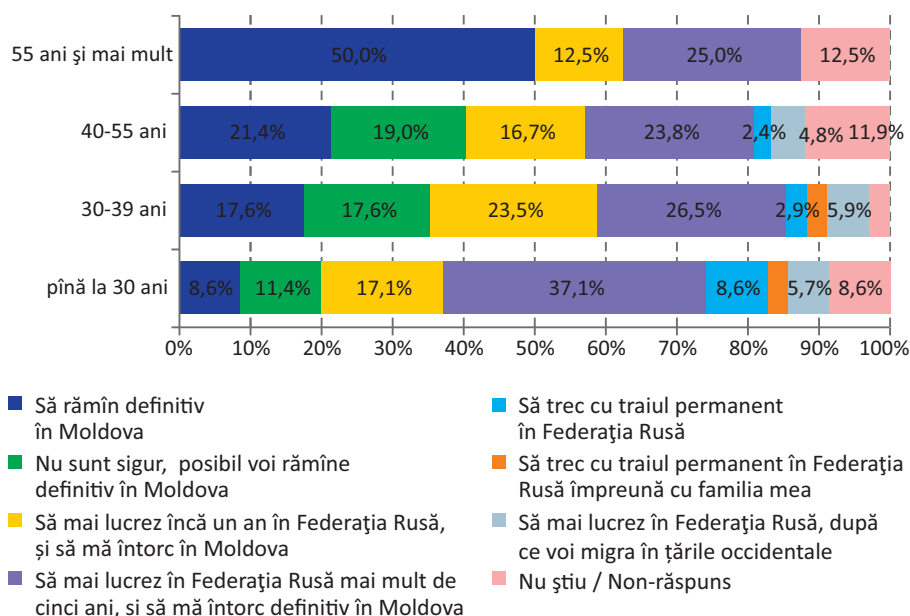
III. STRATEGIILE PE TERMEN LUNG

Analiza planurilor pe termen lung ale migranților denotă faptul că vasta majoritate a migranților intervievați în Republica Moldova își leagă viitorul de propria țară. Aproape o jumătate dintre acești migranți intenționează să mai lucreze un timp în Federația Rusă și ulterior să se întoarcă definitiv în Republica Moldova (28,6 procente din respondenți intenționează să lucreze în Federația Rusă mai mult de cinci ani și ulterior să revină în Republica Moldova, 18,5 procente – să lucreze o perioadă variind de la un an până la cinci ani). Alți 18,5 procente dintre respondenți au renunțat la călătoriile viitoare și au decis să se stabilească definitiv în Republica Moldova, iar 15,1 procente din respondenți încă nu au decis dacă se vor deplasa în continuare la muncă („nu sunt sigur; posibil, voi rămâne definitiv în Republica Moldova”).

Numai 5,9 procente dintre migranții intervievați în Republica Moldova doresc să se stabilească cu traiul în Federația Rusă (singuri sau cu familia), 5,0 procente – să mai lucreze un timp în Federația Rusă și ulterior să emigreze în țările UE, iar 8,4 procente dintre respondenți s-au abținut să răspundă la întrebare.

Doresc să rămână definitiv în Republica Moldova moldovenii cu vârsta de peste 55 de ani, iar migranții tineri și cu studii superioare doresc să plece fie în Federația Rusă, fie în alte țări ale UE (a se vedea Figura 6).

Figura 6: Planurile de viitor ale migranților intervievați în Republica Moldova în funcție de vârstă (%)

Alte strategii pe termen lung sunt caracteristice migranților moldoveni intervievați în Federația Rusă. Majoritatea nu doresc să revină în Republica Moldova în următorii ani. Cea mai răspândită strategie este „să rămână în Rusia și să dobândească cetățenia Federației Ruse” (37%). Numărul doritorilor de a rămâne în Federația Rusă pentru o perioadă de timp mai lungă (peste cinci ani) după care să revină în Republica Moldova este mai mic (31%).

Ceva mai puțin de o pătrime dintre respondenți și-au declarat intenția de a reveni la baștină în viitorul apropiat: 8 procente planifică să mai lucreze în Federația Rusă mai mult de un an înainte de a reveni, 3 procente – planifică să mai lucreze o perioadă între o jumătate de an și un an. În viitorul apropiat intenționează să se întoarcă 14 procente din migranții care planifică să lucreze în Federația Rusă încă cel mult o jumătate de an.

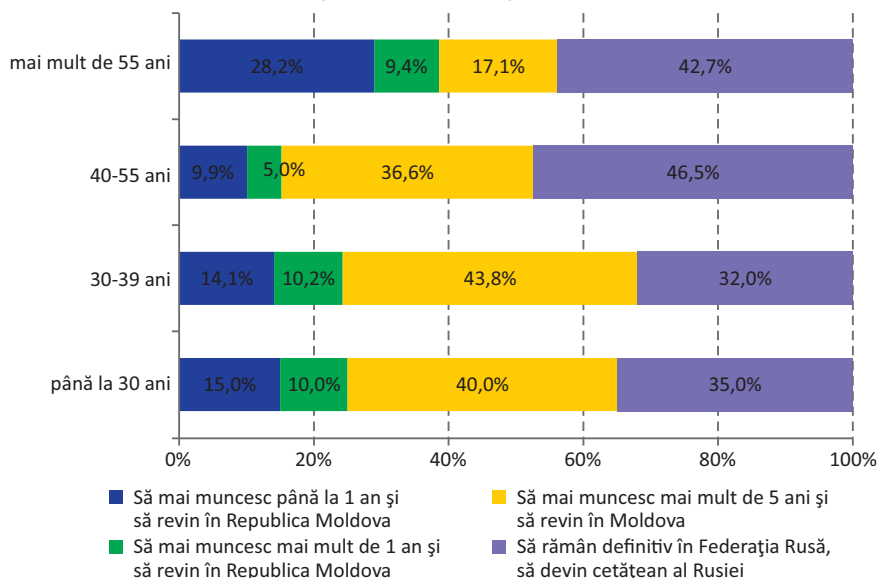
Doar un număr foarte mic de respondenți (1,3%) și-au declarat intenția de a pleca, după șederea în Federația Rusă, în statele UE, iar alți 7,1 procente dintre respondenți nu au oferit un răspuns la întrebarea în cauză. În mod similar rezultatelor sondajului efectuat în Republica Moldova, cei care planifică să-și găsească de lucru în Europa sunt preponderent persoane tinere (de altfel, numărul lor este destul de mic).

În rândul respondenților cu vârste de până la 30 de ani deosebit de pregnant s-au manifestat două tendințe opuse – șederea în Federația Rusă pentru o scurtă durată (până la 6 luni) și stabilirea definitivă acolo, inclusiv dobândirea cetățeniei Federației Ruse (a se vedea Figura 7). Planurile respective probabil sunt condiționate de lipsa relativă a experienței migraționiste la multe dintre aceste persoane: o bună parte din acești tineri se află pentru prima dată la muncă în străinătate.

La respondenții în vârstă de 30-39 de ani s-a înregistrat gradul maxim de nedorință de a reveni în Republica Moldova în viitorul apropiat, 46,5 procente intenționând să rămână în Federația Rusă pentru totdeauna și 36,6 procente - să mai lucreze acolo cel puțin cinci ani. Aceștia sunt tinerii de ieri, care s-au adaptat la realitățile din Federația Rusă și își revizuiesc planurile, amânându-și revenirea în Republica Moldova.

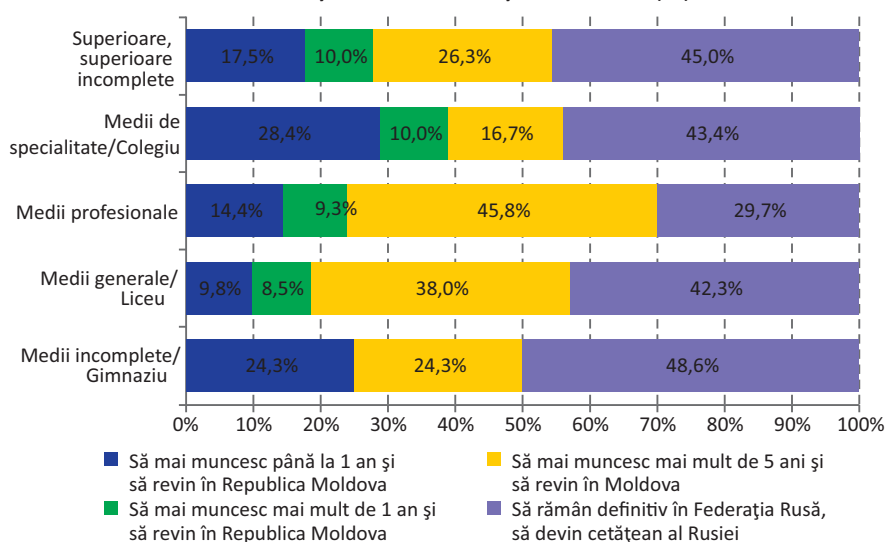
Persoanele de vârstă mai înaintată (peste 55 ani) de asemenea și-au exprimat intenția de a rămâne o perioadă mai lungă (peste cinci ani) sau de a se stabili definitiv în Federația Rusă (câte 40 și 35 procente respectiv), însă printre aceștia este mare ponderea celor care le-a fost greu să răspundă la întrebare (20%).

Figura 7: Planurile de viitor ale migranților intervievați în Federația Rusă în funcție de vârstă (%)

La toate nivelurile de educație între 40 și 50 de procente dintre respondenți doresc să rămână în Federația Rusă pentru totdeauna, cu excepția migranților circulari cu studii profesionale, în special, specialiști calificați în sectorul construcțiilor (a se vedea Figura 8). Intenția de a rămâne și lucra în Federația Rusă cinci ani și mai mult și, ulterior, de a reveni în Republica Moldova este, de asemenea, frecvent manifestată, deși variază în funcție de nivelul de studii.

Figura 8: Planurile de viitor ale migranților intervievați în Federația Rusă în funcție de studii (%)

Strategiile comportamentale ale migranților depind de caracteristicile sociodemografice ale acestora. Un factor la fel de important îl constituie experiența migraționistă și mai ales durata aflării în Federația Rusă. Cu cât mai mult un migrant călătorește sau locuiește în Federația Rusă, cu atât este mai mare probabilitatea ca el/ea va dori să se stabilească cu traiul pentru o perioadă mai lungă de timp.

Tabelul 8: Planurile migranților veniți în Federația Rusă în diferiți ani, pentru o perioadă de ședere de lungă durată (%)

Ultima deplasare în Federația Rusă	Planifică să lucreze 5 ani și mai mult, după care să revină în Republica Moldova	Planifică să se stabilească definitiv în Federația Rusă, cu dobândirea cetățeniei acestei țări	Total
Până în 1995	40,0	43,3	83,3
1996-2000	43,4	49,1	92,5
2001-2005	40,2	45,1	85,3
2006-2010	28,0	37,8	65,8
2011	22,4	25,9	48,3
Total	33,1	39,6	72,7

Selectarea și modificarea strategiilor migraționiste este condiționată de planurile de viață ale migrantului. În funcție de gradul de realizare a planurilor și așteptărilor pe care le avea migrantul la prima deplasare în Federația Rusă se modifică în mod substanțial și strategiile pe termen lung ale acestuia. Peste două treimi dintre migranții care au reușit să-și continue studiile, să obțină o profesie ori să-și ridice nivelul de calificare au declarat că intenționează să rămână în Federația Rusă. Numărul doritorilor de a rămâne în Federația Rusă este și mai mare în rândul migranților care planificau să-și organizeze viața personală, își legau planurile de anumite proiecte de familie (de exemplu, procurarea unui apartament), și care au reușit să le realizeze.

Dacă nu ar exista regimul de vize cu țările UE, unii migranți ar emigra în UE, însă majoritatea totuși ar rămâne în Federația Rusă. Acest fapt este condiționat de cunoașterea limbii ruse, de probabilitatea relativ ușoară de a găsi un loc de muncă și varietatea oportunităților (construcții, transport, comerț, etc.) în comparație cu Italia, de exemplu, unde ocupația principală este îngrijirea persoanelor în etate. Pentru migranții născuți în fosta URSS, un factor decisiv este trecutul istoric comun.

Moldovenii care doresc să-și modifice strategia migraționistă și să plece în țările UE au următoarele motive: condițiile de muncă sunt mai bune, lucrătorii au mai multe drepturi, aceste drepturi nu se încalcă în mod flagrant și situațiile în care lucrătorii nu sunt remunerați pentru munca prestată se întâlnesc extrem de rar.

Membrii gospodăriilor cu migranți care au participat la studiu în cea mai mare parte nu sunt la curent cu planurile membrilor de familie aflați la muncă peste hotare (76,1%). Unii însă și-au manifestat intenția de a pleca la muncă împreună cu ei în Federația Rusă (4,4%), de a-i vizita (7,1%), de a pleca împreună cu familia în vizită în Federația Rusă (2,2%), alte opțiuni – de a emigra în altă țară, de a se căsători etc. (10,2%).

Deosebiriile dintre strategiile migranților „ruși” și cele ale migranților „moldoveni” sunt determinate de faptul că eșantionul din Republica Moldova cuprinde aproape în exclusivitate migranți circulari, în timp ce eșantionul rus este compus atât din migranții circulari, cât și migranții pe termen lung, care constituie de altfel majoritatea.

**Tabelul 9: Strategiile migraționiste pe termen lung
ale diferitor contingente de migranți (%)**

Nr.	Strategia migraționistă	Migranți pe termen lung, Federația Rusă	Migranți circulari, Federația Rusă	Migranți circulari, Republica Moldova
1.	Să rămână /posibil definitiv/ în Republica Moldova (sondaj realizat în Republica Moldova)	-	-	33,6
2.	Să lucreze cel mult un an și să revină în Republica Moldova (sondaj realizat în Federația Rusă)	10,1	27,4	-
3.	Să lucreze mai bine de un an în Federația Rusă și să revină definitiv în Republica Moldova	9,3	5,4	18,5
4.	Să lucreze mai mult de 5 ani în Federația Rusă și să revină definitiv în Republica Moldova	28,9	33,8	28,6
5.	Să se stabilească în Federația Rusă, să dobândească cetățenia acestei țări	44,7	23,6	5,9
6.	Să lucreze în Federația Rusă, după care să emigreze în țările occidentale	1,2	1,4	5,0
7.	N-au răspuns	5,7	9,5	8,4
Total		100,0	100,0	100,0
Numărul de respondenți		246	148	119

Semnalăm în acest caz două momente. În primul rând, este vorba de fermitatea cu care respondenții și-au determinat strategia migraționistă: foarte puțini respondenți nu au știut ce să răspundă sau au evitat să răspundă la întrebarea în cauză. În al doilea rând, există deosebiri foarte mari dintre opțiunile migranților circulari intervievați la Moscova și opțiunile migranților intervievați în Republica Moldova. În rândul celor din urmă numărul persoanelor care doresc să se stabilească definitiv în Federația Rusă este de patru ori mai mic; la fel, mai mică este și ponderea persoanelor care

intenționează să lucreze în Federația Rusă încă mulți ani de-acum încolo. Probabil situația în cauză este determinată de pozițiile diferite ale unor contingente diferite. Migranții circulari intervievați în Republica Moldova sunt împovărați în mare parte de grijile familiei și sunt nevoiți să-și ajusteze planurile personale în funcție de planurile altor membri ai familiei (55,5 procente dintre ei au copii care practic toți locuiesc în Republica Moldova; cât privește migranții circulari intervievați în Federația Rusă, 35,6 procente dintre ei au copii, dar 21,2 procente din numărul acestora locuiesc împreună cu părinții în Federația Rusă).

Printre migranții „ruși” care au decis să se stabilească definitiv în Federația Rusă, ceva mai mult de două cincimi sunt fermi pe poziții și întreprind pași concreți în această direcție; tot atâția sunt hotărâți în decizia luată, dar nu întreprind nimic concret deocamdată, iar ceilalți au anumite îndoieli.

Conform rezultatelor obținute, decizia de a se stabili în Federația Rusă este susținută și de alți membri ai familiei (în 77 procente din cazuri). Numai în 2 procente din cazuri această decizie a fost în contradicție cu opinia rudelor. Familiile a 12 procente din respondenți la momentul realizării sondajului nu erau la curent cu această decizie în momentul interviului; și alte 8 procente din respondenți și-au declarat dezinteresul vizavi de opinia altor membri ai familiei.

Totodată, intenția migrantului de a se stabili în Federația Rusă a fost susținută mai cu seamă de către familiile migranților circulari (82,9 procente, în raport cu 74,5 procente – familiile migranților pe termen lung), însă migranții pe termen lung, în număr mai mare, probabil vor ignora opinia membrilor familiei (10,0 procente în raport cu 2,9 procente – în cazul migranților circulari).

În cazul în care migrantul locuiește în Federația Rusă împreună cu soțul/soția, copiii sau părinții, procentul de susținere a acestei opinii este și mai înalt. De altfel, chiar dacă rudele sunt departe, ele tind să susțină decizia migrantului de a se stabili în Federația Rusă. Respondenții care se încadrează în categoria „Am locuit de unul singur/singură”, se bucură de susținerea familiei în 70 procente de cazuri; în cazul coabitării cu soția/soțul – în 88 procente de cazuri.

Numărul mic al persoanelor care au specificat că nu le pasă de opinia familiei în ceea ce privește decizia de a se stabili definitiv în Federația Rusă, împreună cu materialele focus-grupurilor, confirmă ipoteza că migrația nu este un act individual, ci unul colectiv ce vizează întreaga gospodărie casnică/întreaga familie.

IV. MUNCA MIGRANȚILOR

Principalele domenii în care se angajează migranți sunt: construcțiile (38,7%), comerțul angro și cu amănuntul, repararea vehiculelor auto și a aparatelor de uz casnic (27,0%); serviciile comunale, sociale, personale (9,1%); transportul și telecomunicațiile (6,6%) din persoanele ocupate³¹. În alte domenii sunt ocupați mai puțin de o cincime din numărul migranților încadrați în câmpul muncii.

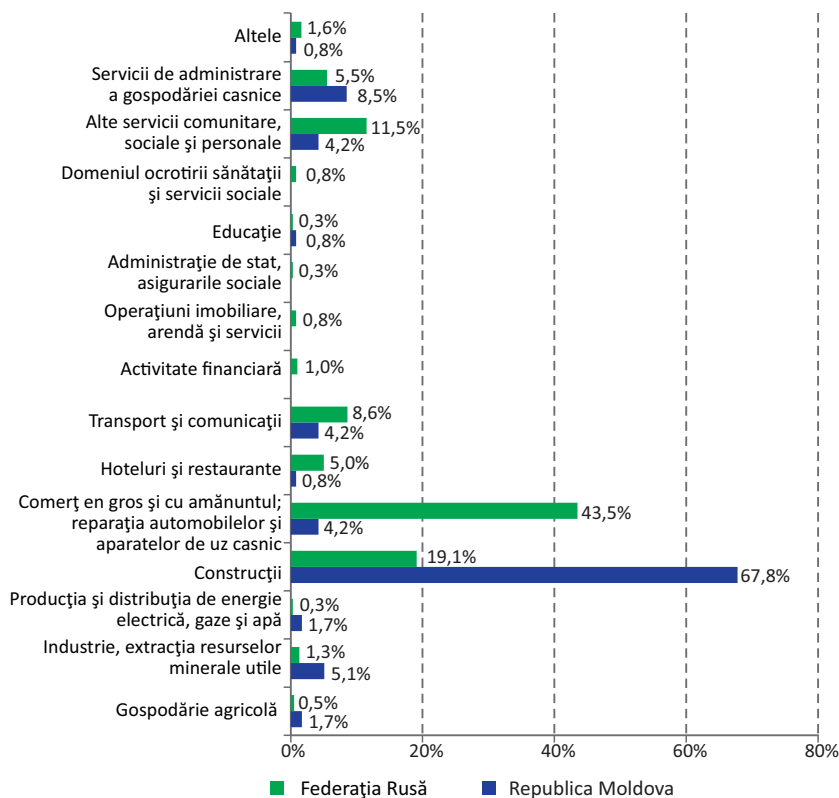
Domeniile de ocupare a forței de muncă de către migranții intervievați în Federația Rusă și în Republica Moldova se deosebesc în mod radical. În rândul migranților „ruși” cea mai răspândită este munca în comerț, repararea vehiculelor auto și a aparatelor de uz casnic (43,5% persoane ocupate), în construcții (19,1%), în prestarea serviciilor comunale, sociale, personale (11,5%), în serviciile de administrare a gospodăriei casnice (5,5%), în transport și telecomunicații (8,6%), în hoteluri și restaurante (5,0%).

Ocuparea migranților intervievați în Republica Moldova nu este strict diferențiată și structurată din puncte de vedere gender: bărbații preponderent sunt ocupați în domeniul construcțiilor, iar femeile în serviciile de administrare a gospodăriilor casnice, în domeniul serviciilor sociale și comunale. Peste două treimi din numărul migranților „moldoveni” lucrează în construcții, pe locul doi plasându-se serviciile de administrare a gospodăriei casnice cu un decalaj considerabil de 8,5 procente.

Deoarece constructorii moldoveni sunt angajați preponderent în munci care necesită calificare, o jumătate dintre migranții intervievați în Republica Moldova fac parte din grupul muncitorilor calificați și 37 procente lucrează în calitate de muncitori necalificați, în timp ce în rândul migranților intervievați în Federația Rusă ponderea muncitorilor necalificați ocupați constituie 61,3 procente.

³¹ Total persoane interviuate, N= 682. A fost utilizată clasificarea în baza Clasificatorului general al activităților economice din Federația Rusă, analogul rus al Clasificatorului Statistic al Activităților Economice al Comunității Europene. Repartizarea persoanelor încadrate în câmpul muncii și a celor aflate în căutarea unui loc de muncă pe domenii de ocupații se deosebește nesemnificativ de ocuparea persoanelor care muncesc legal: conform datelor SFM al Federației Ruse, în anul 2011 în domeniul construcțiilor erau ocupate 16,0 procente dintre persoanele care dețin permis de muncă, iar în transporturi – 6,6 procente. Deosebirile substanțiale în ceea ce privește ponderea persoanelor angajate în comerț se explică prin specificul metodei aplicate de SFM al Federației Ruse.

Figura 9: Domeniile de ocupare a forței de muncă a migranților intervievați în Republica Moldova și în Federația Rusă (%)

Există diferențe în organizarea și planificarea strategiilor de migrare pentru cele două eșantioane de migranți intervievați. 86,4 procente dintre migranții moldoveni intervievați în Republica Moldova pleacă la muncă știind că au un loc de muncă. Această strategie este întâlnită mai des în rândul migranților sezonieri, care sunt limitați în timp și nu-și pot permite luxul să irosească timpul în căutarea unui loc de muncă. Bărbații, mai frecvent decât femeile, preferă să plece la muncă în Federația Rusă știind unde vor lucra. Aceasta este o consecință a domeniilor diferite de ocupare ale bărbaților și ale femeilor. (Femeile în temei sunt angajate în sfera comerțului și își găsesc ușor locuri de muncă vacante; în timp ce munca în construcții presupune existența unui obiect de construcții (șantier), unde ei își pot găsi de muncă).

Spre deosebire de aceștia, gradul de organizare a plecării la muncă este relativ redus la migranții intervievați în Federația Rusă, doar 49,2 procente dintre aceștia aveau aranjamente în privința viitorului loc de muncă.

Procesul de identificare a unui loc de muncă și de angajare în câmpul muncii este diferit pentru migranții intervievați în Republica Moldova și cei intervievați în Federația Rusă. Or, 80,5 procente dintre migranții intervievați în

Republica Moldova s-au angajat prin intermediul rudelor și cunoscuților, 8,5 procente - cu ajutorul intermediarilor, 4,2 procente - direct (de către angajatori), 2,5 procente și-au deschis singuri afacerea etc. Și în rândul migranților intervievați în Federația Rusă, este mai frecventă practica de căutare a locului de muncă prin intermediul rudelor și cunoscuților, la această metodă au apelat trei pătrimi din numărul respondenților. Pe locul doi se află angajarea în muncă prin contactul nemijlocit cu angajatorul (12,6%). Destul de răspândită este și practica căutării de sine stătătoare a locului de muncă: prin anunțuri plasate în mass-media și anunțuri stradale (4,7%), prin agenții private de ocupare a forței de muncă (2,1%), prin Internet ș.a. Unii migranți își organizează afacerea personală în Federația Rusă și aceștia sunt în cea mai mare parte persoane cu vârste de peste 55 ani și cu studii superioare.

Indiferent de locul realizării interviului, majoritatea migranților au specificat că nu au plătit pentru angajarea în câmpul muncii (90 procente dintre respondenți). Practica angajării în muncă prin intermediari nu este răspândită, însă există asemenea cazuri. La serviciile intermediarilor recurg mai des bărbații tineri, cu studii medii, care lucrează în Federația Rusă de mai puțin de trei luni; de regulă, este vorba de muncitori necalificați. Această practică este întâlnită mai frecvent în rândul migranților intervievați în Republica Moldova (8,5%), în comparație cu cei intervievați în Federația Rusă (2,1%).

Intermediarii care le găsesc un loc de muncă moldovenilor în Federația Rusă percep 15-20 procente din suma contractului. În același timp, o parte din migranții moldoveni acceptă să se angajeze și să lucreze prin intermediari, întrucât aceștia, sunt interesați în antrenarea maximă a lucrătorilor în câmpul muncii, găsesc obiectele de muncă, au grijă ca angajatorul să achite la timp salariile, aplanează toate conflictele care apar în relațiile angajat – angajator. Practica intermediarii este deosebit de răspândită în domeniul construcțiilor.

Intermediarii de fapt au venituri mult mai mari decât cele 15-20 procente, deoarece obțin profit suplimentar din diferența dintre prețul lucrărilor negociat cu angajatorul și sumele pe care ei le achită lucrătorilor: *„intermediarul, pe lângă cele 20 procente, percepe o sumă mult mai mare pentru munca realizată... de 2-3 ori...”* (FG_1_Migranții, Republica Moldova).

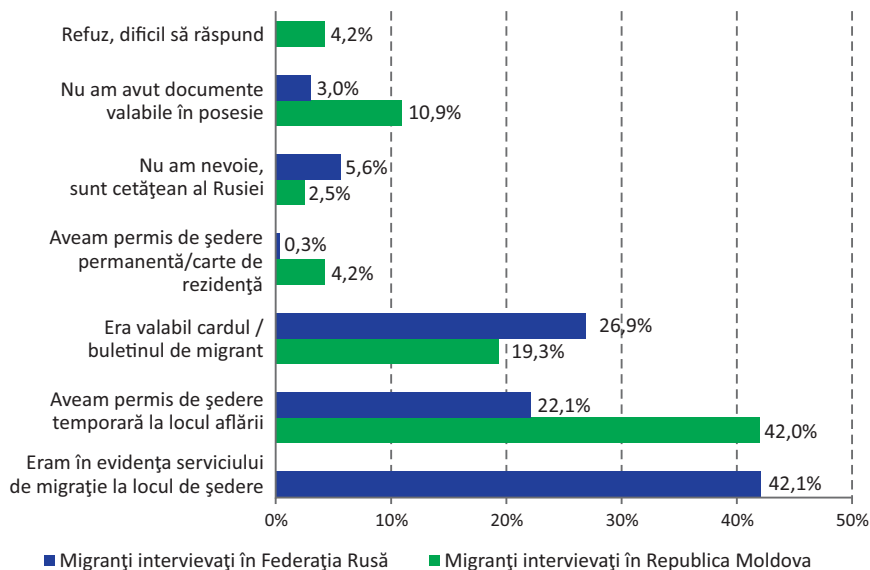
Angajarea legală presupune existența actelor permissive ce țin de șederea pe teritoriul Federației Rusă și de practicarea unor activități, permisul de muncă. Ținând cont de caracterul relativ ușor de înscriere în sistemul de evidență migrațională³², majoritatea migranților dețin documente juridice, cel puțin de ședere pe teritoriul Federației Ruse (a se vedea Figura 10).

Numai 3 procente din rândul persoanelor interviuate în Federația Rusă și

³² Pentru o ședere sau domiciliere legală pe teritoriul Federației Ruse, după depășirea termenului de trei luni, migranții trebuie să se înscrie în sistemul de evidență migrațională (cu excepția persoanelor care dețin permis de ședere permanentă sau cetățenia rusă).

10 procente din rândul celor interviuate în Republica Moldova au declarat că nu dețin documente valabile. Cel mai des, nu dețineau documente valabile bărbații cu vârste cuprinse între 40 și 55 de ani, cu studii medii și încadrați în domeniul construcțiilor.

Figura 10: Permisele de ședere temporară deținute de migranți în timpul ultimei șederi în Federația Rusă (%)

O bună parte din lucrătorii migranți nu au un temei legal pentru practicarea unui gen de activitate, dat fiind faptul că doar persoanele ce dețin permisul de ședere permanentă sau cetățenia rusă nu au nevoie de permisul de muncă pentru a munci. Permisul de muncă sau așa-numita patentă oferă migranților dreptul de a lucra la persoane fizice.

44,1 procente dintre migranții moldoveni interviuați în Federația Rusă dețineau permis de muncă care se afla în posesia lor, 2,2 procente dețineau permis de muncă care nu se afla în posesia lor, dar pe care ei l-au văzut, 3,2 procente au menționat că au un permis de muncă care nu era în posesia lor și pe care nu l-au văzut, 5,4 procente dețineau patentă, iar 34,4 procente nu aveau nici permis de muncă, nici patentă. Cel mai des nu au permis de muncă și nici patentă femeile (45 procente dintre persoanele interviuate în Republica Moldova), situația respectivă fiind caracteristică pentru bărbați doar în 28 procente din cazuri. Gradul de loialitate crește odată cu înaintarea în vârstă: ponderea persoanelor care au obținut un permis de muncă pe care îl dețin crește de la 42,9 procente, în cazul migranților cu vârste de până la 30 de ani, la 66,7 procente, în cazul celor de peste 55 de ani. Patentă, ca o modalitate de legalizare, este mai frecvent deținută de migranții tineri, care se află la muncă mai mult de trei luni.

Aproape o jumătate din persoanele care nu aveau nici permis de muncă, nici patentă s-au aflat în Federația Rusă mai puțin de trei luni.

O situație similară este semnalată în mediul migranților intervievați în Federația Rusă. Atât în Federația Rusă, cât și în Republica Moldova, majoritatea migranților nu dețin permise de muncă. În rândul persoanelor interviuate în Federația Rusă, ponderea migranților cu statut nereglementat constituie 58,6 procente, iar în rândul celor interviuate în Republica Moldova – 60,5 procente³³.

Munca ilegală este mai des întâlnită în rândul migranților circulari, mai ales al migranților sezonieri.

Tabelul 10: Munca legală și munca ilegală în funcție de contingentul de migranți (%)

	Contingentul de migranți		
	Migranți pe termen lung (N=246)	Migranți circulari (N=267)	Inclusiv aflați în Federația Rusă de trei luni sau mai puțin (N=138)
Muncitori legali	43,9	38,2	37,0
Muncitori ilegali	56,1	61,8	63,0
Total	100,0	100,0	100,0

Femeile, mai des decât bărbații, practică munca ilegală: ponderea bărbaților care lucrează ilegal constituie 54,1 procente, pe când în rândul femeilor această constituie 63,6 procente. Angajarea ilegală în măsură foarte mică depinde de vârstă, starea civilă și mediul de reședință (localitatea urbană sau rurală). Studiile au o importanță semnificativ mai mare: printre migranții cu studii superioare (inclusiv incomplete) predomină persoanele angajate legal (52,5%), în timp ce în rândul persoanelor cu studii medii incomplete consemnăm doar 39,2 procente de angajați legali. Din motive cunoscute, migranții sezonieri muncesc ilegal în majoritatea cazurilor.

În cadrul discuțiilor focus-grup migranții au relatat că nu văd avantaje semnificative ale muncii legale pe teritoriul Federației Ruse. În afară de aceasta, angajatorilor nu le este avantajos să ofere permise de muncă, deoarece în acest caz ei sunt nevoiți să achite impozite. Drept urmare, o considerabilă parte a moldovenilor sunt angajați fără perfectarea permiselor de muncă. Unele persoane, din rândul celor care migrează cu regularitate în Federația Rusă, au comunicat că în anii precedenți au avut permis de muncă, pentru care au plătit RUB 9.000, însă acesta niciodată nu le-a fost cerut și din acest motiv în anii care au urmat au hotărât să nu-l mai perfecteze. În cadrul discuțiilor de grup, moldovenii care au perfectat permise de muncă au povestit diverse situații în care ei oricum au fost nevoiți să achite amenzi.

³³ Sunt considerați migranți ilegali toți migranții, cu excepția persoanelor care dețin permis de muncă (în afară de cei care nu l-au văzut) sau patentă.

Munca ilegală este mai cu seamă răspândită în domeniile de antrenare masivă a forței de muncă a migranților: în comerțul angro și comerțul cu amănuntul, în reparația vehiculelor auto și a aparatelor de uz casnic, unde activează ilegal 64,3 procente din migranți, și în construcții - 66,0 procente dintre migranți. Acestor două domenii le revin 73 procente din numărul migranților moldoveni, care muncesc ilegal.

Criteriile utilizate pentru distingerea lucrătorilor migranți legali de cei ilegali sunt totuși mai mult formale. 28,6 procente din persoanele care dispun de permise de muncă sunt persoanele deținătoare de patente, în baza cărora cetățenii străini pot lucra în Federația Rusă pentru persoane fizice, însă nu pentru antreprenori individuali. Patenta este eliberată pentru o lună, cu posibilitatea prelungirii eventuale, achitând suma de RUB 1.000 (aproximativ USD 33). Un cetățean străin cu patentă poate lucra numai în raza regiunii în care aceasta a fost eliberată. Patenta este considerată un instrument acceptabil de legalizare a migranților sezonieri și circulari: „*cu patentă se poate de muncit. Achiziți RUB 1.000 pe lună și te afli acolo legal. Te poți deplasa liber prin oraș și poliția nu are ce să-ți facă*”. Cu toate acestea, o parte dintre migranții care au patentă lucrează la întreprinderi comerciale și bugetare, majoritatea – în comerț și în construcții. Fiecare al patrulea migrant care deține patentă lucrează în calitate de vânzător și în general cel puțin 30 procente dintre migranții care au patentă lucrează iregular³⁴.

În paralel cu angajarea ilegală, extrem de răspândit este și fenomenul angajării informale și acesta are loc când relațiile cu angajatorul nu sunt perfectate sub forma unui contract în formă scrisă. Doar 13 procente dintre lucrătorii migranți încadrați în câmpul muncii au încheiat contract cu angajatorul în formă scrisă. Relațiile formalizate cu angajatorul sunt practicate în domeniul industriei, în hoteluri și restaurante (44,8 procente și, respectiv, 27,3 procente dintre lucrători aveau contracte încheiate pe termen lung), precum și în educație, sănătate, asigurări sociale, însă în aceste domenii sunt încadrați un număr foarte mic de migranți. În domeniile de activitate cele mai răspândite printre migranți se practică frecvent angajarea în baza unei înțelegeri verbale (în construcții, în baza unor înțelegeri de acest fel lucrează 67,6 procente dintre migranți, în comerț - 68,7 procente, în serviciile de administrare a gospodăriei casnice – 81,6 procente).

Rețelele sociale în care au încredere, sunt utilizate atât de către migranții aflați în căutarea unui loc de muncă, de persoanele juridice aflate în căutarea unor lucrători, precum și de persoanele fizice care caută un lucrător. Astfel de comportament, bazat pe rețelele sociale și nu pe practici formale de

³⁴ Putem să ne imaginăm un curier care lucrează pentru o persoană fizică, greu de imaginat însă un director general angajat la o persoană fizică, dar au fost înregistrate și asemenea cazuri.

interacțiune, este caracteristic spațiului post-sovietic, care creează un sentiment de "comunitate" între migranți și localnicii, și împreună cu cunoașterea limbii, constituie factori de atracție a Federației Ruse pentru migranții din țările CSI.

Nici migranții cu un nivel înalt de calificare nu apreciază perfectarea oficială a relațiilor de muncă drept condiție obligatorie și, de asemenea, se bazează pe încredere și pe rețele personale. Angajarea informală are un șir de avantaje, cum ar fi nivelul mai înalt de remunerare și multitudinea de posibilități de angajare.

65,4 procente dintre migranții moldoveni plecați la muncă în Federația Rusă lucrează în baza unei înțelegeri verbale cu angajatorul, 19,0 procente - în baza unor contracte temporare de muncă și 13,0 procente - în baza unor contracte pe termen lung. Femeile și persoanele cu studii incomplete, care lucrează sezonier sunt expuse astfel mai frecvent situațiilor de încălcare a drepturilor (71,8 procente dintre migranții femei și 76,2 procente dintre migranții sezonieri lucrează în baza unei înțelegeri verbale).

Persoanele care lucrează în baza contractelor de muncă pe termen determinat cel mai frecvent sunt bărbați cu vârste de peste 55 de ani. De cel mai înalt grad de protecție juridică beneficiază lucrătorii angajați în baza contractelor pe termen lung – de regulă, este vorba de persoane cu studii superioare, care s-au aflat pe teritoriul Federației Ruse timp de 12 luni și mai mult.

Există o legătură directă între ocuparea informală a forței de muncă și munca ilegală. Printre persoanele care lucrează în baza unor acorduri scrise, încheiate cu angajatorul, se întâlnesc și migranți ilegali, însă ponderea lor nu depășește 37 procente. Printre persoanele care lucrează în baza unei înțelegeri verbale ponderea lor este de două ori mai mare.

Tabelul 11: Ponderea migranților care lucrează ilegal în dependență de condițiile de angajare (%)

	Condiții de angajare		
	În baza contractului pe termen lung	În baza contractului pe termen scurt	În baza înțelegerii verbale
Muncitori legali	63,1	78,9	27,8
Muncitori ilegali	36,9	21,1	72,2
Total	100,0	100,0	100,0
Total, persoane	65	95	327

Angajarea informală și angajarea ilegală a cetățenilor străini constituie nu doar un efect al avantajelor acestui tip de relații pentru angajați și angajatori, dar și o dovadă a imperfecțiunii legislației, dar cel mai important al modului de aplicare a acesteia. Limitarea strictă a duratei permisului de muncă fără existența contractului în formă scrisă încheiat cu angajatorul – la trei luni – încurajează

angajații să nu se legalizeze, ei fiind puși în fața următoarei dileme: fie să cumpere acest permis sau să irosească timpul pe care l-ar fi putut dedica muncii.

Angajarea ilegală împreună cu angajarea informală, duce la exploatarea excesivă a muncii lucrătorilor migranți. Sunt semnalate cazuri de muncă forțată, însă majoritatea migranților acceptă benevol să muncească mai mult, ca să obțină venituri mai mari.

Veniți să câștige bani, migranții nu țin cont de graficul și de condițiile de muncă. Lipsa de protecție socială, împreună cu dorința de a agonisi cât mai mult, contribuie la intensificarea muncii migranților. Numărul migranților care lucrează mai puțin de 50 de ore pe săptămână este foarte mic: doar fiecare al cincilea migrant lucrează câte 8 ore pe zi sau mai puțin și câte cinci zile pe săptămână.

Durata medie a săptămânii de muncă a migranților constituie 65,7 ore; migranții intervievați în Republica Moldova lucrând în Federația Rusă în medie 64,6 ore pe săptămână, în timp ce migranții intervievați în Federația Rusă - 67,3 ore. Printre migranții intervievați în Federația Rusă, cei cu familii și cu vârste de peste 55 de ani, muncesc cel mai mult.

Munca intensă le permite migranților să obțină venituri relativ mari: salariul mediu al tuturor migranților intervievați a constituit RUB 26.200. Veniturile migranților intervievați în Rusia constituie, în medie, RUB 25.500. Migranții intervievați în Republica Moldova au declarat venituri mai mari: venitul mediu al persoanelor remunerate a constituit RUB 30.200. Salariile mai mari ale migranților intervievați în Republica Moldova se explică, în primul rând, prin faptul că un număr semnificativ dintre ei lucrează în calitate de constructori, un sector unde se plătește bine.

Tabelul 12: Nivelul mediu de remunerare a muncii persoanelor angajate legal și ilegal (respondenți)

Statutul lucrătorului, valută	Toți migranții		Migranți intervievați în Federația Rusă		Migranți intervievați în Republica Moldova	
	persoane	venit	persoane	venit	persoane	venit
Legali						
RUB	155	27.651	133	27.154	22	30.655
USD	13	1.082	-	-	13	1.082
Ilegali						
RUB	206	25.086	175	24.252	31	29.794
USD	22	1.079	1	1.000	21	1.083
Total						
RUB	361	26.187	308	25.505	53	30.151
USD	35	1.080	1	1.000	34	1.083

Nivelul de remunerare a muncii lucrătorilor migranți angajați ilegal în general este mai mic decât nivelul de remunerare al persoanelor care lucrează în baza unor temeieri legale.

Durata săptămânii de muncă și mărimea remunerării variază în funcție de domeniul de activitate. Cel mai mult muncesc lucrătorii din sfera comerțului (a căror săptămână de muncă constituie în mediu 71,0 de ore), cei angajați în domeniul serviciilor comunale și de administrare a gospodăriilor, precum și angajații din hoteluri și restaurante (67,7 ore). Cu toate acestea, nivelul de remunerare a muncii nu este proporțional cu forța de muncă depusă: salariul angajaților din domeniul comerțului este cu 7 procente mai mic decât salariul mediu al angajaților în sfera serviciilor comunale și de administrare a gospodăriilor, și cu 20 procente mai mic - decât cel al prestatorilor de servicii sociale.

Se remunerează nu atât timpul de muncă, ci nivelul de calificare și de pregătire profesională. Cel mai mult muncesc și totodată sunt cel mai prost remunerați, lucrătorii necalificați.

Tabelul 13: Durata săptămânii de muncă și remunerarea muncii în diferite grupuri profesionale

Grupul profesional	Salariul mediu pe ultimele 3 luni, RUB	Durata săptămânii de muncă, ore
Conducători de organizații, de subdiviziuni	27.000	65,8
Specialiști cu calificare superioară	23.200	40,0
Specialiști cu calificare medie	31.281	55,4
Lucrători de birou	24.400	63,0
Lucrători calificați în prestări de servicii sociale, în gospodăria comunală și a fondului de locuințe, în comerț	43.166	65,4
Lucrători calificați în agricultură și meșteșuguri	31.000	54,0
Muncitori calificați	27.060	65,8
Operatori la mașini și instalații	31.285	61,4
Muncitori necalificați	24.014	69,6

Migranții doresc să câștige cât mai mulți bani, de aceea 5,2 procente dintre respondenți au relatat că lucrează în două locuri. (De altfel, nu este vorba de migranții săraci: două treimi din numărul acestora primesc salarii de peste RUB 25.000 la locul de muncă de bază).

Pe de altă parte, unii migranți apreciază posibilitatea de a avea o zi de muncă și o săptămână de muncă normată, fie și cu un nivel mai redus de remunerare, condiție realizabilă în instituțiile publice: „Salariul nu este așa mare, comparativ cu construcțiile..., dar o zi lucrezi și două stai acasă. E pe schimburi și poți să te odihnești... Nu lucrezi ca calul... Lucrezi puțin, dar ai salariu stabil” (FG_1_Migranți, Republica Moldova).

Mulți dintre moldoveni preferă să lucreze în mod individual la persoane

fizice, iar unii preferă să-și găsească singuri de lucru și să lucreze singuri. Aceasta se referă mai ales la femei: „Acum au început să vină mai multe femei.... O menajeră câștigă de la RUB 40.000 la 60.000 pe lună” (Interviu cu expert, om de afaceri, Federația Rusă).

Unii migranți au lucrat în unul și același loc de muncă mai bine de 11 ani. Lucrătorii buni sunt înalt apreciați: „Lucram la SEL și trebuia să facem niște registre de măturător... Și eu am făcut registrele ca la primărie. Apoi, când le-au văzut, au întrebat: cine le-a făcut? Am zis că eu. M-au întrebat unde am lucrat și când au auzit că la primărie, au zis că trebuie să-mi găsească un alt loc de muncă... Apoi, ei mi-au propus să lucrez la o casă de elită... Lucram în două schimburi și aveam 10 zile libere în lună, în care eram liberă să văd Moscova... cele mai frumoase locuri... Am văzut ce era frumos..., dar nu puteam sta fără treabă și am făcut o florărie extraordinară. Și am luat locul întâi. Și apoi m-au chemat și mi-au spus că vor să mă felicite, că casa noastră datorită florăriei a luat locul întâi la amenajare... Dar fiindcă nu eram cetățean al Federației Ruse, mi-au oferit locul doi. Mi-au dat o magnitolă modernă și un set de cești, iar locatarii – două seturi de farfurii mari... Eu, la început, nu doream să le accept, îmi era incomod... Eu făcusem acest lucru din suflet, din dorul de casă, de familie, de copii... Eu îmi găseam liniștea când semănam flori... Unele flori le-am semănat plângând pentru că era ziua de naștere a feciorului meu și nu eram alături de el...” (FG_2_Femei, Republica Moldova).

În opinia migranților moldoveni, angajatorii ruși îi preferă pe ei altor naționalități, inclusiv băștinașilor, datorită hărniciei, comportamentului neconflictual, dar și consumului redus de alcool și absenței fumatului.

Referitor la cetățenii altor state cu care lucrează împreună, migranții moldoveni au afirmat că este bine să lucrezi cu uzbekii, pentru că ei sunt corecți în raporturile de muncă. Pe de altă parte, unii moldoveni „beneficiază” în mod necinstit de pe urma muncii conaționalilor săi – lucrătorii migranți moldoveni - și rușii, în opinia celor intervievați, uneori plătesc mai puțin pentru munca efectuată decât a fost înțelegerea inițială, dar oricum plătesc.

Discuțiile focus-grup au scos în evidență diferite situații în care migranții moldoveni nu au fost remunerați pentru munca efectuată. Bărbații prezenți la discuțiile de grup au afirmat că fiecare dintre ei „a trecut cel puțin o dată prin așa ceva”, situație care nu este valabilă atât de frecvent pentru femei. „Iată, eu am fost patru luni de zile (în Rusia) și am venit fără nici un ban acasă, doar cu RUB 17 ... Și acolo eram o brigadă de 54 de oameni din raion... Dar pentru ei eram un nimeni... Am lucrat o lună și ne-au plătit... ne-au dat avans ca să putem trăi... de țiğări. Apoi am mai lucrat, dar ne-au zis că șeful nu are bani, că trebuie să dăm cartofii, iar pe urmă o să primim un ban grămadă... Și noi ne-am bucurat, dar nu ne-au plătit. La final, ne-au dat bilete (de drum) și au zis să plecăm acasă, că ne vor trimite banii” (FG_1_Migranți, Republica Moldova).

Asemenea încălcări sunt frecvente atunci când propunerea de a merge la

muncă în grup în Federația Rusă vine de la un conațional: „*Ne-au luat de acasă. Un sătean ne-a zis: Haideți la cartofi, vom face bani. E pe contract... Acel sătean nu a venit acasă, el a rămas acolo, în Rusia... Toți îl așteptăm*” (FG_1_Migranți, Republica Moldova).

Uneori aceste lucruri sunt realizate chiar de rudele apropiate ale migranților: „*Un verișor a lucrat ca brigadir și a zis că ne va trimite banii, și deja e un an de zile, și nimic... Ne-a dat un avans de USD 300, apoi USD 500 și restul a zis că ni-i va trimite. Și până în ziua de azi – nimic. Trebuie să-mi trimită vre-o USD 800 și nu-și face griji*” (FG_1_Migranți, Republica Moldova).

Situații de acest fel se întâmplă mai frecvent în domeniul construcțiilor și la muncile agricole, protagoniștii acestora fiind migranții moldoveni: „*La noi moldovenii în țară se amăgesc: frate pe frate, cumetri pe cumetri..., iar când pleacă peste hotare, parcă sunt dușmani*” (FG_1_Migranți, Republica Moldova).

V. MIGRANȚII ÎN SOCIETATEA ȚĂRII DE DESTINAȚIE

Majoritatea migranților care au avut o experiență de muncă în Republica Moldova înainte de a veni în Federația Rusă (65% din numărul tuturor migranților), în patrie au activat în domeniul agriculturii (24,7%), în industria prelucrătoare (16,7%), în construcții (11,4%), în comerțul angro și comerțul cu amănuntul (10,2%), în sistemul de educație (8,7%), în transport și telecomunicații (8,0%).

Ajunși în Federația Rusă, marea majoritate a migranților sunt nevoiți să-și schimbe domeniul de activitate: numai fiecare al patrulea migrant (25,3%) practică același gen de activitate pe care el/ ea l-a practicat în Republica Moldova (dacă excludem numărul constructorilor, vom obține un procent mult mai mic – 18,1%).

Numărul angajaților din agricultură s-a redus mult în rândul migranților; aceștia optând pentru așa domenii precum: construcții, comerț³⁵, prestări de servicii comunale și sociale, servicii de administrare a gospodăriei casnice. Numărul de migranți angajați în aceste domenii a crescut substanțial: de 3,5 ori, 2,4 ori, 4,0 ori și, respectiv, de 15,5 ori. În aceste domenii de activitate sunt antrenați 79,9 procente dintre migranții care au avut experiență de muncă înainte de a veni în Federația Rusă.

Sunt mai puțin dispuși să activeze în alte domenii economice migranții care au lucrat înainte de a veni în Federația Rusă în cele mai atractive și competitive sectoare economice: construcții, comerț, transport și telecomunicații. (În aceste domenii, în Federația Rusă, sunt antrenați în prezent 82,4 procente, 67,4 procente și, respectiv, 38,9 procente dintre migranții moldoveni care au activat în aceleași domenii la baștină).

Pe piața muncii din Federația Rusă, de rând cu migranții, nu foarte numeroși, care anterior au fost antrenați în industria extractivă, în operațiuni imobiliare sau în administrația publică, au rămas nesolicitate contingente semnificative de persoane ocupate anterior în sfera ocrotirii sănătății și în educație.

³⁵ În cadrul discuțiilor focus-grup, migranții moldoveni au relatat că cel mai dificil este să te angajezi în calitate de vânzător la magazin și că s-a înăsprit legislația care reglementează munca migranților.

Tabelul 14: Domeniile de activitate economică ale migranților în Republica Moldova și în Federația Rusă (%)

Nr.	Domeniul de activitate	Au lucrat în Republica Moldova (N=449), procente	Lucrează în Federația Rusă (N=682), procente	Ponderea persoanelor care, având experiență de muncă în Republica Moldova, nu și-au schimbat domeniul de activitate, procente
1.	Agricultură	24,7	0,9	4,5
2.	Industria extractivă	0,9	0,1	0,0
3.	Industria prelucrătoare	16,7	4,4	13,3
4.	Producerea și distribuția energiei electrice, a gazelor și a apei	2,0	0,6	0,0
5.	Construcții	11,4	38,7	82,4
6.	Comerțul angro și cu amănuntul; reparația vehiculelor auto și a aparatelor de uz casnic	10,2	27,0	67,4
7.	Hoteluri și restaurante	4,5	3,4	20,0
8.	Transporturi și telecomunicații	8,0	6,6	38,9
9.	Activitate financiară	2,4	0,6	0,0
10.	Operațiuni imobiliare, arendă și servicii	0,2	0,4	0,0
11.	Administrație publică, asigurările sociale obligatorii	1,6	0,4	0,0
12.	Educație	8,7	0,4	2,6
13.	Sănătate și servicii sociale	3,6	0,6	0,0
14.	Alte servicii comunale, sociale și personale	2,2	9,1	20,0
15.	Servicii de administrare a gospodăriei casnice	0,4	5,6	50,0
16.	Altele	2,4	1,1	36,4
	Total	100,0	100,0	25,3

Numai 2,6 procente dintre migranții care au lucrat anterior în sistemul de educație sunt angajați în același domeniu în Federația Rusă. Dintre persoanele care au lucrat în Republica Moldova în sistemul de ocrotire a sănătății nici una nu activează în acest domeniu în Federația Rusă. Majoritatea acestor lucrători actualmente sunt angajați în comerț (43,8 procente dintre foștii lucrători ai sistemului de ocrotire a sănătății și 43,6 procente dintre foștii lucrători ai sistemului de educație), în deservirea comunală și servicii sociale (38,3

procente dintre foștii lucrători ai sistemului de ocrotire a sănătății și 12,8 procente – ai sistemului de educație), în serviciile de administrare a gospodăriei casnice (12,8 procente - foștii lucrătorii ai sistemului de educație, 6,3 procente - ai sistemului de ocrotire a sănătății).

Pe piața muncii din Federația Rusă rămân nesolicitate nu doar cunoștințele și deprinderile specifice pe care migranții le-au avut într-un anumit domeniu de activitate până la venirea în Rusia. În primul rând, nu sunt solicitate studiile și calificarea lucrătorilor.

Tabelul 15: Apartenența migranților la grupurile profesionale în Republica Moldova și în Federația Rusă (%)

Nr.	Grupul profesional	Au lucrat în Republica Moldova (N=449), %	Lucrează în Federația Rusă (N =682), %
1.	Conducători de organizații, de subdiviziuni	1,3	1,5
2.	Specialiști cu calificare superioară	7,6	1,0
3.	Specialiști cu calificare medie	5,1	3,1
4.	Lucrători de birou	3,1	1,0
5.	Lucrători calificați în sfera de deservire, servicii comunale, în comerț	9,4	3,5
6.	Lucrători calificați în agricultură și meșteșuguri	6,7	0,4
7.	Muncitori calificați	15,1	31,4
8.	Operatori la mașini și instalații	18,9	7,5
9.	Muncitori necalificați	32,7	50,6
	Total	100,0	100,0

Dintre migranții care au lucrat anterior în Republica Moldova, numai 41,0 procente (184 din 449) aparțin aceluiași grup profesional ca și până la venirea în Federația Rusă; de altfel, dintre cei care au fost raportați la primele patru grupuri – doar 10,4 procente (8 din 77). Peste o jumătate dintre migranții care au avut o experiență de muncă până la venirea în Federația Rusă în prezent practică activități pentru care nu sunt înaintate nici un fel de cerințe legate de studii și calificare³⁶.

³⁶ Potrivit Biroului Național de Statistică, ponderea moldovenilor care dețin un loc de muncă necalificat în Federația Rusă, este de două ori mai mică decât în alte țări de destinație, în timp ce nivelul de educație este, în medie, considerabil mai mare în rândul migranților în țările UE și în alte state. (Migrația Forței de Muncă / Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2008, www.statistica.md/pageview.php?l=ro&id=2570&idc=350 - P.11).

58,7 procente (37 din 67) dintre reprezentanții grupurilor profesionale sunt angajați la locuri de muncă pentru care sunt înaintate cerințe speciale față de studiile lucrătorilor (studii superioare sau medii speciale): conducători de organizații și de subdiviziuni, specialiști de calificare superioară și de calificare medie.

Tabelul 16: Schimbarea apartenenței la grupurile profesionale ale migranților cu experiență de muncă în Republica Moldova (%)

Nr.	Grupul profesional, Republica Moldova	Grupul profesional, Federația Rusă									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	Total
1.	Conducători de organizații, de subdiviziuni	16,7		16,7				33,3		33,3	100,0
2.	Specialiști cu calificare superioară		14,7	8,8				8,8	2,9	64,7	100,0
3.	Specialiști cu calificare medie			8,7				30,4	4,3	56,5	100,0
4.	Lucrători de birou	7,1						14,3		78,6	100,0
5.	Lucrători calificați în sfera serviciilor comunale, în comerț		2,4		2,4	16,7		11,9	2,4	64,3	100,0
6.	Lucrători calificați în agricultură și meșteșuguri		3,3				6,7	50,0	3,3	36,7	100,0
7.	Muncitori calificați					1,5		64,7	4,4	29,4	100,0
8.	Operatori la mașini și instalații	1,2		1,2	1,2	2,4		27,1	30,6	36,5	100,0
9.	Muncitori necalificați	0,7		1,4		1,4		25,9	4,8	66,0	100,0
	Total	0,9	1,6	2,0	0,4	2,7	0,4	31,0	8,9	52,1	100,0

Cel mai frecvent, lucrătorii necalificați sunt ocupați în sfera comerțului (88,6% dintre persoanele angajate în domeniu), în prestarea serviciilor comunale, sociale și personale (82,3%), în oferirea serviciilor de administrare a gospodăriei casnice (78,9%). Aceste locuri de muncă sunt considerate preponderent a fi pentru femei.

Totodată, există domenii de ocupare a forței de muncă în care este solicitată anume forța de muncă calificată a migranților: lucrătorii calificați constituie 75,8 procente din numărul celor angajați în sfera construcțiilor, 82,3 procente din sfera transporturilor și telecomunicațiilor și 78,3 procente din hoteluri și restaurante.

În pofida caracterului tipic al mobilității descendente a locurilor de muncă, venirea cetățeanului străin în Federația Rusă poate fi însă însoțită de angajarea la un loc de muncă echivalent cu acel pe care el/ ea l-a ocupat la baștină. Printre factorii ce contribuie la mobilitatea orizontală a locurilor de muncă trebuie specificate nivelul înalt de calificare și posedarea specialităților deficitare, precum și disponibilitatea de a lucra în regim de muncă nenormată și de a executa un volum de muncă foarte mare. Cu toate acestea, printre specialiștii cu un nivel înalt de calificare doar 14,7 procente și-au păstrat statutul; și mai mic este procentul respectiv în rândul specialiștilor cu calificare medie (a se vedea Tabelul 16). Pe măsura adaptării, o parte dintre migranți reușesc să ocupe locuri de muncă ce corespund nivelului lor de calificare și de pregătire profesională și pleacă de la locurile de muncă care nu înaintează nici un fel de cerințe față de calificarea lor.

În rândul migranților moldoveni predomină angajarea informală. Totodată, o parte din migranți reușesc să-și „oficializeze” relațiile de muncă cu angajatorul. Marea majoritate a migranților moldoveni, care și-au schimbat locul de muncă în Federația Rusă au început să lucreze în baza unei înțelegeri verbale (81,9%), au lucrat în baza unor contracte temporare de muncă (12,9%) și în baza unor contracte pe termen lung (5,2%). În prezent situația s-a ameliorat într-o anumită măsură: 7,8 procente dintre respondenți au contracte pe termen lung, iar fiecare al patrulea - 24,1 procente - contract temporar de muncă. Cu toate acestea, trei pătrimi dintre migranți așa cum au început să lucreze în baza unei înțelegeri verbale cu angajatorul, tot așa continuă să o facă și în prezent.

Toți migranții se confruntă cu probleme și dificultăți, însă problemele care îi frământă pe migranții intervievați în Federația Rusă nu sunt la fel de actuale pentru migranții „moldoveni”. Problemele ce țin de serviciile medicale au fost menționate de 38,3 procente dintre migranții intervievați în Federația Rusă și doar de 16,8 procente dintre cei intervievați în Republica Moldova, problemele legate de locuință – 48,5 procente și, respectiv, 17,6 procente. Migranții din Republica Moldova sunt mai preocupați de alte probleme: relațiile cu angajatorul (18,5%), problemele cu autoritățile moscovite (10,1%); pentru respondenții din Federația Rusă aceste probleme nu sunt atât de actuale, fiind semnalate numai de 11,2 procente și, respectiv, 2,8 procente din respondenți.

Migranții moldoveni din Moscova, majoritatea cărora locuiesc acolo împreună cu familiile, sunt preocupați de problemele vieții cotidiene, în timp ce migranții circulari din Republica Moldova – de problemele legate de muncă și de comunicarea cu poliția și autoritățile.

Migranții circulari care se află pe teritoriul Federației Ruse de regulă fără copii, sunt conștienți de faptul că șederea lor este temporară și nu prea își fac griji în privința problemelor de trai cotidian. Veniți în Federația Rusă să câștige bani, ei fac economii la multe capitole de cheltuieli, și în primul rând la

capitolul locuință³⁷. Chiria pentru spațiul locativ este foarte scumpă și deseori au fost atestate cazuri când într-un apartament cu trei odăi locuiau nu mai puțin de 14–16 persoane, accentul fiind pus pe economisirea banilor. Unii moldoveni locuiesc în grup, mai ales atunci când pleacă în mod organizat la construcții pe un termen de până la trei luni. În același timp, conform relatărilor participanților la discuțiile focus-grup, cu cât echipa de migranți este mai mică, cu atât este mai bine, întrucât apar mai puține conflicte.

Printre migranții circulari intervievați la Moscova, 18,9 procente închiriau un spațiu locativ separat, în timp ce în rândul migranților pe termen lung închiriau sau aveau spațiu locativ separat 24,8 procente. Alți 14,2 procente dintre migranții circulari și 10,2 procente dintre migranții pe termen lung locuiau la locul de muncă (în piață, pe șantierul de construcții, etc.). 8,8 procente dintre migranții circulari „moscoviți” locuiau în rulote, subsoluri, șoproane, însă nici unul dintre migranții pe termen lung nu locuiau în condiții similare.

Excluziunea socială a unei părți a migranților moldoveni reduce drastic posibilitățile lor de soluționare a unor probleme concrete. Migranții circulari, ai căror cerc de comunicare este foarte îngust, nu au obiceiul să se adreseze după ajutor în situații critice. Migranții „moldoveni” sunt foarte suspicioși în comparație cu migranții „ruși”. În decursul aflării migranților „moldoveni” pe teritoriul Federației Ruse, aceștia rar se adresează după ajutor la rudele, prietenii, cunoscuții sau vecinii din Rusia. În același timp aceștia se adresează și mai rar după ajutor la rudele, prietenii și cunoscuții din Republica Moldova. Neîncrederea acestor migranți în instituțiile sociale ruse se asociază cu neîncrederea lor în reprezentanții autorităților moldovenești, în ONG-uri, în conaționali. În mod similar, doar 8,6 procente dintre migranții „moldoveni” solicită asistență din partea misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova, spre deosebire de aproape 60 procente dintre migranții „ruși”.

³⁷ Cel mai des, spațiul locativ este închiriat în suburbiile Moscovei: „Chiar dacă lucrează la Moscova... închiriază locuințe în suburbii, deoarece este mai ieftin și mai rentabil. Sunt nevoiți să se scoale mai devreme, dar fac economii”(Interviu cu om de afaceri, Federația Rusă).

**Tabelul 17: Repartizarea răspunsurilor la întrebarea
„Când v-ați confruntat cu probleme sau dificultăți
în Federația Rusă, la cine ați apelat după ajutor?” (%)**

		Respondenți în Federația Rusă	Respondenți în Republica Moldova
1.	La rude, prieteni, cunoscuți din Federația Rusă	92,1	63,8
2.	La rude, prieteni, cunoscuți din Republica Moldova	72,1	37,9
3.	La vecini (locuitori băștinași)	33,5	10,3
4.	La reprezentanții etniei mele	47,0	31,0
5.	La reprezentanții comunității noastre naționale, ai diasporei	21,6	-
6.	La organizațiile pentru protecția drepturilor omului	16,5	6,9
7.	La organizațiile nonguvernamentale, cele internaționale, la organizațiile de binefacere, la biserică	15,7	-
8.	La secția consulară, la ambasada Republicii Moldova în Federația Rusă	59,1	8,6
9.	La poliție, la alte organe de drept din Federația Rusă	38,8	3,4
10.	La administrația orășenească (regională, raională)	13,2	3,4
11.	La angajator	50,5	22,4
12.	La sindicate	5,3	5,2

Migranții circulari apreciază cu rezerve spiritul de solidaritate al moldovenilor și disponibilitatea lor de a acorda ajutor compatrioților. 92,5 procente dintre migranții intervievați în Federația Rusă au menționat că moldovenii din Rusia obișnuiesc să acorde ajutor noilor-veniți migranți moldoveni la angajare în organizațiile în care deja lucrează moldoveni; 86,3 procente susțin că se practică acordarea de ajutor material și financiar compatrioților aflați în dificultate; 82,4 procente - că moldovenii aflați în Federația Rusă tind să locuiască compact, în aceeași regiune. Migranții circulari intervievați în Republica Moldova, pe de altă parte, sunt mai puțin siguri de gradul de unitate dintre Moldoveni: 63,7 procente, 65,7 procente și, respectiv, 73,5 procente din respondenți au răspuns afirmativ la întrebările respective.

În pofida opiniei vehiculate, numărul colectivelor de muncă monoetnice formate din moldoveni nu este mare, mai puțin de 18 procente dintre migranți lucrează în asemenea colective. Cele mai des întâlnite sunt echipele ce lucrează cu migranții din alte țări CSI (28,5%), cele în care moldovenii lucrează împreună cu cetățeni ruși, veniți din alte regiuni (19,3%). Împreună cu moscoviții au lucrat 7,8 procente dintre moldoveni și 6,0 procente au muncit singuri. În colectivele mixte au lucrat 20,5 procente.

În același timp ponderea persoanelor angajate ilegal este cea mai mare în echipele de lucru monoetnice de moldoveni.

Tabelul 18: Colectivele de muncă ale migranților cu statut juridic diferit (%)

Componenta colectivului	Statut juridic	
	Documentat	Nedocumentat
Preponderent moldoveni	31,5	68,5
Preponderent migranți din alte state CSI	52,8	47,2
Preponderent cetățeni ai Federației Ruse, nemoscoviți	43,8	56,3
Preponderent cetățeni ai Federației Ruse, moscoviți	35,9	64,1
Componentă mixtă	36,3	63,7
Lucrez singur/ă	43,3	56,7
Total	42,0	58,0

Majoritatea persoanelor care lucrează în colective monoetnice de moldoveni sunt migranți circulari. Astfel, migranții intervievați în Republica Moldova muncesc în colective alcătuite preponderent din moldoveni (31,4%), colective mixte (22,9%), colective cu lucrători migranți din statele CSI (16,9%), colective cu cetățeni ai Federației Ruse, nemoscoviți (11,9%), cu moscoviți, cetățeni ai Federației Ruse (10,2%), singuri (6,8%). Comparativ, migranții intervievați în Federația Rusă lucrează în colective cu persoane venite din statele CSI (31,9%), cu cetățeni ai Federației Ruse, nemoscoviți (21,5%), în colective mixte (19,6%), în colective în care predomină moldovenii (13,6%), cu moscoviți, cetățeni ai Federației Ruse (7,1%), singuri (5,8%). Persoanele care lucrează singure, indiferent de eșantionul interviuat, cel mai frecvent sunt femei și au vârste de peste 40 de ani.

Tabelul 19: Colectivele de muncă ale migranților intervievați în Republica Moldova și în Federația Rusă (%)

Nr.		Migranți intervievați în Republica Moldova	Migranți intervievați în Federația Rusă
1.	Preponderent cu moldoveni	31,4	13,6
2.	Preponderent cu persoane venite din alte state CSI	16,9	31,9
3.	Preponderent cu cetățeni ai Federației Ruse, nemoscoviți	11,9	21,5
4.	Preponderent cu cetățeni ai Federației Ruse, moscoviți	10,2	7,1
5.	Colectiv mixt	22,9	19,6
6.	Lucrez singur/ă	6,8	5,8
7.	N-au răspuns	-	0,5

Unii moldoveni au probleme cu organele de drept din Federația Rusă. De regulă, probleme de acest gen întâmpină persoanele fără experiență de muncă în Federația Rusă sau cele venite în Rusia pentru prima oară. Deseori problemele se datorează lipsei de informații. În mod special, dacă migrantul este înregistrat legal în Federația Rusă, el trebuie să cunoască adresa la care a fost înregistrat. Dacă nu o cunoaște, este reținut de poliție. În afară de aceasta, există cazuri de falsificare a înregistrării, practică de către „moldovenii stabiliți în Rusia de multă vreme” (FG_1_Migranții, Republica Moldova).

Persoanele reținute de poliție se aleg cu o amendă în mărime de la RUB 100 până la 1.000. De regulă, este vorba de amenzi pentru depășirea termenului de ședere. La vamă, pentru încălcări de acest gen moldovenii achită câte RUB 1.500 – 3.000, numai pentru a nu fi lipsiți de dreptul de folosință a pașaportului străin.

Probleme de alt ordin se iscă la stațiile de cale ferată, atunci când migranții trebuie să urce în tren pentru a se întoarce în patrie: „*Când te văd cu geanta...și rămâi cu biletul în mână și trenul plecat... Dacă vrei să pleci, trebuie să-i dai bani, ca să te debarasezi de el... El pune repejor banii în buzunar și trece la următorul.*” Totuși, în ultimul timp, după cum au remarcat respondenții, la stațiile de cale ferată nu mai sunt atât de mulți reprezentanți ai organelor de drept ca în anii precedenți.

Multe conflicte apar din cauza consumului de băuturi alcoolice. Există moldoveni cărora în străinătate le place să ducă un mod de viață bazat pe distracții și chefuri. De obicei, aceștia le spun soțiilor că au fost deposezați de bani în tren, dar de fapt, cheltuiesc tot ce au agonisit: „*Eu am văzut cu ochii mei. Ei merg în tren, beau bine, spun că le-au furat, ceea ce nu au avut*” (FG_1_Migranții, Republica Moldova).

Moldovenii au apreciat înalt nivelul serviciilor medicale de urgență prestate în Federația Rusă. Atitudinea lucrătorilor ambulanței față de migranți a fost corectă, pozitivă, nediscriminatorie. În cadrul discuțiilor focus-grup, moldovenii au subliniat că atitudinea medicilor față de pacienți în Federația Rusă este mai profesionistă decât cea a medicilor din Republica Moldova. Însă tratamentul în Federația Rusă, comparativ cu Republica Moldova, este scump și migranții circulari deseori nu-și pot permite cheltuieli atât de mari, de aceea amână tratamentul până la revenirea în țară.

Problemele de securitate socială sunt mult mai stringente pentru migranții care lucrează în Federația Rusia, decât pentru cei din UE, deoarece deseori ei nu au asigurare de sănătate, posibilitatea de a face contribuții la propria pensie sau acces la concediu plătit³⁸.

³⁸ Migrația Forței de Muncă / Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2008, <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&id=2570&idc=350> – P. 12

VI. FAMILIILE MIGRANȚILOR ȘI GOSPODĂRIILE CASNICE

89,1 procente din migranții intervievați în Republica Moldova au revenit în țară în anul 2011 și doar 10,9 procente în anul 2010. Reîntoarcerea la baștină a fost determinată în 45,4 procente din cazuri de problemele familiale, 33,6 procente – de expirarea termenului șederii legale, 7,6 procente - de concediu și doar 7,6 procente s-au întors pentru a evita problemele cu autoritățile de imigrare și alte autorități.

În perioada de aflare acasă, migranții reveniți de la muncă au avut următoarele planuri: să-și găsească de lucru în țară (21,8%), să realizeze activități agricole (19,3%), să muncească (17,6%), să efectueze reparații în gospodărie (12,6%), fără planuri (8,4%), să trăiască din banii câștigați (6,7%), să meargă la odihnă (6,7%) și altele. Evident, aceste planuri se deosebesc în funcție de categoria de migranți. Astfel, migranții sezonieri în cea mai mare parte își continuă activitatea pe care au avut-o anterior în Republica Moldova, deseori în agricultură, sau își caută un alt loc de muncă. Migranții circulari cel mai des practică munci legate de acordarea ajutorului în gospodărie, lucrări de reparație, etc. Migranții pe termen lung și cei care locuiesc practic în Federația Rusă, de rând cu dorința de a face reparație, își exprimă intenția de a se odihni.

Doar un sfert dintre migranți nu intenționează să plece din nou în Federația Rusă, în timp ce trei pătrimi și-au anunțat intenția de plecare în următoarele luni. Evident că este o declarație de intenție. Cu toate acestea, intenția de revenire este legată de planurile familiale, de percepția viitorului copiilor, etc. Cei care au declarat că nu mai intenționează să plece sunt migranții sezonieri cu vârste de peste 55 de ani. Într-o anumită măsură, situația respectivă este influențată de vulnerabilitatea ocupațională a persoanelor vârstnice pe piața forței de muncă din Federația Rusă.

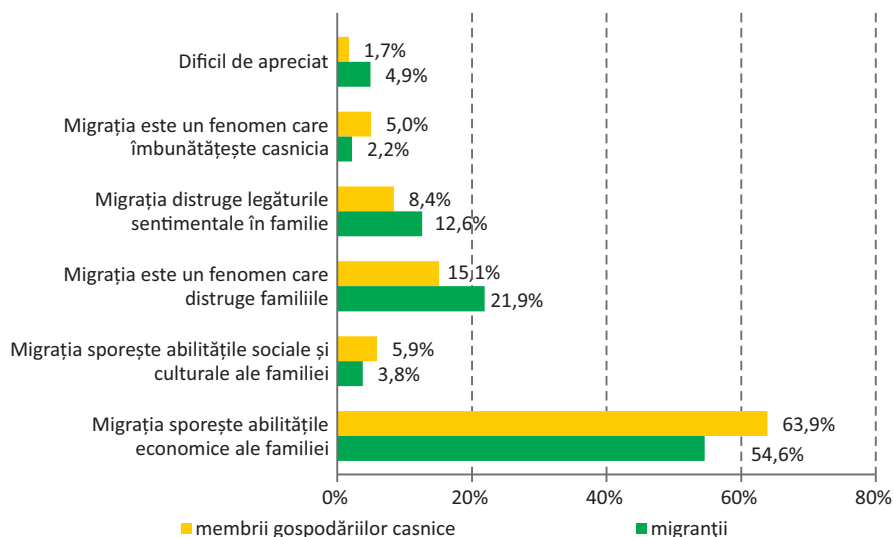
70,6 procente dintre migranții reveniți, intervievați în Republica Moldova mențin relațiile cu persoanele pe care le-au întâlnit în Federația Rusă. Aceasta se întâmplă mai frecvent în rândul femeilor, al persoanelor cu vârste de peste 40 ani, al celor cu studii superioare, al celor căsătorite și care s-au aflat în Federația Rusă la muncă pentru o perioadă mai mare de șase luni. Aceste situații sunt determinate de crearea unor prietenii (70,2%), de posibilitățile de a-și găsi de lucru la întoarcerea în Federația Rusă (17,9%), de întâlnirea cu acestea la următoare etapă de migrație (11,9%).

Efectele pozitive ale migrației pentru familie sunt, în primul rând, creșterea posibilităților economice ale familiei și, în al doilea rând, deși mult mai puțin evident, extinderea gamei de posibilități sociale și culturale.

Cele mai pronunțate efecte negative pentru familie sunt legate de desființarea familiilor și deteriorarea legăturilor emoționale existente la nivel

de familie³⁹. Membrii gospodăriilor cu migranți susțin cel mai rar că migrația le distruge familiile și afectează legăturile emotive din cadrul acestora (a se vedea Figura 11). Această opinie de regulă este exprimată de femeile migrante trecute de 55 de ani, care pleacă la muncă pe un termen de peste șase luni.

Figura 11: Efectele migrației asupra familiei (%)

Drept urmare a migrației în scop de muncă, relațiile dintre soți, dintre copii și părinți, dintre familie și rude au suferit schimbări. 13,7 procente dintre migranți și 15,4 procente dintre membrii familiilor intervievați au indicat că relațiile din cuplul conjugal s-au înrăutățit, comparativ cu perioada de până la migrație. Și relațiile dintre copii și părinți au devenit mai proaste, au indicat 9,2 procente dintre migranți și 8,7 procente dintre membrii gospodăriilor. Relațiile dintre familie și rude nu s-au schimbat semnificativ, or acestea s-au înrăutățit în viziunea a 8 procente dintre migranți și membri ai gospodăriilor.

Evident că în unele familii remitențele au contribuit la o îmbunătățire a relațiilor dintre soți, copii și părinți, familie și rude, însă numărul acestora este mai mic.

Participanții la sondajul din Republica Moldova, în proporție de 68,7 procente, sunt mulțumiți de faptul că un membru al familiei lucrează în străinătate (19,9% „pe deplin mulțumit” și 48,7% „mulțumit”), față de 28,1 procente care nu sunt mulțumiți (20,2% „nemulțumit” și 7,9% „pe deplin

³⁹ În studiul efectuat sub egida OIM, problema copiilor migranților rămași fără îngrijirea părinților a fost apreciată de respondenți drept o problemă prioritară (45,7 procente dintre respondenți). IOM Mission to Moldova (2008). *How Moldovan Households Manage Their Finances. Knowledge and Practices. Survey Report 2008*. Chisinau, IOM Mission to Moldova, 2008, p.8.

nemulțumit”). Migranții sunt mai satisfăcuți de procesul migraționist în comparație cu alți membri ai gospodăriei. Mai puțin mulțumite sunt persoanele căsătorite care au copii și sunt nevoite să-i lase în grija părinților.

Nu în ultimul rând, migrația duce la apariția sentimentelor de gelozie și neîncredere dintre soți. Astfel, apar tendințe de verificare a comportamentului soției sau soțului pentru perioada când migrantul a lipsit din gospodărie, fapt care duce la apariția unor conflicte și la deteriorarea relațiilor dintre soți. În unele cazuri aceste sentimente/ suspiciuni sunt induse de către rude, prieteni, cunoscuți din exteriorul familiei.

Migrația aduce gelozie, înstrăinare, durere sufletească: *„Când soțul meu a venit... eram practic doi străini... ca două pietre... și ca să revenim la normal a fost nevoie de mult timp”*; *„Banii nu compensează aceste lucruri... Uneori nu mai am nevoie de bani... numai să fie alături... să fim o familie. Uneori am câte o greutate pe care chiar n-o pot rezolva singură...”* (FG_2_Femei, Republica Moldova).

În rândurile migranților din Federația Rusă se atestă și cazuri de divorț. Totuși, după cum au subliniat participanții la discuțiile focus-grup, numărul divorțurilor este mai înalt în rândul migranților din țările UE din cauza perioadei mai îndelungate de despărțire. La 84 procente dintre migranții intervievați în Federația Rusă, starea civilă nu s-a schimbat în perioada aflării în Rusia; 10 procente din respondenți s-au căsătorit, iar 5 procente au spus că s-au despărțit. Aceasta poate avea legătură cu faptul că e mai greu să ascunzi infidelitatea în Republica Moldova. În mediul rural oamenii se cunosc și informația se răspândește foarte repede.

Migranții afirmă că sunt așteptați acasă: *„Noi suntem așteptați acasă... și de femeie, și de copii. Ei vor să vii mai repede acasă. Poți să vii și fără bani. Ești bărbat și ea te așteaptă oricum...”*; *„Câteodată te gândești că bani ai să mai faci, dar viață tânără nu o să mai ai... cu anii se pierde”* (FG_3_Capi de gospodărie, Republica Moldova).

Din efectele pozitive, bărbații au menționat faptul că *„migrația aduce bani”*. Femeile au recunoscut însă că bărbații lor devin mai descurcăreți fiind peste hotare, capătă abilități noi – *„au devenit meșteri buni în construcții”* (FG_2_Femei, Republica Moldova). Și femeile devin mai de sine stătătoare atunci când bărbații pleacă la muncă peste hotare. Totuși, în unele cazuri acest lucru duce la o suprasolicitare cu activități și responsabilități. Ele întrețin gospodăria, în plus au grijă de copii etc. – *„Am adus și lemne, și cărbuni... Am strâns porumbul de pe deal... Am două mâini, doi copii, vacă, cal, vițică, oi, porci... Când să reușesc? Și la lucru merg... Dar e foarte greu...”* (FG_2_Femei, Republica Moldova).

Femeile care rămân singure suferă de singurătate și le lipsește interacțiunea socială – *„Eu, când mă apropiam de casă, începeam să plâng...”*

Vii și te uiți la aceleași emisiuni... Stai singură permanent... N-ai cu cine discuta... După ce sună – începi a analiza fiecare cuvânt, fiecare propoziție: de ce a zis așa?... Când veneau copiii sâmbăta, duminica de la studii era mai bine” (FG_2_Femei, Republica Moldova).

Pentru a evita asemenea situații, unii migrează cu familiile. Avantajele în asemenea situații sunt determinate de menținerea relațiilor, a valorilor familiale. Fiind împreună, se preîntâmpină problemele de sănătate, precum ar fi lipsa de stresuri, prevenirea unor probleme ginecologice din cauza lipsei relațiilor sexuale. De obicei, aceste familii de migranți tind să se stabilească cu traiul în Federația Rusă și să-și aducă și copiii acolo. Cu toate acestea, datele arată că mai puțin de o jumătate din numărul persoanelor intervievate au locuit în Federația Rusă împreună cu cineva dintre membrii familiei: 55 procente dintre migranții intervievați în Federația Rusă locuiau singuri, iar pe întregul masiv această cifră a crescut până la 59 procente. Circa o treime din persoanele intervievate locuiau în Federația Rusă împreună cu soția/soțul sau cu partenera/partenerul (32% dintre cei intervievați în Federația Rusă, 29% - pe întregul masiv); 15 procente dintre persoanele intervievate în Federația Rusă locuiau împreună cu copilul/ copiii.

Ușurința de a călători între Republica Moldova și Federația Rusă a fost deja identificată ca un avantaj atractiv, dar în plus poate fi considerat drept factor ce contribuie la menținerea legăturilor familiale. Spre deosebire de migranții ce călătoresc în Europa, migranții ce pleacă în Federația Rusă pot să se întoarcă acasă cu ușurință în cazul unui eveniment de familie: nuntă, înmormântare, etc. *„Încearcă să vii din Europa... Majoritatea pleacă acolo ilegal, pentru că legal e foarte costisitor. Să plece de acolo – da, se poate, dar atunci el nu mai are cale întoarsă... Aici, din aceste considerente, e mai ușor”* (FG_2_Familii, Federația Rusă).

Intervievații au cunoscut cazuri în care migranții, având familie în Republica Moldova, își creeau o familie și în Federația Rusă.

„Sunt băieți care zic: Mi-am găsit aici o fată și am să trăiesc un timp, cât voi putea, cu ea. Apoi mă voi duce acasă și voi trăi cu cealaltă...”

„Sunt din cei care au o familie în Moldova și alta în Rusia... Mai sună soția din Moldova și îi spune să-i trimită o tobă de fasole, brânză, că n-are ce mânca... Dar el ca atare întreține gospodăria din Rusia...”

„La nănașa mea – fata... Ea a pățit așa ceva. Ea stătea acasă cu copiii. El venea și spunea că a lucrat, că banii o să-i trimită... Dar banii nu veneau... Și soția împrumuta bani și îl trimitea din nou (la muncă)... El promitea să trimită bani și nu trimitea... Și până la urmă, rusca a venit după el și totul a ieșit la iveală – că avea și acolo copil...” (FG_3_Capi de gospodărie, Republica Moldova).

64,3 procente din migranții, care trăiesc în Federația Rusă împreună cu

soțiile lor, și-au lăsat copiii și gospodări în grija rudelor, de cele mai multe ori în grija bunelor. Există lucrări dedicate altor membri ai gospodăriilor care rămân în Republica Moldova: copii⁴⁰, tineri⁴¹, persoane vârstnice⁴². În aceste studii s-a acordat atenție necesităților specifice ale copiilor și ale vârstnicilor lipsiți de îngrijirea membrilor de familie plecați la muncă în străinătate, precum și politicilor sociale din Republica Moldova orientate spre reducerea impactului negativ al migrației asupra acestor categorii de persoane⁴³. În cadrul discuțiilor focus-grup s-a relevat faptul că membrii de familie sunt îngrijorați pentru migrantul care se află peste hotare. Aceștia trăiesc constant cu frica că migrantul ar putea să se confrunte cu diverse probleme – accidente de muncă, agresiune din partea persoanelor cu comportament deviant (delincvenți, narcomani, persoane în stare de ebrietate etc.). În cadrul discuțiilor au fost menționate cazuri în care soțul a fost accidentat la locul de muncă. În asemenea situații, lipsa legăturii, a răspunsurilor la apelurile telefonice etc. intensifică starea de frică, fapt ce condiționează stresul cronic al soțiilor rămase acasă.

⁴⁰ UNICEF Moldova and Child Rights Information Center (CRIC), Moldova (2008) *The Impact of Parental Deprivation on the Development of Children Left Behind by Moldovan Migrants*. Working Paper.

⁴¹ Abbott P., Wallace C., Mascauteanu V. and Sapsford R. (2010) Concepts of citizenship, social and system integration among young people in post-Soviet Moldova // *Journal of Youth Studies*, Vol. 13, No. 5. – Pp. 581-596.

⁴² Despre rolul bunicilor a se vedea raportul: HelpAge International in Moldova (2008) *Grandparents and grandchildren: impact of migration in Moldova* / HAI/UNICEF Project – Findings and Recommendations.

⁴³ Cheianu-Andrei D., Gramma R., Milicenco S. etc. (2011). *Specific needs of children and elderly left behind as a consequence of migration*. Chisinau: IOM.

VII. COPIII MIGRANȚILOR

Cincizeci și trei procente dintre migranții moldoveni, care au participat la studiu au copii în vârstă de până la 18 ani (55,5 procente din migranții intervievați în Republica Moldova și 38,6 procente dintre cei intervievați în Federația Rusă). Cel mai mare grup de migranți cu copii se încadrează în intervalul de vârstă 30-39 ani și sunt migranți pe termen lung. Datele studiului denotă că 25 procente dintre copiii familiilor cu migranți sunt educați de către un părinte în familii incomplete.

Tabelul 20: Migranții cu copii în vârstă de până la 18 ani (%)

		Migranți intervievați în Republica Moldova	Migranți intervievați în Federația Rusă
		55,5	38,6
Sex	Masculin	36,2	37,1
	Feminin	56,6	39,7
Vârstă	Până la 30 de ani	48,9	27,6
	30-39 de ani	87,5	74,5
	40-55 de ani	31,9	25,0
	Peste 55 de ani	Contingent nesemnificativ pentru calcule	
Starea civilă	Necăsătorit (inclusiv văduv sau divorțat)	26,0	24,4
	Căsătorit (inclusiv în concubinaj)	60,9	48,3

Datele obținute în urma sondajului efectuat în rândul migranților în Federația Rusă arată că copiii, mai des, sunt lăsați în Republica Moldova: fiecare a patra familie își aduce copilul în Federația Rusă, însă mai rar sunt aduși doi sau mai mulți copii (a se vedea Tabelul 21). Printre persoanele interviuate erau și membri ai familiilor cu mai mulți copii (cinci persoane aveau câte trei copii; părinții cu patru copii și mai mulți nu au nimerit în eșantionul de respondenți), însă nimeni nu a adus în Federația Rusă al treilea copil.

Tabelul 21: Copiii migranților care locuiesc în Federația Rusă și dețin cetățenia rusă (persoane,%)

Rangul copilului	Total copii	Dețin cetățenia Federației Ruse		Locuiesc în Federația Rusă	
Primul copil	152	21	14	39	26
Al doilea copil	62	5	8	11	18
Al treilea copil	5	0		0	
Total	219	26	12	50	23

De regulă, în cazul existenței în familie a doi (și mai mulți) copii, ei nu sunt separați: dacă primul copil locuiește în Federația Rusă, atunci și al doilea copil este adus în Federația Rusă (84,6% din cazuri); iar dacă primul copil se află în Republica Moldova, atunci și al doilea rămâne acolo. De cele mai dese ori, împreună cu părinții migranți în Federația Rusă locuiesc copiii lor mai mici, cu vârste de până la șase ani (29%) (a se vedea Tabelul 22).

Tabelul 22: Ponderea copiilor care locuiesc în Federația Rusă împreună cu părinții pe grupe de vârstă și în dependență de rangul nașterii (%)

Rangul copilului	0-6 ani	7-12 ani	13 ani și mai mari	Total
Primul copil	33	21	26	26
Al doilea copil	28	15	0	18
Al treilea copil	0	0	0	0
Total	29	19	22	23

Practic, toți copiii migranților din Federația Rusă locuiesc în familii complete, mulți părinți fiind în relații de căsătorie civilă (8,2 procente din numărul total al copiilor migranților dețin cetățenia Federației Ruse). Trei pătrimi dintre familiile cu copii au un salariu egal cu cel mediu din țara gazdă (nu mai puțin de RUB 25.000) și jumătate din ei trăiesc în condiții locative decente: fie au o locuință separată, fie închiriază un spațiu locativ. Totuși, printre familiile cu copii sunt și familii nevoiașе, care locuiesc în încăperi neadevrate pentru trai: în unele cazuri, copilul locuiește în încăperea pe care părinții o închiriază împreună cu prietenii sau colegii de serviciu sau locuiește chiar la locul de muncă al părinților.

Cu cât este mai mică vârsta copilului la venirea în Federația Rusă, cu atât mai ușor decurge procesul lui de adaptare. Fenomenul copiilor care nimeresc într-un mediu nou de viață la vârsta de 7-15 ani este numit „generația intermediară”. În rândul copiilor care vin în Federația Rusă la vârsta adolescenței procesul de adaptare este mai dificil:

„Băiatul meu se trage înapoi, acasă, îmi spune: eu nu mă pot obișnui, nu pot... Păi, l-am adus aici, la Moscova, când era în clasa a 7-a. Nu se simte bine aici, vrea înapoi... Acolo sunt prietenii lui, până în clasa a 7-a a învățat acolo și știa unde să meargă, da aici unde să meargă?” (FG_2_Familii_Federația Rusă).

Majoritatea copiilor în decursul perioadei școlare merg la școală în Federația Rusă⁴⁴; copiii mai mici, mai rar merg la grădinițe și creșe, fapt determinat de accesibilitatea mai înaltă a școlilor, în comparație cu cea a grădinițelor de copii. Deficitul de spații la grădinițe este o problemă și pentru

⁴⁴ Nefrecventarea școlii se întâmplă uneori și ține de anumite situații concrete: plecarea temporară a copilului în Republica Moldova, transferul în altă școală din Moscova.

cetățenii ruși, prin urmare aceasta nu reprezintă o dovadă de discriminare împotriva migranților.

Tabelul 23: Frecventarea instituțiilor educaționale din Federația Rusă de către copiii migranților moldoveni pe grupe de vârstă (%)

	Grupe de vârstă		
	0-6 ani	7-12 ani	13 ani și mai mari
Da (creșă, grădiniță, școală)	41	81	65
Nu, rămân acasă	47	19	18
Alte	12	0	18
Total, persoane	100	100	100

Accesibilitatea școlilor (în primul rând, înscrierea copilului la școală în mod gratuit, fără mită) este confirmată și de datele discuțiilor focus-group:

„Ne-au tot speriat că trebuie să adunăm bani ca să ne primească la școală, nu contează că în clasa întâi... Nici o copeică nu am plătit, în afară de banii pe care îi adunăm pentru cadouri, de ziua profesorului, de Anul Nou etc.” (FG_2_Familii_Federația Rusă).

În linii mari, nu există probleme nici la prestarea serviciilor medicale copiilor de migranți:

„În școli toți copii sunt tratați egal, nu contează dacă ești din Azerbaidjan sau din Moldova. Prestează toate serviciile. Și vaccine li se fac copiilor, ca la toată lumea. Adică, fără nici un fel de taxe, totul este gratuit. Asta dacă e vorba de copii. În privința maturilor nu știu care e situația. Dar până în clasa a 5-a nu ne-au luat nici o copeică” (FG_2_Familii_Federația Rusă).

Este preferabilă varianta în care copiii locuiesc împreună cu părinții în Federația Rusă, dar aceasta totuși nu întotdeauna este posibilă în virtutea motivelor financiare:

„Am trei copii. Două fete și un băiat... Aș vrea să-i văd aici, cu mine. Dar pentru asta ar trebui să câștig un car de bani, e peste puterile mele...” (FG_2_Oameni de afaceri_Federația Rusă).

În afară de aceasta, contează și vârsta copiilor: *„Dacă copiii sunt deja mari, nu mai are rost să-i luăm încoace” (FG_2_Familii_Federația Rusă).*

Concomitent cu avantajul păstrării familiei și a bunelor relații dintre părinți, un alt plus al aflării copiilor în Federația Rusă alături de părinți este nivelul înalt de dezvoltare a infrastructurii de utilități destinate copiilor în Moscova:

„Chiar și aceleași terenuri de joacă, cercuri. Aici, la Moscova, există cercuri gratuite pentru copii – dacă sunt mai mulți copii, chiar și numai trei, deja funcționează un cerc gratuit. Aici multe se fac pentru copii. La noi nu prea se face...” (FG_2_Familii_Federația Rusă).

Dacă totuși copiii rămân în Republica Moldova, o parte din părinți preferă să-i ia în Federația Rusă pentru perioada vacanțelor (mai ales în vacanța de vară): „În fiecare an, plec pe toată vara. Ne distrăm împreună, și asta îmi place mult” (FG_4_Copii, Republica Moldova).

Pentru a facilita însușirea limbii ruse de către copiii lor, părinții preferă să vorbească în familie în limba rusă (48%) sau să păstreze utilizarea ambelor limbi (46%):

„Apoi deja în rusă și în moldovenească, un cuvânt așa, altul așa” (FG_2_Familii_Federația Rusă).

Doar o mică parte din părinți (2%) continuă să vorbească cu copiii lor aflați în Federația Rusă în limba română, iar 4 procente nu au răspuns la această întrebare. În opinia a jumătate dintre părinți, copiii lor vorbesc mai bine limba rusa decât cea română; aproximativ o pătrime (26%) din părinți au menționat că copiii lor cunosc în egală măsură limba română și limba rusă, 14 procente dintre părinți - că copiii vorbesc cu mai multă încredere în română; 10 procente nu au răspuns la această întrebare. Conform unor declarații, copiii singuri aleg limba în care să vorbească; chiar dacă cunosc ambele limbi, ei acordă preferință limbii ruse:

R1: „Copilul rudelor mele învață la școală, copiii vorbesc în familie și în rusă, și în română, dar fiul mai mare, care înțelege foarte bine româna, răspunde în rusă totuși.”

R2: „Nu vrea. Da, sunt copii care în mod principal nu doresc să răspundă moldovenește. La prietenii mei e aceeași situație” (FG_2_Familii_Federația Rusă)

Numai 13 procente dintre părinți au relatat că copiii lor întâlnesc dificultăți legate de cunoașterea limbii ruse; 80 procente susțin că nu au probleme de acest ordin (a se vedea Tabelul 24). Problemele legate de limbă s-au plasat pe locul trei în lista dificultăților cu care se confruntă copiii migranților. Cele mai dificile s-au dovedit a fi aspectele sociale ale adaptării copiilor, legate de schimbarea mediului de trai și a rețelelor sociale: îndepărtarea de prietenii și rudele din Republica Moldova (21%), dorul de mediul obișnuit din țara de origine (15%). Pe de altă parte, la stabilirea unor noi contacte cu semenii băștinași, nu au fost semnalate dificultăți. În discuțiile focus-grup părinții au specificat că la exterior copiii lor nu prea se deosebesc de localnici (sunt cu tenul pielii deschis), mai multe probleme apar la copiii care au tenul pielii mai închis, în primul rând la cei din Azerbaidjan:

„Copiii sunt foarte cruzi la școală. Foarte. Fetița mea are tenul pielii deschis. Copiii din Azerbaidjan care învață la școală se văd de departe, ei sunt mai închisi la ten. Când se adună atâția copii, eu le zic turmă, pentru că atunci pornesc conflictele. Ei spun: nu te juca cu ea, căci nu e rusoaică. Eu îi spun: norocul tău că ești deschisă (tenul pielii), dar ai grijă oricum” (FG_2_familii_Federația Rusă).

Cu toate acestea, pe fundalul pozitiv general, 51 procente dintre migranții intervievați nu sunt de acord cu afirmația conform căreia copiii lor nu se confruntă cu probleme deosebite. Aici pot fi două explicații: în primul rând, printre variantele de răspunsuri propuse respondenții nu au găsit problemele care sunt cu adevărat actuale pentru ei; totuși, aceste probleme acute puteau ieși la suprafață în cadrul discuțiilor focus-grup, fapt care nu s-a produs; în al doilea rând, este posibil că atunci când respondenții au răspuns „Nu”, ei au avut în vedere lipsa problemelor.

Tabelul 24: Existența problemelor la copiii migranților aflați împreună cu părinții în Federația Rusă (în opinia părinților) (%)

Nr.		Da	Nu	Lipsește răspunsul
1.	Îndepărtarea de rudele și prietenii din Republica Moldova	21	69	10
2.	Dorul de mediul obișnuit din Republica Moldova	15	72	13
3.	Cunoașterea insuficientă a limbii ruse	13	80	7
4.	Relațiile proaste cu copiii localnici	2,6	89,7	7,7
5.	Izolarea în mediul semenilor moldoveni care locuiesc în Federația Rusă	0	90	10
6.	Nu există careva probleme	39	51	10

Opinia părinților migranți precum că locuirea copiilor în Republica Moldova, fără părinți, generează mai multe probleme decât locuirea împreună cu părinții în Federația Rusă, își găsește confirmarea și în studiile existente la tema consecințelor migrației părinților în scop de muncă asupra copiilor rămași fără îngrijirea acestora, studii care semnalează impactul psihologic, social și economic al migrației adulților, prezentând efectele ei la nivel de familie, comunitate și societate în general⁴⁵.

Chiar dacă migrația părinților spre Federația Rusă, comparativ cu cea spre țările Uniunii Europene, permite vizite mai frecvente ale părinților acasă, efectele psiho-sociale ale acestora nu diferă foarte mult, indică datele cercetării realizate.

Migrația părinților afectează dezvoltarea personalității copiilor, sănătatea psihică a acestora. Lipsa părinților le creează copiilor o stare de insecuritate afectivă care este aprofundată de imposibilitatea comunicării și relaționării nemijlocite cu părinții. Copiii au nevoie de îndrumare și sfat, fapt care este imposibil în cazul comunicării la distanță cu părinții, chiar dacă are loc zilnic. În

⁴⁵ Cheianu-Andrei D., Gramma R., Milicenco S. etc. (2011). *Necesitățile specifice ale copiilor și vârstnicilor lăsați fără îngrijirea membrilor de familie plecați la muncă peste hotare*. Chișinău.

lipsa părinților, postul de îndrumător cel mai frecvent rămâne liber; maturii care încearcă să-l ocupe (bunica, mătușa, etc.) nu întotdeauna reușesc să stabilească relații de încredere cu copiii. *„Când mama e acasă discut cu ea... Dar cu mătușa sau cu bunica, nu prea... Parcă ți-e rușine. Nu știu cum să vorbesc deschis cu ele...”* (FG_4_Copii, Republica Moldova). În rezultat, copiii care au părinții plecați la muncă riscă să devină mai timizi, închiși în sine, complexați.

Tristețea, lipsa de dragoste este resimțită de copii frecvent la celebrarea zilelor de naștere, sărbătorile organizate cu diferite ocazii la școală, la care în cea mai mare parte, părinții nu sunt prezenți: *„Toate zilele noastre de naștere sunt într-o lună, dar el nu vine la nici una...”* (FG_4_Copii, Republica Moldova).

Vulnerabilitatea emoțională este suplimentată de temerile copiilor precum că părinților li se pot întâmpla diverse lucruri care i-ar împiedica să revină acasă. Aceasta se întâmplă atunci când se transmit știri despre evenimente tragice din Federația Rusă, când copiii telefonează și părinții dintr-un motiv sau altul nu le răspund la apel.

Plecarea părinților înseamnă deseori și apariția unor noi responsabilități, care necesită de la copiii un grad mai mare de independență și responsabilitate: *„Merg la ora 18.00 la grădiniță după fratele mai mic. Înainte tata îl lua, acum însă este responsabilitatea mea...”*; *„În comparație cu colegii de clasă ai căror părinți nu sunt plecați, suntem cu mult mai de sine stătători... Îi stimăm mai tare pe părinții noștri... Prețuiești ceva numai după ce îi conștientizezi valoarea...”* (FG_4_Copii, Republica Moldova). Noile obligații sunt percepute de copii drept contribuții proprii la bunăstarea familiei. Oricum însă, atunci când părinții sunt plecați, copiii sunt ajutați de cineva dintre rude să realizeze lucrurile mai periculoase (cum ar fi reparația unei prize).

Copiii au recunoscut că dacă părinții ar fi acasă, aceștia ar observa anumite schimbări în comportamentul lor și ar afla în acest mod despre problemele care îi preocupă. De asemenea, ei ar cunoaște mai bine reușita lor la școală. Părinții plecați la muncă în Federația Rusă sunt limitați în posibilitatea de a controla reușita școlară a copiilor, iar aceștia nu doresc să le comunice părinților despre starea nesatisfăcătoare a acesteea.

Reprezentanții autorităților publice locale au menționat despre existența problemelor în educația copiilor rămași fără supravegherea părinților ca rezultat al migrației. Deseori bunicii în grija cărora rămân acești copii nu pot face față procesului educațional. Aceste problemele de educație sunt evidente mai ales la adolescenți și la copiii din familii vulnerabile care au rămas cu unul din părinți sau cu rude care manifestă comportamente antisociale.

Copiii percep beneficiile plecării părinților la muncă în străinătate prin prisma îmbunătățirii condițiilor materiale de viață. Ei au enumerat următoarele beneficii ale plecării părinților lor la muncă peste hotare: beneficii financiare, posibilități de a-și cumpăra lucrurile pe care și le doresc, alimentație

mai bună, libertate mai mare, ore suplimentare – limbi străine, activități extracurriculare, sportive, de recreere; posibilitatea de a avea acces la studii în instituții de învățământ superior din Republica Moldova sau din străinătate.

Indiferent de vârsta pe care o au, copiii așteaptă cadouri atunci când părinții revin de peste hotare și de obicei așteptările acestora sunt satisfăcute. Copiii mai mari preferă să primească bani din partea părinților și să-și aleagă ei lucrurile pe care doresc să le procure. Cu toate acestea, cadourile nu compensează lipsa părinților: *„Cadoul nu înlocuiește o persoană... El nu vorbește cu noi, nu ne îndeamnă spre lucruri bune, ele nu au suflet viu care te-ar ajuta.”*, *„Cadourile niciodată nu au înlocuit-o pe mama... opt ani deja e foarte mult”* (FG_4_Copii, Republica Moldova). Cei mai mulți dintre copii preferă în schimbul cadourilor pe care le primesc, să-și vadă părinții veniți acasă, lângă ei.

În formarea planurilor de viitor ale copiilor care au părinții plecați la muncă în Federația Rusă au fost atestate două tendințe principale: unii doresc să-și continue studiile, marea majoritate însă intenționează să plece la muncă în străinătate. Cei care planifică să plece la părinții aflați peste hotare speră să-și aranjeze viața acolo.

Deseori copiii participă la discutarea planurilor din familie. În afară de scopul concret de luare a unei decizii strategice optime pentru familie, „mesele rotunde” din familie îndeplinesc rolul ajutorului psihologic, nivelând eventualele dificultăți în relațiile părinți–copii:

„Noi discutăm totul deschis, chiar banii îi numărăm, cheltuielile le calculăm. Eu spun: «Pot să rămân, dar tata nu va suporta toate cheltuielile legate de studiile la colegiu. Decideți singuri. Nu vreau să vă las,... dar avem cheltuieli mari și eu vreau să urmați studiile...» Iar ei îmi spun: «Mamă, noi suntem mari și înțelegem totul»” (FG_2_Familii_Federația Rusă).

Participanții la discuțiile de grup au menționat că copiii au nevoie de părinți și că ar fi bine, în cazul în care migrează tatăl lor, mama să rămână alături de copii: *„Banii se fac în fiecare zi, dar copiii – nu. Eu nu pot da copilului atâtea cunoștințe cât îi poate da mama...”*; *„Mama trebuie să fie aici pe loc, chiar dacă nu este angajată... Copiii ne duc lipsa și anii aceștia nu se mai întorc”*; *„Cât nu am fost acasă, se simțea lipsa... Copiii cad sub influența altor copii din stradă... Să nu fi fost eu acasă, copilul nu avea să termine liceul... În fiecare seară când avea comentariu de făcut, mă ruga să-l ajut... Dar dacă eu nu eram alături? Cine avea să-l ajute? Bunica nu poate...”* (FG_1_Migranții, Republica Moldova).

Migrația afectează atât copiii, cât și părinții, în special mamele: *„Eu am plecat în Federația Rusă când copilul meu avea 1,5 ani și când am revenit, peste un an și trei luni, copilul nu mi-a zis „mama”, dar „tanti”... A fost o perioadă foarte grea. Cred că o lună de zile s-a acomodat cu mine”* (FG_1_migranți). Altă mamă s-a confesat: *„Timp de 20 de ani mie nu mi s-a reproșat (nimic)... Dar anul trecut fata mai mică mi-a spus: «Unde ai fost, mamă, când eram noi*

mici?»” (FG_2_Femei, Republica Moldova).

Durerile unor copii lăsați fără îngrijire părintească au determinat unele mame să renunțe la migrație: *„Am venit acasă și am adus două costume de carnaval – Spiderman și Zorro... Inițial băiatul era fericit, după care le-a împachetat înapoi... L-am întrebat, ce s-a întâmplat. Mi-a spus: «Eu n-am să le îmbrac și n-am să merg la școală dacă tu te duci înapoi...» M-a întrebat, cui să arate costumele dacă mama nu-i, tata nu-i și bunica e bolnavă și nu poate merge la școală... Plus, mama îmi scrisese că dacă nu vin, băiatul se va îmbolnăvi, pentru că el toată noaptea plânge... Și când am venit, mama mi-a arătat covorul, spunând că în fiecare seară era ud de lacrimile băiatului”* (FG_2_Femei, Republica Moldova).

Alți copii au recunoscut că tot mai așteaptă ca părinții lor să revină acasă pentru totdeauna: *„Ea mi-a promis că e ultima dată... Doar are probleme legate de sănătate...”* (FG_4_Copii, Republica Moldova). În cadrul discuțiilor de grup, unii copii au relatat că dacă ei ar fi puși în situația părinților, ei ar pleca cu întreaga familie la muncă peste hotare și nu și-ar abandona copiii.

Reieșind din dificultățile cu care se confruntă în urma plecării părinților, copiii așteaptă ajutor din partea conducerii statului - acțiuni care să le aducă părinții acasă. Soluțiile pe care ei le văd – deschiderea locurilor de muncă și majorarea salariilor. În cazul în care aceste măsuri nu pot fi adoptate, ei consideră că ar trebui să fie create anumite mecanisme de supraveghere a copiilor rămași fără părinți din cauza migrației.

Reprezentanții autorităților publice locale au menționat că este necesară evidența copiilor rămași fără îngrijire părintească în rezultatul migrației, pentru a ține în vizor situația, a cunoaște necesitățile copiilor și a crea pentru ei servicii în școli și în centre comunitare (servicii de educație, de acordare a ajutorului la pregătirea temelor pentru acasă).

Analiza planurilor educaționale ale părinților a arătat că migranții ar prefera ca copiii lor să-și continue studiile în Republica Moldova. Migranții intervievați în Republica Moldova și membrii gospodăriilor lor casnice în marea lor majoritate intenționează să le ofere copiilor studii medii speciale sau studii superioare în Republica Moldova (73,5%). Numai 10,9 procente din respondenți preferă ca copiii lor să primească educație în Federația Rusă, iar restul consideră că copiii lor trebuie să decidă de sine stătător. Dimpotrivă, migranții intervievați în Federația Rusă sunt dispuși ca copiii lor să-și continue studiile mai degrabă în Rusia (43,4%), decât în Republica Moldova (32,4%) (a se vedea Tabelul 25).

Tabelul 25: Țara eventuală pentru continuarea studiilor copiilor de migranți după absolvirea școlii în funcție de locul efectuării sondajului (%)

Țara eventuală pentru studii	Locul chestionării		Total (N=283)
	Republica Moldova (N=147)	Federația Rusă (N=136)	
Republica Moldova	73,5	32,4	53,7
Federația Rusă	10,9	43,4	26,5
Alte țări	1,4	1,4	1,4
Nu planific/copilul va decide de sine stătător	14,3	22,8	18,4
Total	100,0	100,0	100,0

Planurile legate de educația copiilor se deosebesc foarte mult la migranții pe termen lung și la migranții circulari intervievați în Federația Rusă. Migranții pe termen lung în general intenționează să continue instruirea copiilor în Federația Rusă, în timp ce migranții circulari fie planifică continuarea studiilor copiilor lor în Republica Moldova sau sunt indeciși, aproximativ 40 procente dintre respondenți nu au planuri concrete în această privință sau planifică să ofere copiilor lor posibilitatea de a alege locul studiilor.

Tabelul 26: Țara eventuală pentru continuarea studiilor copiilor de migranți după absolvirea școlii, la diferite categorii de migranți intervievați în Federația Rusă (%)

Țara eventuală pentru studii	Categorii de migranți	
	Pe termen lung (N=88)	Circulari (N=48)
Republica Moldova	28,4	39,6
Federația Rusă	56,8	18,8
Alte țări	1,1	2,0
Nu planific/copilul va decide de sine stătător	13,6	39,6
Total	100,0	100,0

Alegerea locului în care copiii își vor continua studiile nu este echivalentă cu alegerea viitoarei țări de reședință. Părinții totuși își dau seama că, într-o mare măsură, ei determină viitorul copiilor lor: capitalul social acumulat în timpul studiilor poate fi convertit cu mai multă ușurință în țara de instruire. La întrebarea „Unde este mai bine să-ți faci studiile?” o participantă la focus-grup a răspuns: „În țara unde voi profesa această specialitate” (FG_3, Cetățenii Federației Ruse).

Majoritatea migranților intervievați în Republica Moldova și a membrilor gospodăriilor lor consideră în mare măsură că pentru copiii lor este mai bine să locuiască în patrie – acesta a fost răspunsul a 69 procente dintre respondenți. Totodată, 92,1 procente dintre ei consideră că copiii trebuie să-și urmeze studiile în Republica Moldova. (În rândul migranților care consideră că pentru copiii lor este mai bine să locuiască în Federația Rusă, 40 procente susțin că este mai bine să-și facă studiile în Rusia, tot atâtea în Moldova).

VIII. COMUNICAREA, LEGĂTURILE ȘI REȚELELE SOCIALE

Nivelul actual de dezvoltare a mijloacelor de comunicare nu constituie o problemă pentru menținerea legăturilor cu familia și cu rudele. Respectiv, în prezentul studiu, imposibilitatea comunicării cu familia în legătură cu migrația în Federația Rusă a fost menționată drept problemă actuală de un procent foarte mic de respondenți (a se vedea Tabelul 27).

Tabelul 27. Problemele de comunicare a migrantului cu familia/rudele în perioada aflării în Federația Rusă, în funcție de locul efectuării sondajului (persoane, %)

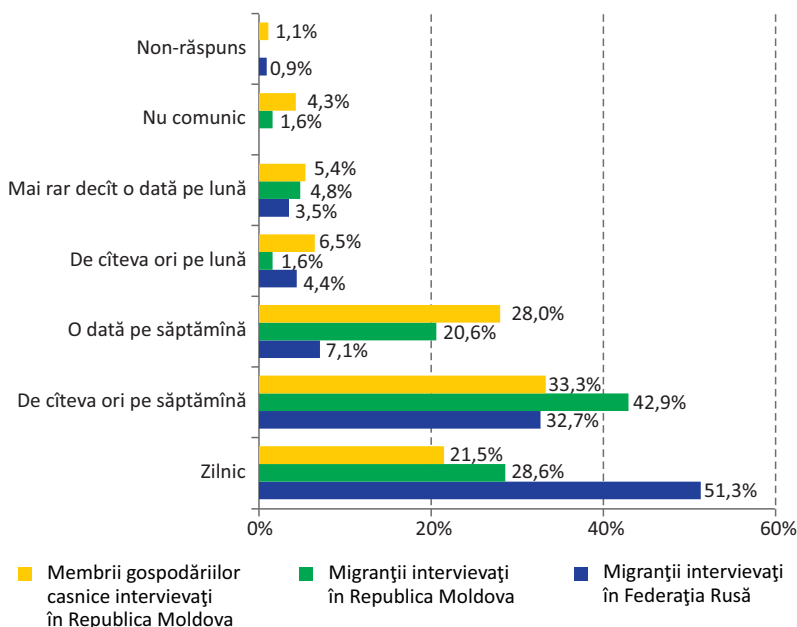
	Țara:		Total
	Republica Moldova	Federația Rusă	
M-am confruntat cu problema imposibilității comunicării cu familia/rudele în timpul aflării în Federația Rusă	15	47	62
	5%	12%	9%
Nu m-am confruntat cu problema imposibilității comunicării cu familia/rudele în timpul aflării în Federația Rusă	268	345	613
	89%	88%	88%
N-au răspuns	19	2	21
	6%	1%	3%
Total	302	394	696
	100%	100%	100%

Migranții intervievați în Republica Moldova comunică regulat cu membrii familiei: 31,9 procente - zilnic, 36,1 procente - de câteva ori pe săptămână, 23,5 procente - o dată pe săptămână, 10,6 procente - de câteva ori pe lună. Mai rar comunică cu membrii familiei tinerii cu vârste sub 30 de ani, necăsătoriți, care pleacă la munci sezoniere.

Comunicarea la distanță este deseori unicul mijloc de menținere a relațiilor dintre copii și părinți. Mai mult de jumătate dintre respondenții din Federația Rusă comunică zilnic cu copiii lor; o treime comunică de câteva ori pe săptămână, nu a fost identificată nici o persoană printre respondenții care să nu comunice cu copiii (a se vedea Figura 12). Frecvența comunicării diferă în funcție de categoria respondenților: migranții intervievați în Federația Rusă denotă o frecvență mai mare a comunicării, pe când migranții intervievați în Republica Moldova par să comunice mai rar, din spusele membrilor gospodăriei. Putem presupune că în răspunsurile la această întrebare s-a manifestat efectul „răspunsurilor social acceptate”, deoarece lipsa comunicării cu copiii constituie un comportament condamnat de societate.

Marea majoritate a copiilor comunică regulat cu părinții prin telefon (mobil sau fix) sau prin programul Skype – în fiecare zi sau de 2-3 ori pe săptămână (a se vedea Figura 12). Copiii le spun părinților noutăți care să-i bucure și nu doresc să le vorbească despre problemele de la școală sau cele de sănătate, pentru a nu-i întrista. Copiii încearcă să-și rezolve singuri aceste probleme și dacă reușesc, părinții nu mai află despre ele. Dacă însă problemele nu se rezolvă, atunci părinții află despre ele. Depărtarea reduce uneori din gradul de sinceritate al copiilor: „Când am nevoie de un sfat, le spun... Când am dureri, uneori le spun, alteori – nu...” (FG_4_copii, Republica Moldova).

Figura 12: Frecvența comunicării părinților migranți cu copiii rămași în Republica Moldova (%)

Mamele tind să comunice mai frecvent cu copiii, în comparație cu tații: dintre toți respondenții, aproape o jumătate dintre femei (47%) vorbesc cu copiii zilnic, în comparație cu 26 procente - în cazul bărbaților. (Respondenții intervievați în Federația Rusă, majoritatea fiind femei, comunică mai des cu copiii decât respondenții din Republica Moldova).

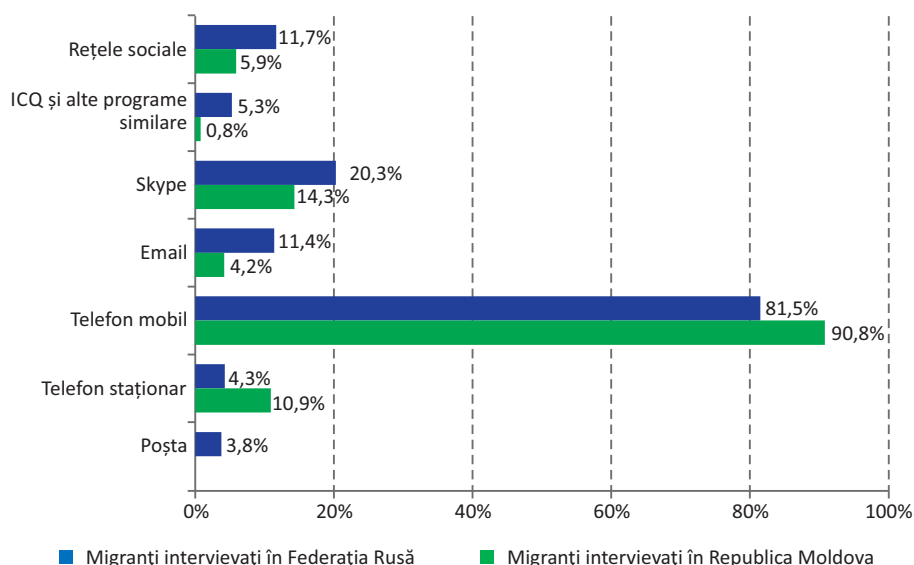
Comunicarea cu rudele nu este la fel de frecventă ca și cu copiii: 2,5 procente dintre migranți o fac zilnic, 22,7 procente - de câteva ori pe săptămână, 21,8 procente - o dată pe săptămână, 21,0 procente - de câteva ori pe lună, 16,0 procente - o dată pe lună, 7,6 procente - de câteva ori pe an, 8,4 procente - nu comunică deloc. Bărbații cu vârste de peste 55 de ani rareori comunică cu rudele.

Comunicarea migranților cu prietenii sau cunoscuții, de asemenea, nu este frecventă pentru cea mai mare parte dintre migranți: 2,5 la suta comunica cu ei zilnic, 6,7 la suta - de câteva ori pe săptămână, 16,8 la suta - o dată pe săptămână, 23,5 la suta - de câteva ori pe lună, 22,7 la suta - o dată pe lună, 12,6 la suta - de câteva ori pe an, 15,1 la suta - nu comunică deloc.

Migranții cu perioadă de muncă în Federația Rusă de până la trei luni comunică cel mai rar cu membrii de familie, cu rudele sau prietenii. Aceasta se explică prin faptul că perioada de lipsă din cadrul familiei/ a prietenilor este mai mică și respectiv migrantul nu simte necesitatea unei comunicări frecvente pentru păstrarea legăturii cu familia, rudele, prietenii.

Nu există diferențe semnificative în mijloacele de comunicare utilizate de migranții intervievați în Republica Moldova și cei intervievați în Federația Rusă (a se vedea Figura 13). Mijloacele de comunicare utilizate de migranții intervievați în Republica Moldova sunt telefonul mobil (90,8% - întotdeauna), programul Skype (14,3% - întotdeauna), telefonul staționar (10,9% - întotdeauna), rețelele sociale (5,9%), poșta electronică (4,2% - întotdeauna). În comparație, migranții intervievați în Federația Rusă utilizează mai frecvent programul Skype, rețelele sociale, ICQ și poșta tradițională.

Figura 13: Mijloacele de comunicare utilizate de migranții moldoveni intervievați în Republica Moldova și în Federația Rusă (%)

Mijloacele de comunicare variază în cadrul grupurilor sociodemografice. Telefonul mobil este utilizat de toate categoriile de migranți (mai rar – de către persoanele cu vârsta de peste 55 ani. Telefonul staționar este utilizat preponderent de migranții cu vârste de peste 40 de ani, căsătoriți; în schimb

Skype-ul și rețelele de socializare sunt utilizate mai des de către tinerii de până la 30 de ani, care de obicei nu sunt căsătoriți (a se vedea Tabelul 28).

34,5 procente dintre migranții moldoveni intervievați în Republica Moldova au avut acces la Internet în Federația Rusă, față de 42,4 procente dintre migranții intervievați în Federația Rusă. Marea majoritate a migranților moldoveni au avut, în Federația Rusă, acces la Internet la locul de trai – 31,4 procente (22,7 procente din migranții intervievați în Republica Moldova și 34,0 procente din cei din intervievați în Federația Rusă). Ceilalți au utilizat Internetul la locul de muncă sau de studii – 4,5%, la cunoscuți – 4,3%, au avut Internet mobil – 4,3%. Utilizarea Internetului în Federația Rusă se atestă mai cu seamă în rândul persoanelor tinere, cu studii superioare, celibatare.

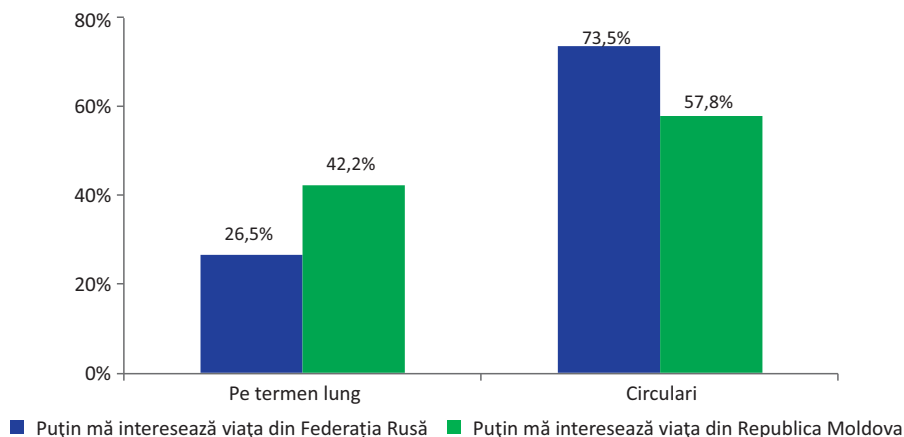
Tabelul 28. Aspecte sociodemografice ale migranților care utilizează mijloacele de comunicare (intervievați în Republica Moldova) (%)

		Telefon mobil	Telefon fix	Skype	Rețele sociale
Sexul	Masculin	90,0	12,5	15,0	6,3
	Feminin	92,3	7,7	12,8	5,1
Vârsta	Până la 30 de ani	97,1	5,7	28,6	20,0
	30-39 de ani	88,2	8,8	2,9	0
	40-55 de ani	90,5	11,9	11,9	0
	Peste 55 de ani	75,0	37,5	12,5	0
Starea civilă	Necăsătorit (<i>inclusiv văduv, divorțat</i>)	87,5	6,3	21,9	15,6
	Căsătorit (<i>inclusiv în concubinaj</i>)	92,0	12,6	11,5	2,3
	În medie	90,8	10,9	14,3	5,9

Migrația moldovenilor în Federația Rusă creează un spațiu informațional transnațional și migranții uneori nu se pot stabili cu privire la știrile și informațiile cărei țări îi interesează mai mult. Rezultatele sondajului vorbesc despre faptul că migranții în general se interesează în egală măsură de viața social-politică din Federația Rusă și de cea din Republica Moldova: câte 40 procente manifestă un interes permanent, încă câte 37 procente se interesează din când în când de știrile, evenimentele și informațiile uneia sau alteia din cele două țări.

Gradul de interes depinde de contingentul migranților: migranții orientați spre șederea permanentă în Federația Rusă mențin legăturile și rețelele de comunicare cu ambele țări. Rezultatele sondajului denotă de asemenea faptul că, spre deosebire de migranții sezonieri și cei circulari, interesul lor este axat mai mult pe Federația Rusă (a se vedea Figura 14) și că migranții circulari tind să fie mai apolitici.

Figura 14: Interesul față de viața socială și politică din Federația Rusă și din Republica Moldova pe grupuri de migranți (%)

Noutățile despre viața social-politică și economică din Federația Rusă prezintă interes atât pentru migranții circulari, cât și pentru cei pe termen lung (inclusiv pentru oamenii de afaceri și persoanele care au dobândit cetățenia Federației Ruse). Pentru migranții circulari cunoașterea evenimentelor din Federația Rusă este importantă în primul rând din motivul posibilității intervenirii unor modificări în legislația rusă, care ar putea influența nemijlocit viața lor și a familiilor lor din Republica Moldova:

„Moderator: În ce măsură moldovenii, migranți și cetățeni ai Rusiei, sunt preocupați de viața social-politică din Rusia?”

R1: Foarte mare.

Moderator: Aceștia sunt cetățenii Rusiei... Dar ce spun persoanele venite?

R1: Aceași părere.

R2: Ba chiar mai tare.

R1: Pentru că fiecare lege nouă îi privește pe toți.

Moderator: Noua lege despre migrație...

R1: Da, desigur.

R3: Acum la Guvern sunt abordate foarte multe subiecte care preocupă pe toată lumea. Toți așteaptă cu speranță că situația lor în Rusia se va ameliora” (FG_4_activiștii diasporei_Federația Rusă).

Noutățile din Republica Moldova îi interesează pe migranți în primul rând pentru faptul că acolo se află rudele lor:

„Acolo se află rudele noastre, nu suntem indiferenți, soarta lor ne privește. Acolo e bunica mea, așa că mă înțelegeți...” (FG_2_familii_Federația Rusă).

„Multe din rudele noastre, desigur, au rămas în Moldova, ne facem griji pentru ele, de aceea urmărim situația de acolo” (FG_3_cetățenii Federației Ruse).

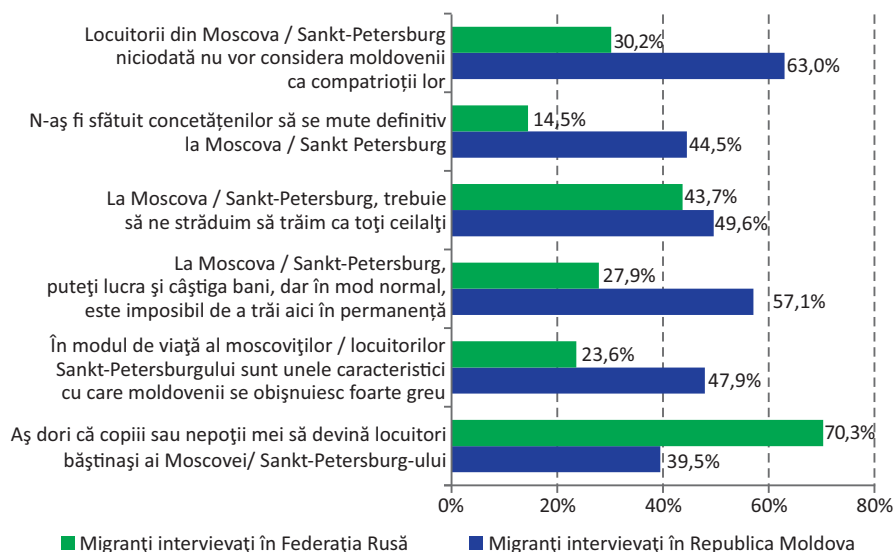
Migranții moldoveni care lucrează în Federația Rusă, manifestă interes pentru lucrurile care se întâmplă în Republica Moldova, însă sursele de informare sunt diferite pentru migranții intervievați în Republica Moldova și cei intervievați în Federația Rusă. Astfel, migranții moldoveni intervievați în Republica Moldova se informează de la televiziunile ruse (53,8%), de pe Internet (21,8%), de la televiziunile moldovenești – (21,8%), de la stațiile radio din Federația Rusă (13,4%), de la stațiile radio din Republica Moldova (8,4%). Iar migranții intervievați în Federația Rusă folosesc drept sursă de informații despre Republica Moldova televiziunile ruse (70,6%), Internetul (32,5%), stațiile de radio din Rusia (31,0%), ziarele și revistele editate în Federația Rusă (28,2%), adică numai mijloace de informare în masă rusești.

Pentru migranții intervievați în Moldova comunicarea cu rudele și cu prietenii din Republica Moldova constituie sursa principală de informare despre ceea ce se întâmplă în țară. În comparație, pentru migranții intervievați în Rusia, discuțiile cu pământenii lor din Federația Rusă, constituie o sursă suplimentară de informare. Migranții intervievați în Federația Rusă apelează mai rar la sursele de informare din Republica Moldova. Acest fapt indică tendința migranților de a se integra în Federația Rusă, iar pe de altă parte, slăbirea legăturilor sociale, politice și culturale cu țara de origine.

Pentru oamenii de afaceri de origine moldovenească, știrile despre viața economică din Republica Moldova reprezintă componenta cea mai importantă de observare a conjuncturii, inclusiv în contextul luării deciziilor cu privire la investiții. Migranții intervievați în Republica Moldova preferă să primească informații despre situația din Republica Moldova fie în limba rusă (în 55,5% din cazuri), fie în limba română (27,7%), fie în ambele limbi (16,6%), spre deosebire de migranții intervievați în Federația Rusă, care preferă să primească această informație fie în ambele limbi (62,7%), fie în limba rusă (26,4%), fie în limba română (8,9%).

Tendința migranților intervievați în Federația Rusă de a se integra este confirmată și de acordul, deplin sau parțial, a 70,3 procente dintre ei, cu următoarea afirmație: „*Sper, copiii sau nepoții mei să devină locuitori băștinași ai Moscovei/Sankt-Petersburgului*”. Pentru comparație, migranții moldoveni au exprimat următoarele opinii: „*Locuitorii Moscovei/Sankt-Petersburgului niciodată nu-i vor considera pe moldoveni drept pământenii lor*” (63,0%), „*La Moscova/Sankt-Petersburg poți lucra și poți face bani, însă este imposibil să trăiești aici în permanență*” (57,1%), „*În modul de viață al moscoviților/locuitorilor Sankt-Petersburgului există anumite caracteristici cu care moldovenii se obișnuiesc foarte greu*.” (47,9%), „*Nu i-aș sfătui pe pământenii mei să treacă cu traiul la Moscova/ Sankt-Petersburg*” (44,5%) (a se vedea Figura 15).

Figura 15: Percepția mediului social din Federația Rusă de către migranții moldoveni (%)

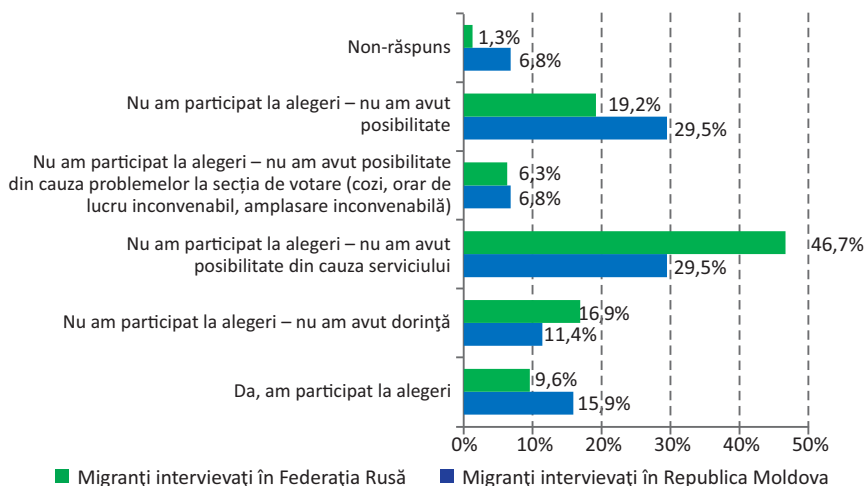

Cele două eșantioane de migranți moldoveni se deosebesc și prin gradul de interes față de viața politică. Or, 46,2 procente dintre migranții intervievați în Federația Rusă au manifestat un interes permanent față de viața politică din Federația Rusă. În comparație, viața politică din Republica Moldova prezintă același interes pentru doar 42,6 procente din acest contingent. Migranții moldoveni intervievați în Republica Moldova sunt mai puțin interesați de viața politică. Astfel, numai 18,5 procente au un interes permanent față de viața politică din Federația Rusă și 36,9 procente – față de cea din Republica Moldova.

Aflați la muncă în Federația Rusă, 77 procente dintre migranți au manifestat interes față de informația referitoare la lupta pre-electorală din timpul ultimelor alegeri parlamentare desfășurate în Republica Moldova, însă doar 10 procente dintre aceștia au participat la alegeri fiind în Federația Rusă. Participarea a fost mai mare în rândul migranților intervievați în Republica Moldova (15,9%), în comparație cu cei intervievați în Federația Rusă (9,6%) (a se vedea Figura 16). Cei care au participat la alegeri sunt persoane cu vârste de peste 40 ani, căsătorite și care s-au aflat pe teritoriul Federației Ruse mai bine de trei ani.

Ambele categorii de intervievați, de asemenea, prezintă diferențe la capitolul modului lor de viață. De exemplu, migranții moldoveni intervievați în Republica Moldova tind să respecte tradițiile naționale. Se pare, de asemenea, că aceștia sunt mai puțin orientați să se căsătorească cu un cetățean al Federației Ruse, să ajute un concetățean în găsirea unui loc de muncă sau să rezolve alte probleme, în comparație cu moldovenii intervievați în Federația Rusă, care parțial s-au integrat în țara gazdă.

Figura 16: Participarea migranților moldoveni în Federația Rusă la ultimele alegeri parlamentare din Republica Moldova (%)

În relațiile cu populația locală, migranții din Republica Moldova nu întâmpină dificultăți. Migranții moldoveni din Federația Rusă, în opinia participanților la discuțiile de grup, sunt stimați și apreciați de către ruși, în comparație cu migranții reprezentanți ai altor grupuri etnice. Acest fapt este confirmat de sondajele de amploare: cetățenii ruși sunt toleranți față de persoanele venite din Ucraina și din Republica Moldova. Când privește atitudinea față de alte grupuri etnice, respondenții au manifestat iritare, antipatie, suspiciune și frică⁴⁶. Participanții la focus-grup cu experiență de muncă atât în țările occidentale, cât și în Federația Rusă au menționat că rușii, în comparație cu europenii, îi prețuiesc mai mult pe migranții moldoveni.

În afară de aceasta, au importanță și deosebirile de ordin exterior: migranții susțin că copiii lor sunt acceptați în mediul rusesc grație exteriorului de tip „european”. „Nu-i adevărat că ceea ce pentru rus e bine pentru moldovean e rău, totul este comun. Aceiași oameni, aceeași cultură, aceeași religie” (FG_5_oameni de afaceri_Federația Rusă).

Are importanță și statutul social al lucrătorului: „Dacă e vorba de un muncitor simplu, un măturător de exemplu, atunci atitudinea față de el este preconcepută, iar dacă e vorba de un pedagog sau o funcție mai înaltă,... eu cred că în aceste cazuri atitudinea este mai tolerantă, mai loială, mai adecvată” (FG_3_cetățenii Federației Ruse).

Apropierea de localnici deseori se întâmplă pe fundalul confruntării cu azerii, cu „asiaticii” în general: „Noi suntem creștini ortodocși, ca și rușii, avem

⁴⁶ Au fost intervievați 11.800 de respondenți. A se vedea: Мукомель В. (2011). Интеграция мигрантов: вызовы, политика, социальные практики // *Мир России*, 2011, N1, p.37.

aceleași tradiții. Asiaticii sunt altfel, nu avem lucruri comune cu ei" (FG_3_cetățenii Federației Ruse).

Vorbirea fluentă a limbii ruse facilitează integrarea migranților în societatea rusă, însă treptat acest fapt condiționează extinderea limbii ruse printre migranți și reducerea nivelului de aplicare al limbii române. Bilingvismul practicat de migranți de regulă se rezumă la normele de bună cuviință percepute de ei, care presupun utilizarea limbii române în spațiul privat și a limbii ruse în spațiul public:

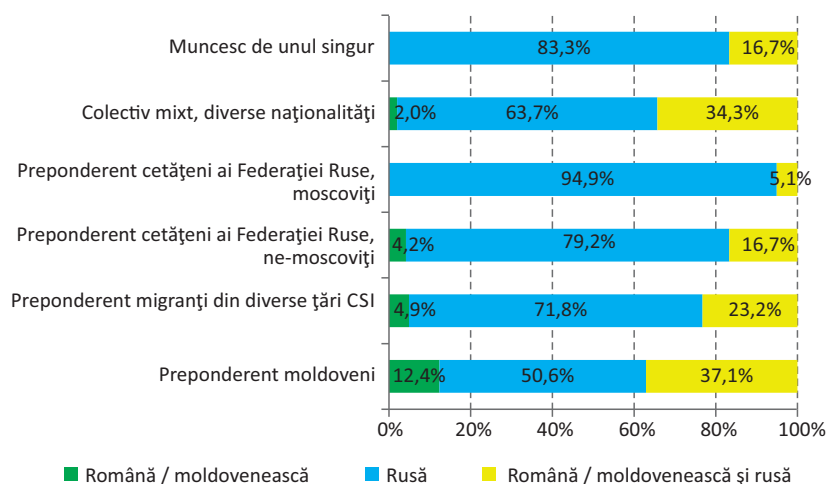
R1: „Iată, de exemplu, cum vorbesc eu cu sora la telefon atunci când ne aflăm în transportul public: eu vorbesc cu ea moldovenește, ea îmi răspunde în rusă, eu moldovenește, ea rusește.

R2: Pentru că dânsa este mai educată decât voi, pentru că nu se poate să vorbești moldovenește la Moscova, în autobuz. <...> La Moscova, în transportul public, trebuie să vorbești rusește" (FG_2_familii Federația Rusă).

„Chiar dacă ne aflăm în autobuz, chiar dacă suntem numai trei persoane, ne străduim să nu vorbim tare, să nu creadă lumea că vorbim ceva despre ei, sau vorbim în rusă" (FG_1_migranți circulari Federația Rusă).

Această expansiune a limbii ruse este determinată și de alți factori. Chiar și atunci când lucrează în colective de moldoveni, migranții comunică mai des în limba rusă: în 78,8 procente din cazuri migranții moldoveni intervievați în Republica Moldova preferă la locul de muncă să comunice în limba rusă, 18,6 procente - în două limbi, rusă și română, și doar 2,5 procente - numai în limba română. Mai frecvent discută în limba rusă la locul de muncă femeile, persoanele de peste 40 de ani, persoanele cu studii medii și cele cu studii superioare (a se vedea Figura 17).

Figura 17: Limbile de comunicare care predomină în diferite colective de muncă din care fac parte migranții moldoveni (%)

În familiile mixte comunicarea nu întotdeauna se desfășoară în limba română. Copiii care au crescut în Federația Rusă deseori preferă să vorbească limba rusă, chiar dacă înțeleg româna, ca rezultat al socializării lor în mediul rus: *„Ei deja sunt ruși”* (FG_3_cetățenii Federației Ruse). Astfel, generațiile viitoare deja nu mai manifestă tendința de a păstra limba română.

Toate aceste momente condiționează faptul că migranții găsesc tot mai puține posibilități de a vorbi româna: *„Atunci când întâlnești un moldovean și atunci când te afli în autobuz în drum spre casă, ai impresia că ai căzut din cer, pentru că aici (în Rusia) tot timpul vorbești rusește, chiar și atunci când vii acasă tot rusește vorbești, uiți deja limba moldovenească”* (FG_1_migranți circulari, Federația Rusă).

Deoarece migranții moldoveni nu întâlnesc mari bariere socio-culturale în relațiile cu populația locală, căsătoriile și legăturile romantice cu cetățenii ruși sunt acceptabile și posibile. Participanții din Republica Moldova la discuțiile focus-grup ne-au comunicat: *„Bărbații noștri pot să bea, iar a doua zi să meargă la lucru, ba chiar și să-și facă datoria de bărbat”*; *„Rusoaielor le plac foarte mult bărbații noștri. Dar și bărbaților ruși le plac moldovencele”* (FG_1_migranții, Republica Moldova).

Căsătoriile cu cetățenii Federației Ruse, pe lângă alte avantaje, permit soluționarea unor probleme practice, cum ar fi legalizarea șederii. Ulterior, după ce se căsătoresc și obțin cetățenia rusă, unii dintre migranți divorțează, alții își mențin familiile nou create: *„Sora mea doar pentru documente s-a căsătorit cu un rus bețiv. L-a ”codat” (supus tratamentului hipnotic) și acum acesta e gospodar”* (FG_1_migranții, Republica Moldova).

IX. ORGANIZAȚIILE DE DIASPORĂ

Diasporei din Federația Rusă îi sunt caracteristice anumite trăsături specifice, care o diferențiază de diaspora moldovenească din țările occidentale. În primul rând, în spațiul lingvistic rus prin „diasporă” se înțelege o organizație obștească constituită din persoane cu o anumită apartenență etnoculturală, cu structură organizată și ierarhie regională, cu obligații reciproce și fixarea calității de membru⁴⁷. În al doilea rând, astfel de organizații au tendința de a fi constituite de regulă din cetățeni ruși de naționalitate moldovenească care au imigrat în Federația Rusă pe timpul URSS și au acum acolo familii, serviciu și se întâlnesc pentru a vorbi în limba română, a-și aduce aminte de tradițiile și obiceiurile Republicii Moldova.

Aceste organizații organizează astfel de evenimente, precum festivalul „Mărțișor”, demonstrează și promovează tradițiile naționale, bucatele și produsele naționale⁴⁸. În afara acestor evenimente, acțiunile desfășurate de aceste organizații pentru migranții moldoveni sunt sporadice și se limitează la familiarizarea cu legislația rusă.

Migranții moldoveni care au participat la cercetare au informații limitate despre existența organizațiilor de diasporă. În discuțiile focus-grup o singură persoană a afirmat că a auzit despre asociația „Diaspora lui Țarină”, dar nu a apelat după ajutor la aceasta.

Despre existența organizațiilor național-culturale moldovenești din Federația Rusă știau, în total, 19,7 procente dintre persoanele interviewate. Cu toate acestea, rugămintea moderatorului discuțiilor focus-grup de a numi cel puțin o organizație de acest fel, de fiecare dată a întâlnit dificultăți.

Una din explicațiile faptului că moldovenii nu tind să-și creeze organizații național-culturale, la fel ca reprezentanții altor diaspore, este gradul lor înalt de integrare: *„Moldovenilor le este mai ușor să se integreze, ei se dispersează cu ușurință și chiar sunt inobservabili”* (FG_3, cetățenii Federației Ruse).

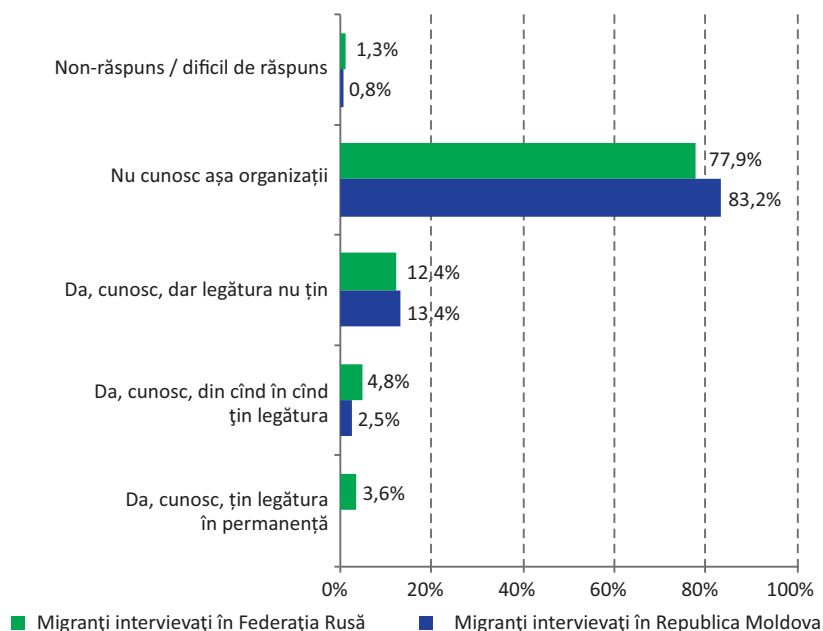
Totodată, discuțiile focus-grup denotă faptul că în rândul moldovenilor care locuiesc permanent sau temporar în Federația Rusă persistă un fel de nostalgie

⁴⁷ Legislația rusă prevede posibilitatea perfectării instituționale a comunităților etnice în forma unor asociații național-culturale, autonomii național-culturale, organizații necomerciale și obștești. Lista oficială a organizațiilor naționale din Moscova conține două organizații moldovenești: Asociația obștească națională (AON) «Asociația culturală de iluminare „Speranța” și Asociația obștească interregională (AOI) „Congresul diasporei moldovenești” – http://www.mdn.ru/cntnt/blocksleft/menu_left/sotrudnistvo/noogr.html

⁴⁸ Pe site-ul organizației obștești moldovenești „Congresul diasporei moldovenești” putem găsi informația precum că această organizație acordă sprijin la înscrierea în sistemul de evidență migrațională și la procurarea patentelor. Însă chiar și cea mai succintă analiză a conținutului activității acestei organizații ne permite să tragem concluzia că principala ei activitate este participarea la diverse ședințe și conferințe, organizarea acțiunilor folclorice, a concertelor artiștilor moldoveni și a altor măsuri similare.

pentru cultura moldovenească, mai cu seamă pentru aspectele ei cotidiene (posibilitatea de a comunica în limba maternă, cultura petrecerilor etc.) Există necesitatea de a menține contactele etnoculturale: „Cum adică nu există necesitatea? Cu câtă bucurie ne adunam la sărbătorile noastre... La aceste activități culturale, când suntem cu toții împreună, ne simțim fericiți” (Interviu cu reprezentant al asociației Diasporei, Federația Rusă). Totuși, la întrebarea cum este realizată această necesitate de „a se aduna la o masă comună moldovenească”, un răspuns concret nu a fost găsit.

Figura 18: Nivelul de informare al migranților moldoveni despre organizațiile de diasporă moldovenești din Federația Rusă (%)

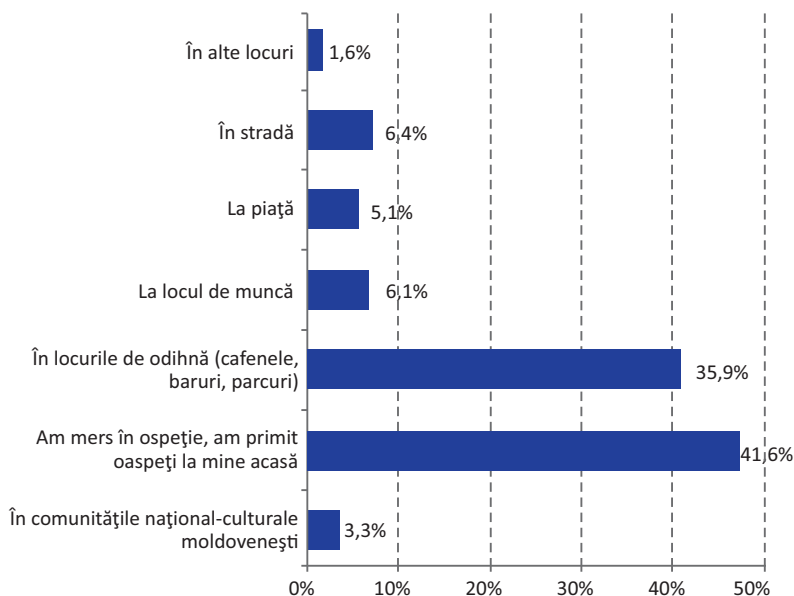
Este semnalată o contradicție – pe de o parte, există o rețea destul de ramificată de organizații culturale moldovenești, reprezentanți ai acestora la nivelul Consiliului Naționalităților de pe lângă conducerea Moscovei, iar pe de altă parte, aceste organizații par să nu satisfacă necesitățile acelor moldoveni care locuiesc în Federația Rusă și au necesitatea de a menține între ei legături etnoculturale. Aceasta se datorează slabului suport informațional și capacităților de *outrreach* (efort sistematic de oferire a ajutorului nesolicitat și predefinit pentru grupurile sau persoanele considerate ca având nevoie de acesta) al acestor organizații care realizează comunicarea cu „grupul țintă” preponderent prin Internet, în timp ce mai puțin de jumătate dintre migranții moldoveni au declarat că nu au acces la Internet.

Posibil, că activitatea curentă *efectivă* a acestor organizații nu corespunde necesităților *reale* ale majorității moldovenilor aflați în Federația Rusă și ale

cetățenilor Republicii Moldova care lucrează în Federația Rusă. Participanții la discuțiile focus-grup au fost sceptici în privința primirii ajutorului din partea organizațiilor național-culturale moldovenești: „*Noi nu recurgem la ajutorul comunităților*” (FG_3_cetățenii Federației Ruse). Conform datelor sondajului, s-au adresat după ajutor la organizațiile național-culturale moldovenești numai 7 procente din numărul total al respondenților.

Migranții moldoveni, atât cei pe termen lung, cât și cei circulari, dar și cetățenii ruși de origine moldovenească susțin ideea necesității de spații unde ar putea să se întâlnească mai des de sărbători, să comunice în limba maternă, dar de asemenea să cunoască noutățile vieții culturale din Republica Moldova. („*Totuși, o organizație este necesară. Mai înainte, ne întâlneam destul de des, petreceam foarte interesant diferite sărbători, acum nu prea se întâmplă asemenea lucruri... Există dorința de comunicare cu concetățenii. La urma urmei, să te lauzi cu ce ai reușit*” (Interviu cu om de afaceri, Federația Rusă). Astăzi, din păcate, centrele naționale de cultură moldovenească nu îndeplinesc aceste funcții.

Figura 19: Repartizarea răspunsurilor la întrebarea „Unde vă întâlniți cel mai des cu compatrioții?” (%)

După cum se vede din datele prezentate în Figura 19, comunitățile național-culturale moldovenești sunt printre cele mai puțin populare locuri unde au loc întâlnirile cu compatrioții.

Biroul Relații Interetnice al Republicii Moldova colaborează cu unele organizații național-culturale moldovenești din Federația Rusă – din Sankt-

Petersburg, Krasnoiarsk, Novosibirsk, pentru ca aceste organizații să-și poată consolida activitatea. Reprezentanții Biroului Relații Interetnice au subliniat necesitatea desemnării unui consul onorific din rândul compatrioților care locuiesc în Federația Rusă.

Organizațiile național-culturale moldovenești din Federația Rusă susțin că au nevoie de sprijin și din partea instituțiilor guvernamentale din Republica Moldova. Ele își doresc o colaborare mai intensă cu Ministerul Educației, care să le trimită manuale în limba română, abecedare; cu Biroul Relații Interetnice, care să le ofere costume naționale și alte simboluri ale culturii, precum și o susținere morală.

Organizațiile diasporei moldovenești din Federația Rusă sunt orientate mai mult spre contactele și lucrul cu cetățenii ruși de origine moldovenească și cu cetățenii moldoveni, care se află permanent pe teritoriul Federației Ruse. Migranții moldoveni din Federația Rusă și necesitățile cotidiene ale acestora nu prezintă interes pentru aceste organizații și influența lor asupra migranților circulari este extrem de limitată.

X. VENITURILE, REMITENȚELE ȘI ECONOMIILE

Venitul mediu lunar al migranților moldoveni intervievați constituie RUB 26.200 (circa USD 875). Veniturile migranților intervievați în Rusia constituie în medie RUB 25.500, iar veniturile migranților intervievați în Republica Moldova – RUB 30.200.

Alături de migranții intervievați în Federația Rusă, deseori sunt antrenați în câmpul muncii și alți membri ai familiei migrantului, care locuiesc împreună cu acesta. Venitul mediu lunar al acestei categorii de familii de migranți din Moscova a constituit RUB 29.100. Dacă ne referim la migranții intervievați în Republica Moldova, venitul mediu al membrilor familiei unui migrant care locuiesc împreună cu acesta este mult mai mic – RUB 16.100, însă și numărul de membri ai familiei care locuiesc împreună cu migrantul în Federația Rusă este mai mic.

Respectiv, se deosebesc și bugetele diferitelor grupuri de migranți. Migranții pe termen lung intervievați în Federația Rusă cheltuie pentru consumul lunar curent RUB 12.700, migranții circulari – RUB 11.600. Migranții intervievați în Republica Moldova câștigă mai mult, dar și cheltuie, respectiv, mai mult – circa RUB 13.000.

Transferurilor bănești/ remitențele joacă un rol important în bugetele migranților și ale familiilor lor, mai cu seamă ale celor rămase în Republica Moldova.

Tabelul 29: Ponderea migranților care efectuează transferuri bănești în Republica Moldova (%)

	Da	Nu	N-au răspuns
Migranții intervievați în Federația Rusă	73,1	24,9	2,0
Migranții intervievați în Republica Moldova	68,1	31,9	-
Gospodăriile migranților, respondenți în Republica Moldova	64,5	35,5	-

Datele cercetării denotă că cu cât este mai lungă perioada de ședere a migranților moldoveni în Federația Rusă, cu atât crește numărul migranților ce expediază bani membrilor gospodăriilor și rudelor. Cel mai frecvent trimit bani, migranții intervievați în Republica Moldova care sunt căsătoriți și care se află pe teritoriul Federației Ruse mai mult de trei luni.

Tabelul 30: Remitențele diferitor categorii de migranți

	Valoarea medie a remitențelor (RUB)	Valoarea medie a remitențelor (USD)	Valoarea medie a remitențelor (EUR)	Total (USD)
Migranții aflați în Republica Moldova	17.600	947	1.640	960
Membrii gospodăriilor cu migranți din Republica Moldova	10.478	395	1.279	483
Migranții aflați în Federația Rusă	11.478	435	-	411
Inclusiv: migranți pe termen lung	10.100	391	-	366
Migranți circulari	14.152	517	-	497

Migranții pe termen lung, mai cu seamă cei care locuiesc împreună cu familia, preferă să cheltuiască mai mulți bani în Federația Rusă și expediază mai puțin în Republica Moldova⁴⁹. Analiza răspunsurilor migranților a arătat că circa 5 procente dintre migranții moldoveni expediază bani și altor rude din Republica Moldova, însă membrii familiilor lor nu sunt la curent cu acest fapt.

Tabelul 31: Beneficiarii remitențelor în Republica Moldova (%)

Au afirmat că expediază / primesc bani	Membrii familiei	Alte rude	Economii la bancă	N-au răspuns
Migranții intervievați în Federația Rusă	91,2	4,7	0,7	3,4
Migranții intervievați în Republica Moldova	95,1	4,9	-	-
Membrii gospodăriilor cu migranți intervievați în Republica Moldova	99,2	-	0,8	-

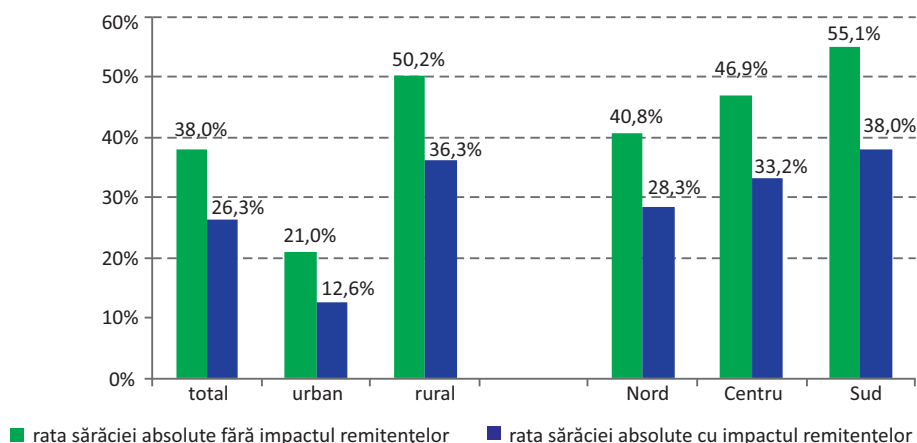
Un interes aparte îl prezintă migranții care nu trimit bani în Republica Moldova. Majoritatea din ei sunt persoane tinere, care nu au nici profesie, nici calificare, care au venit pentru prima dată la muncă în străinătate dintr-o localitate rurală și planifică să lucreze câteva luni, după care să revină în țară. Ei abia se acomodează la condițiile din Federația Rusă și încă nu sunt în stare să acorde ajutor familiilor lor.

Un alt grup îl constituie migranții pe termen lung, 80 procente dintre care intenționează să se stabilească cu traiul în Federația Rusă și doresc ca copiii sau nepoții lor să devină cetățeni cu drepturi depline ai Federației Ruse.

⁴⁹ De regulă, remitențele migranților temporari, care câștigă mai puțin bani decât cei pe termen lung, le depășesc pe cele ale migranților pe termen lung. Goerlich D. Trebesch C. (2008) Seasonal Migration and Networks—Evidence on Moldova's Labour Exodus // Review of World Economics, Vol. 144 (1), Pp. 164-166.

Veniturile obținute din remitențe exercită o influență directă asupra bunăstării gospodăriilor casnice din Republica Moldova, conform Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casmice (CBGC) realizată de Biroul Național de Statistică. Remitențele constituie 22 procente din veniturile disponibile lunare per persoană în mediul rural și 12,6 procente din veniturile disponibile per persoană în mediul urban⁵⁰. Datele CBGC indică că remitențele au redus, în anul 2009, rata sărăciei absolute în mediul rural cu 13,9 p.p., în mediul urban cu 8,7 p.p., iar în medie cu 11,7 p.p. Analiza impactului remitențelor asupra sărăciei pe zone geografice indică o descreștere a ratei sărăciei absolute cu 17,1 p.p. în zona de sud, 13,7 p.p. în zona de centru, 12,5 p.p. în zona de nord și 3,6 p.p. în municipiul Chișinău.

Figura 20: Impactul remitențelor asupra veniturilor, pe medii de reședință și zone geografice ale Republica Moldova, anul 2009 (%)

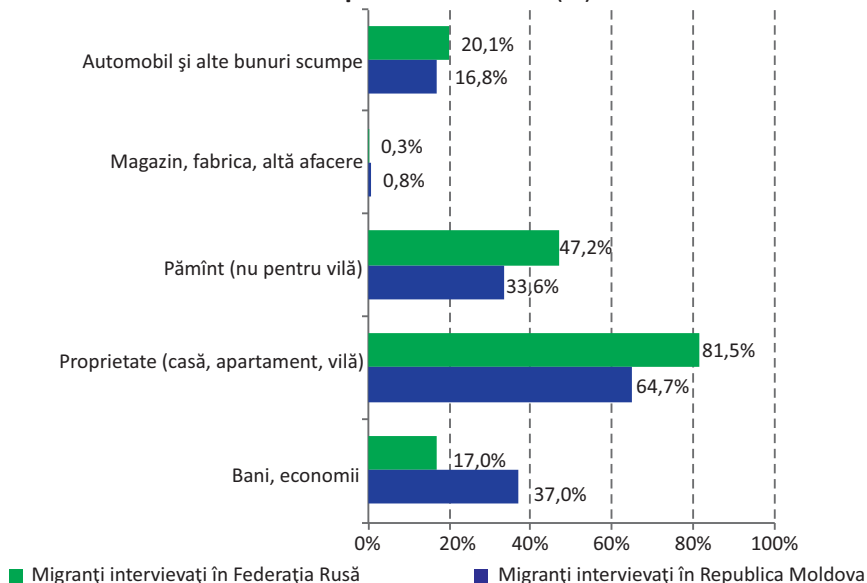

Migranții moldoveni plecați la muncă în străinătate care și-au lăsat copiii în Republica Moldova trimit un volum mai mare de remitențe în gospodăriile lor și respectiv, ei contribuie într-o măsură mai mare la scăderea ratei sărăciei (-14,4 p.p.), comparativ cu migranții fără copii (-8,1 p.p.).

Există o diferență între proprietățile deținute în Republica Moldova de către migranții intervievați, respectiv, în Republica Moldova și Federația Rusă. Astfel, migranții intervievați în Federația Rusă se caracterizează printr-un nivel de viață mai ridicat, ei având în proprietate o casă proprie / apartament / vilă (81,5%), pământ (47,2%), automobil și alte bunuri de valoare (20,1%). Comparativ, migranții intervievați în Republica Moldova au mai multe economii bănești în Republica Moldova – 37 procente, ei acumulând bani pentru a-și putea procura un loc de trai (a se vedea Figura 21).

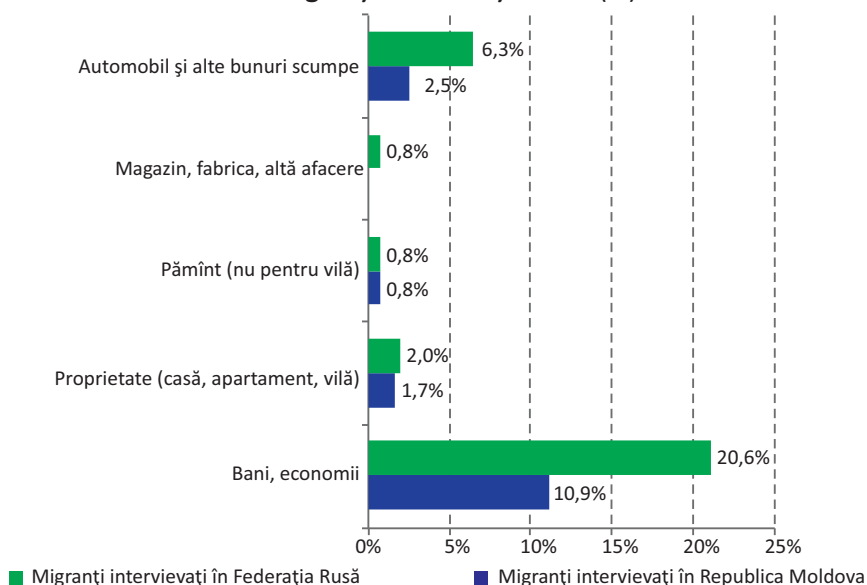
⁵⁰ Raport privind sărăcia și impactul politicilor 2009, Ministerul Economiei al Republicii Moldova, 2010, p. 36, URL: <http://www.mec.gov.md/saracia-si-impactul-politicilor/>

Figura 21: Bunurile deținute de gospodăriile cu migranți în Republica Moldova (%)

În același timp, analiza bunurilor deținute de migranții moldoveni intervievați în Federația Rusă indică tendința de integrare în această țară a migranților intervievați. 20,6 procente dintre aceștia își fac economii în Federația Rusă, 6,3 procente și-au cumpărat mașină și alte lucruri scumpe, 2,0 procente și-au procurat un apartament sau o vilă (a se vedea Figura 22).

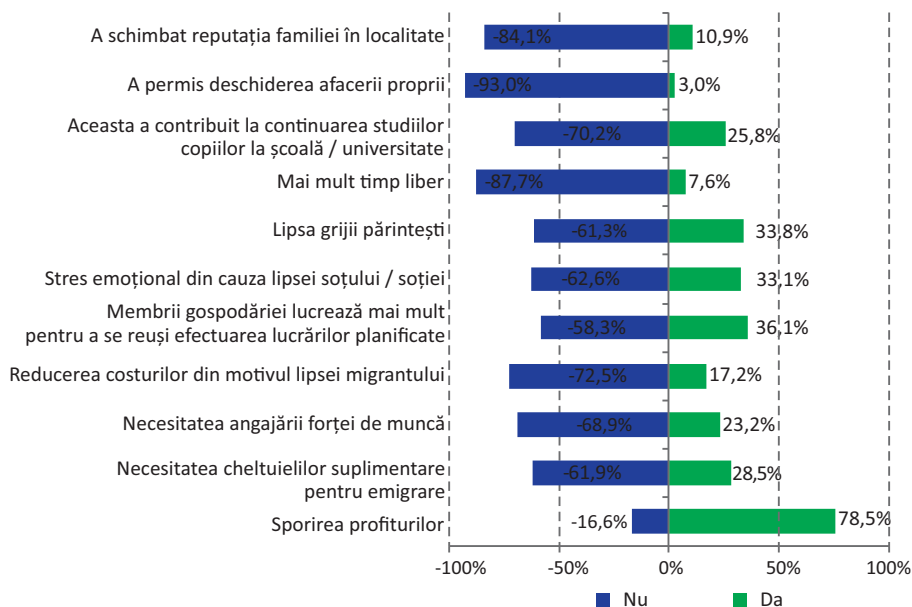
Figura 22: Bunurile deținute de gospodăriile cu migranți în Federația Rusă (%)

Transferurile bănești/ remitențele constituie o parte însemnată a bugetului familiei cu migranți din Republica Moldova. Migranții și membrii gospodăriilor cu migranți au relatat că remitențele constituie peste 75 procente din veniturile familiei în 52 procente din cazuri, 50-75 procente din venituri – în 19 procente din cazuri, 25-50 procente – în 18 procente din cazuri, mai puțin de 25 procente – în 7 procente din cazuri. Modul de repartizare a banilor primiți de peste hotare este decis de cele mai multe ori împreună de către cei doi soți (în 38,2% din cazuri) și de către migrant (38,2%) și, mult mai rar, individual de către soțul/soția rămas/ă în țară.

Din punct de vedere al influențelor migrației asupra gospodăriilor, percepute de către migranți, pentru 78 procente din gospodării migrația aduce venituri și în 26 procente din cazuri aceasta oferă posibilitatea de a investi în studiile școlare sau universitare ale copiilor⁵¹. Se atestă, de asemenea, și efectele negative ale migrației: responsabilitățile membrilor gospodăriilor au crescut – în 36 procente din cazuri; lipsa grijii părintești – în 34 procente din cazuri; stresul emoțional, din cauza lipsei soțului/soției – în 33 procente din cazuri, necesitatea efectuării cheltuielilor suplimentare aferente migrației – în 28 procente din cazuri; necesitatea angajării forței de muncă – în 23 procente din cazuri (a se vedea Figura 23).

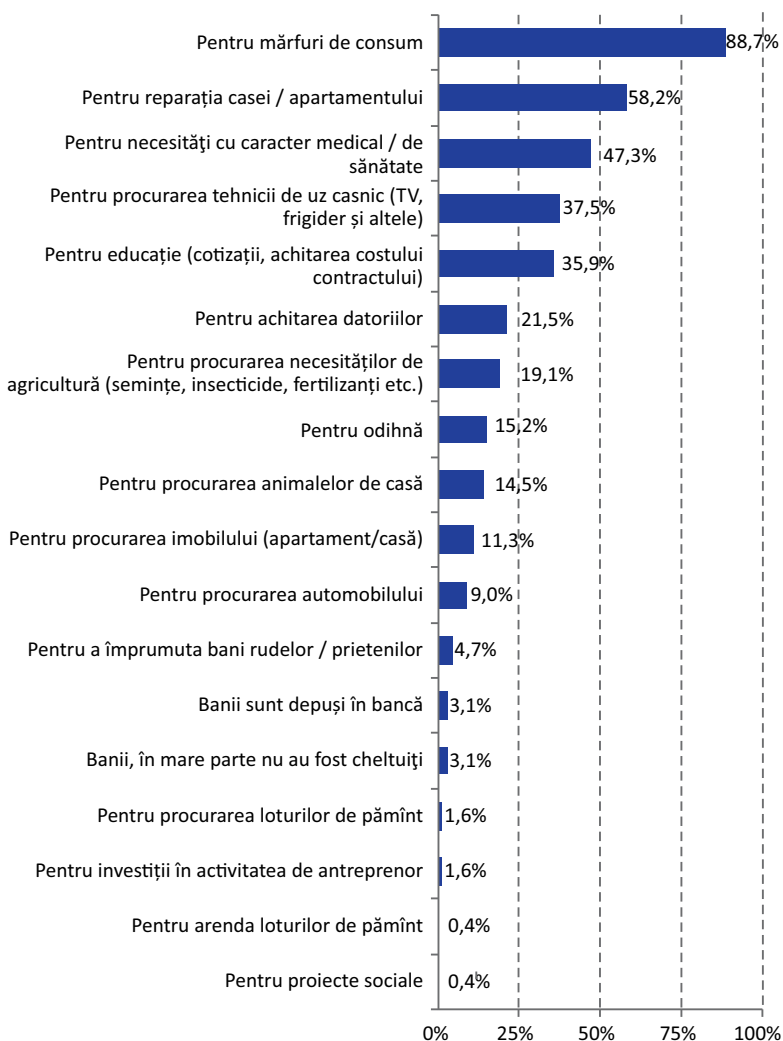
Figura 23: Impactul migrației asupra gospodăriilor (%)

⁵¹ Contractele de studii sunt destul de scumpe: „Un contract de studii costă circa MDL 5.000 – 6.000 ... De unde să ia această sumă părinții de la sate?” (FG_3 capii gospodăriilor, Republica Moldova).

În Republica Moldova remitențele sunt utilizate preponderent pentru satisfacerea nevoilor de consum, în mod prioritar pentru suplimentarea bugetului gospodăriei, pentru reparația imobilului, procurarea aparatelor de uz casnic. O mică parte din remitențe este utilizată pentru investițiile în educație și foarte puțini migranți se decid să-și investească veniturile acumulate din munca peste hotare în afaceri, în depozite bancare etc. În majoritatea cazurilor, investițiile lucrătorilor migranți se limitează la scopuri primitive, cum ar fi: procurarea de imobile, automobile. O cincime din remitențe sunt utilizate de către migranții moldoveni în Federația Rusă pentru restituirea datoriilor (a se vedea Figura 24).

Figura 24: Utilizarea remitențelor primite de peste hotare în ultimele 12 luni (%)

În ultimii ani, în Republica Moldova se atestă o îmbunătățire a condițiilor necesare pentru organizarea și desfășurarea businessului. Totodată, ponderea migranților care și-au deschis afaceri în Moldova este foarte mică – 1,6 procente. Cele mai substanțiale sunt cheltuielile făcute de migranții moldoveni pentru lucrări de construcții („renovarea casei”, „un gard mai frumos” etc.) sau pentru achiziția unui imobil, fapt care este perceput drept cea mai sigură investiție. Acest tip de consum este determinat, pe de o parte, de tradițiile moldovenilor și de presiunea socială exercitată din partea familiei lărgite a migrantului, și de asemenea de lipsa unor idei/ oportunități investiționale concrete.

Schemele clasice ale motivelor care stau la baza trimiterii remitențelor, axate pe modele economice⁵², nu funcționează în mod satisfăcător în cazul Republicii Moldova. În legătură cu aceasta, cercetătorii propun examinarea motivației remitențelor în contextul social, inclusiv examinarea unor asemenea factori ca prestigiul și responsabilitatea, statutul migrantului în gospodăria casnică⁵³.

Cu toate că transferurile bănești ale migranților în mod incontestabil au ridicat nivelul general de bunăstare al multor gospodării și, respectiv, au contribuit la creșterea capacității de cumpărare a populației, ele au contribuit totodată la creșterea nivelului inflației și au exercitat presiuni asupra remunerării muncii în unele domenii⁵⁴. În ansamblu, dacă în perspectivă scurtă remitențele pot exercita o influență pozitivă asupra dezvoltării economice, atunci în perspectiva de lungă durată probabilitatea unui impact pozitiv semnificativ este foarte mică⁵⁵.

⁵² A se vedea: Hagen-Zanker J., Siegel M. (2008) *A Critical Discussion of the Motivations to Remit in Albania and Moldova* // Centre of Migration Research Working Papers, # 30/88. - p. 5-9; Ruggiero E. (2005) Migration and Remittances: A Micro Perspective // *Problems of Economic Transition*, vol. 48, no. 3. – p. 55-57.

⁵³ Hagen-Zanker J., Siegel M. (2008) *A Critical Discussion of the Motivations to Remit in Albania and Moldova* // Centre of Migration Research Working Papers, #30/88. - P. 32-33.

⁵⁴ Ruggiero E. (2005) Migration and Remittances: A Micro Perspective // *Problems of Economic Transition*, vol. 48, no. 3. – p.55.

⁵⁵ UNDP (2006) *The Quality of Economic Growth and Its Impact on Human Development. The Republic of Moldova: National Human development Report* / UNDP. – Chisinau, Moldova. – P. 37; Cuc M., Lundback E., Angelovska-Bezowska A., Ruggiero E., Bouton L. and Sandu M. (2005) *Republic of Moldova: Selected Issues* / International Monetary Fund. - IMF Country Report No. 05/54. – p. 8.

XI. PERSPECTIVELE REVENIRII MIGRANȚILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ALE INTEGRĂRII LOR ÎN FEDERAȚIA RUSĂ

Libera circulație a migranților este determinată de trei factori: insatisfacția față de mediul social-economic din țara de origine, atractivitatea mediului social-economic al țării de destinație, motivele personale. Compararea continuă a condițiilor de viață și de muncă, a veniturilor și a serviciilor publice în țara de destinație și în țara de origine se suprapune peste planurile de lungă durată ale familiei migrantului. Deciziile migranților nu sunt definitive și pot fi supuse revizuirii sub influența factorilor sus-menționați.

În rândul migranților se evidențiază câteva contingente de migranți care se deosebesc după nivelul și dorința de adaptare și de integrare. Astfel, 21,8 procente dintre migranți ar dori să rămână definitiv în Federația Rusă. Nu toți aceștia pot fi considerați migranți integrați sau care tind spre integrare. În primul rând, pentru o parte din ei dobândirea cetățeniei ruse sau obținerea permisului de ședere în Federația Rusă este unica cale de legalizare a statutul juridic nedeterminat. În al doilea rând, proiectele lor de perspectivă de regulă nu sunt pe deplin materializate.

Majoritatea covârșitoare a migranților care intenționează să rămână în Federația Rusă o constituie migranții intervievați în această țară, în rândul cărora această intenție a fost exprimată de 36,8 procente dintre respondenți. Din cei 145 de migranți care au exprimat această intenție:

- 82,5 procente acceptă ca copiii și nepoții lor să devină locuitori băștinași ai Moscovei, încă 14,7 procente - mai degrabă, acceptă;
- 42,7 procente întreprind acțiuni concrete pentru a rămâne în Federația Rusă, încă 40,6 procente au luat o decizie fermă, dar încă nu au întreprins nimic concret;
- 77,6 procente susțin că familia lor le sprijină decizia de a rămâne;
- 70,4 procente planifică să le ofere copiilor lor studii în Federația Rusă (13 procente - în Republica Moldova, unul - în Franța și unul - oriunde în afară de Republica Moldova).

Majoritatea acestor migranți au făcut alegerea în favoarea Federației Ruse. Principalul motiv care a determinat imigrarea lor în Federația Rusă a fost instabilitatea economică și socială din Republica Moldova. În prezent, ei câștigă destul de bine (35 procente primesc un salariu de RUB 30.000 și mai mult), însă proprietatea pe care o dețin este concentrată în temei în Moldova și principala lor problemă în Federația Rusă este lipsa spațiului locativ. În cazul unor evoluții pozitive în situația social-economică din Republica Moldova, s-ar putea conta pe revenirea lor la baștină.

Însă acest contingent de migranți cuprinde două grupuri: migranții pe

termen lung, care constituie marea majoritate (110 persoane), și migranții circulari (35 de persoane). Este vorba de două grupuri absolut diferite, care se deosebesc prin caracteristici sociodemografice și prin motivații.

Tabelul 32: Starea civilă a migranților moldoveni care intenționează să rămână permement în Federația Rusă (%)

	Migranți pe termen lung	Migranți circulari
Numărul de persoane	110	35
Niciodată căsătorit	18,2	28,6
Căsătorit oficial	35,5	40,0
În relație de concubinaj	14,5	11,4
Divorțat/divorțată	28,2	17,1
Văduv/văduvă	3,6	2,9

În ambele grupuri este foarte mare procentul de persoane divorțate și al celor care trăiesc în concubinaj. Majoritatea sunt femei: 64,5 procente – în rândul migranților pe termen lung și 60 procente – în rândul celor circulari. Totuși, printre migranții pe termen lung procentul de persoane divorțate este foarte mare, de 1,5 ori mai mare decât cel al persoanelor care nu au fost căsătorite niciodată. Persoanele divorțate, cele văduve și cele care trăiesc în concubinaj constituie aproape o jumătate din acest contingent⁵⁶.

Majoritatea migranților pe termen lung au venit în Federația Rusă cu mulți ani în urmă: două treimi dintre ei au locuit acolo peste cinci ani și, în mod efectiv, s-au integrat demult. Pentru cei mai mulți dintre acești migranți, o importanță decisivă în luarea deciziei cu privire la integrarea în Federația Rusă au avut-o motivele personale, legate de probleme ce țin de viața personală, preferința pentru viața într-un megapolis, pentru societatea automatizată, în raport cu stilul de viață puțin urbanizat din țara de origine (marea majoritate a acestor persoane sunt exponenți ai mediului rural). Posibilitatea revenirii lor în Republica Moldova este foarte mică.

Și printre migranții circulari intervievați în Republica Moldova există persoane cu intenții de integrare în Federația Rusă. Totuși, numărul lor este relativ mic – 5,9 procente din numărul respondenților acestui grup. În temei, este vorba de bărbați care niciodată nu au fost căsătoriți sau divorțați, cu un nivel de instruire destul de înalt, calificați, care câștigă destul de bine. Însă, certitudinea lor că vor rămâne în Federația Rusă pentru totdeauna nu este atât de mare ca și în rândul persoanelor intervievate în Rusia; dintre aceștia:

⁵⁶ Pentru comparație, datele Recensământului din 2004, relevă că în cadrul populației Republicii Moldova în vârstă de 15 ani și mai mult - 10,1 procente sunt persoane văduve, 4,2 procente - persoane divorțate oficial și 1,2 procente persoane separate. (Rezultatele recensământului din 2004. Caracteristicile demografice, etnice, lingvistice, culturale. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, www.statistica.md/newsview.php?l=ru&id=2358&idc=168).

- 38,5 procente ar vrea ca copiii și nepoții lor să devină locuitori băștinași ai Moscovei, tot atâția – în mare parte sunt de acord;
- două treimi planifică să le ofere copiilor lor studii în Federația Rusă, iar o treime – în Republica Moldova;
- 83,3 procente consideră că copiilor lor le va fi mai bine să trăiască în Federația Rusă.

Putem susține cu un mare grad de certitudine că nu mai puțin de 80 procente dintre migranții pe termen lung și o mare parte a migranților circulari (atât cei intervievați la Moscova, cât și cei intervievați în Republica Moldova) care și-au exprimat intenția de a rămâne în Federația Rusă pentru totdeauna, manifestă o dorință fermă de integrare.

Se poate observa un potențial considerabil de integrare în Federația Rusă pentru fiecare al treilea migrant care nu planifică să revină în țara de origine în următorii cinci ani. Factorul de atracție care afectează revenirea la baștină îl constituie „înfrățirea” lor în societatea rusă, fapt care se aprofundează pe măsură ce crește durata aflării lor în Federația Rusă.

Planurile lor în mare măsură vor fi determinate de veniturile și economiile pe care aceste persoane intenționează să le investească în propria gospodărie din Republica Moldova, de situația socială și economică, de caracterul favorabil al mediului social și instituțional din țară:

„Acum ea [economia Moldovei] în general este instabilă; dacă ar exista stabilitate, aș putea să investesc banii acolo” (FG_5_oameni de afaceri_Federația Rusă);

„Noi suntem ca talerele balanței – unde trage mai tare în jos, acolo și trebuie să fie” (FG_5_oameni de afaceri_Federația Rusă).

Nemulțumirea exponenților din Republica Moldova este generată în primul rând de mediul instituțional din țară:

„Nu prea cunosc persoane la care afacerile ar merge bine în Moldova; lumea se trage înapoi... În comparație cu Moldova, aici e mai bine. Aici este mai mult spațiu, dar și legile sunt mai... Cine are bani în plus, investește în Moldova. Eu sper că, în viitor, acolo va fi nu mai rău decât în Rusia. Cu timpul așa va fi, bineînțeles. Asta nu poate dura la infinit” (Interviu, om de afaceri, Federația Rusă).

„Care business (în Republica Moldova)? Dimpotrivă, toți vin înapoi (în Rusia)” (FG_3, cetățeni Federația Rusă).

Reprezentanții businessului mijlociu și ai businessului mare se fereșc să investească în Republica Moldova. Altceva este businessul mic: *„Ei au speranța că vor aduna bani și se vor întoarce acolo, vor deschide, elementar, un magazin micuț sau un bar... Cât despre o fabrică mică sau un atelier – e mai complicat pentru ei” (Interviu, om de afaceri, Federația Rusă).*

În cadrul discuțiilor focus-grup, la întrebarea „Ce i-ar putea determina să facă investiții în Republica Moldova?” migranții au răspuns:

„Ce trebuie de făcut în Moldova? De adoptat un sistem economic responsabil care va funcționa. Asta – în primul rând”. Un alt participant la focus-grup a adăugat: „E nevoie de bani” (FG_3, cetățeni Federația Rusă).

Oamenii se simt lezați de comportamentul brutal al funcționarilor: *„De ce avem nevoie? De atitudine umană față de fiecare persoană care a venit aici. Să nu ne privească ca pe un sac cu bani care completează visteria Moldovei”* (Interviu, reprezentant al asociației Diasporei, Federația Rusă).

În cadrul discuțiilor individuale aprofundate, reprezentanții autorităților publice locale au comunicat că acum câțiva ani migranții aveau intenția de a se întoarce în țară, mai ales era vorba de migranții calificați. Această situație se explica prin avântul construcțiilor în localitățile orășenești, apariția întreprinderilor cu investiții străine sau inițierea de către migranți a propriilor afaceri în localitățile rurale. Însă criza financiară mondială a sistat activitatea companiilor de construcții și muncitorii calificați au fost nevoiți să revină în procesul migrației.

Datele studiului indică că o parte semnificativă a migranților moldoveni în Federația Rusă nu renunță la ideea de reîntoarcere în țara de origine. Însă atâta timp cât situația social-economică în Republica Moldova nu se va ameliora, migranții nu intenționează să revină în țara lor: *„Eu, acolo, într-o lună și jumătate fac atâția bani cât ar trebui să lucrez aici cinci luni de zile. Acolo îi iei pe toți grămadă, dar aici nu i-ai primit și deja i-ai cheltuit”* (FG_1_migranții, Republica Moldova)⁵⁷.

O parte din moldoveni nu doresc să emigreze, dar afirmă că nu au alte posibilități de a-și întreține familia: *„Federația Rusă – sursa noastră de existență... Nu știu ce ar fi cu familiile din Republica Moldova dacă n-ar exista posibilitatea de a pleca în Rusia la muncă”* (FG_1_migranții, Republica Moldova).

Tinerii susțin că își găsesc cu mare greu un loc de muncă în Republica Moldova, deoarece experiență de muncă anterioară este obligatorie, dar ei nu o au. Atunci o parte din ei aleg să se integreze în Federația Rusă pentru că *„E mai ușor să trăiești acolo”; „Eu tot am avut și rău și bine în Federația Rusă... Și am blestemat Rusia, dar după atâția ani tot acolo mă trage... Aici n-am ce căuta.”; „Mulți sunt amăgiți, din USD 2.000 vin acasă cu USD 1.000... Vin*

⁵⁷ Borodak D. and Piracha M. (2011) Occupational Choice of Return Migrants in Moldova // *Eastern European Economics*, vol. 49, no. 4. - Pp. 24–46; Mosneaga V., Rusu R. (2007) Moldovan diaspora overseas in the context of international labour // *Immigrants and ethnical diasporas in the regional political processes in the Russian Federation and foreign countries*. Collection of reports on International Scientific and Practical Conference. – Yekaterinburg, Express-design, p.109-117.

acasă și li-i obijduitor... Dar când te gândești că aici acești bani nu-i faci, te tragi înapoi” (FG_2_femei, Republica Moldova).

Persoanele tinere, în comparație cu cele mai în vârstă, mai des își exprimă nedorința de a se întoarce în Republica Moldova. Un efect secundar este motivul că tinerii de vârstă recrutării, plecați la muncă în străinătate, nu pot fi chemați să-și satisfacă serviciul militar în termen. Totodată, aceste persoane nu pot fi calificate drept persoane care se eschivează de la exercitarea obligațiilor legate de recrutare. Uneori tinerii sunt recrutați nu la 18 ani, așa cum prevede legislația, dar la 20–21 de ani sau și mai târziu.

Tineretul vede mai multe perspective în Federația Rusă. O parte din migranții în Federația Rusă doresc să emigreze de acolo în țările UE (Italia, Spania), însă foarte puțini dintre ei au motive reale pentru aceasta – majoritatea sunt persoane tinere, care nu posedă profesia și nici calificarea care le-ar permite să pretindă o muncă decentă în Occident. Cu toate acestea, nu este exclus că experiența de muncă obținută în Federația Rusă le va permite să-și realizeze intențiile în viitor.

Majoritatea migranților doresc să revină în Republica Moldova la bătrânețe. Contradicția constă în faptul că, pe măsură ce crește durata aflării lor în Federația Rusă, se consolidează relațiile interumane pe care le-au construit în țara de destinație, crește capitalul lor acolo, diminuându-se totodată capitalul lor din Republica Moldova, fapt ce creează dificultăți pentru revenirea în patrie. Pentru multe persoane acesta este un vis irealizabil: *„Îmi place foarte mult în Rusia, dar eu mereu am trăit cu gândul că mâine am să plec de aici. Sunt aici de mult, îmi place totul - și poporul, și obiceiurile, totul - dar am visat să mă întorc. Acum nu mă lasă soția, copiii”* (FG_3, cetățenii Federației Ruse).

Probabil, circa o treime dintre migranți, în primul rând migranții pe termen lung, nu vor reveni în Republica Moldova, potențialul de reemigrare fiind reprezentat în fond de migranții circulari tineri, care nu vor reuși să se adapteze la realitatea din Federația Rusă și să se încadreze pe piața muncii din această țară. Revenirea lor, în cazul înrăutățirii situației pe piața muncii din Federația Rusă, poate deveni o provocare serioasă pentru Republica Moldova.

Dispozițiile migraționiste ar putea suferi schimbări în cazul reducerii nivelului de șomaj din Republica Moldova și a discrepanțelor dintre nivelurile și condițiile de viață din Federația Rusă și din Republica Moldova. Stimularea reemigrării și a investițiilor în Republica Moldova este posibilă numai pe calea transformării mediului instituțional și ameliorării climatului de afaceri din această țară.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Migrația din Republica Moldova constituie un element important al dezvoltării sociale, politice și economice a țării. Oferind posibilitatea de soluționare a problemelor individuale și familiale ale cetățenilor, migrația generează totodată probleme grave de ordin social, demografic și politic, condiționate de fluxul populației cu vârstele cele mai active, slăbirea legăturilor sociale, mai cu seamă la nivel micro, degradarea unor instituții sociale, inclusiv a instituției familiei și celei a educației.

Federația Rusă a devenit una din principalele țări de destinație a migranților moldoveni. Factorii principali ai migrației din Republica Moldova sunt factorii de respingere (push factors): necesitatea căutării locurilor de valorificare a forței de muncă și de obținere a veniturilor, insatisfacția față de situația social-economică din Republica Moldova și neîncrederea în posibilitatea schimbării acesteea. O importanță semnificativ mai mică le revine, respectiv, factorilor de atracție - nivelul și condițiile de trai în Federația Rusă, precum și motivelor personale. Ținând cont de tendințele dezvoltării social-economice a Republicii Moldova și a principalelor țări gazdă, Federația Rusă va rămâne una din direcțiile principale ale migrației din Republica Moldova, concurând cu succes cu țările Europei occidentale. Mai mult ca atât domeniile de ocupare a forței de muncă a migranților moldoveni se vor diversifica în continuare.

Migranții din Republica Moldova au o situație relativ privilegiată în Federația Rusă, în comparație cu reprezentanții altor state ale spațiului post-sovietic, fapt determinat de lipsa unor bariere culturale semnificative, de apartenența confesională, de nivelul înalt de cunoaștere a limbii ruse, precum și de neapartenența acestora la „minoritățile evidente”. Cu toate acestea, ei se confruntă în continuare cu obstacole importante, care decurg din statutul lor juridic în Federația Rusă.

Majoritatea migranților moldoveni nu au temeuri legale de a munci în Federația Rusă. În paralel cu angajarea ilegală în câmpul muncii, este răspândit pe larg și fenomenul angajării informale. Există o legătură directă între angajarea informală și munca ilegală. De remarcat că și în rândul persoanelor care muncesc în baza unui contract încheiat cu angajatorul sub formă scrisă se întâlnesc migranți ilegali, însă procentul lor este de două ori mai mic decât cel al migranților care lucrează în baza unei înțelegeri verbale. Dar totuși, trei din patru migranți au lucrat în baza unor înțelegeri verbale cu angajatorul de la bun început. Lipsa unor temeuri legale pentru muncă și practicile de angajare informală contribuie la nerespectarea drepturilor elementare ale lucrătorilor.

Mobilitatea descendentă a locurilor de muncă este tipică printre migranți; deoarece pe piața muncii din Federația Rusă studiile și calificarea lucrătorilor nu sunt la mare căutare. Toți acești factori, plus lipsa unor locuri de muncă

demne și răspândirea largă a muncii forțate condiționează faptul că o parte din migranți se pomenesc în situații de viață extrem de complicate.

Excluziunea socială a unei părți a migranților moldoveni reduce în mod semnificativ posibilitățile lor de soluționare a unor probleme concrete. În primul rând aceștia sunt migranții circulari, ai căror cerc de comunicare este foarte îngust și ei nu au obiceiul să se adreseze după ajutor în situații critice. Lipsa de încredere în instituțiile sociale din Federația Rusă, este un rezultat al neîncrederii pe care acești migranți o au față de autoritățile moldovenești, ONG-uri și propriii compatrioți.

O bună parte a migranților moldoveni sunt migranți circulari, care se deplasează periodic în Federația Rusă la muncă. Majoritatea din ei sunt constructori angajați la munci calificate. Totuși, marea majoritate a migranților moldoveni se află permanent în Federația Rusă; mulți dintre ei locuiesc împreună cu familiile și practic sunt integrați în societatea rusă.

Migrația, mai ales cea circulară, este însoțită de o serie de efecte negative pentru familii: destrămarea familiilor, atenuarea legăturilor emoționale în cadrul familiei, etc., care în mare măsură rezultă din faptul că în majoritatea cazurilor unul dintre soți lasă familia și se deplasează singur în străinătate pentru a găsi un loc de muncă. Cu toate acestea, și în rândul migranților pe termen lung se practică destul de frecvent lăsarea copiilor în țară sau în cazul familiilor cu un singur copil (în special dacă copilul este mic), copilul migrează împreună cu părinții.

În situațiile în care copilul (copiii) locuiește în Federația Rusă împreună cu părinții, ei rareori se confruntă cu probleme majore. Vorbirea fluentă a limbii ruse le facilitează contactul cu alți copii; pe de altă parte trebuie de menționat că cunoașterea și folosirea limbii române tinde să se diminueze. Majoritatea familiilor de migranți cu copii au venituri foarte bune și condiții de trai decente în Federația Rusia. Cu toate acestea, o parte din aceste familii cu copii nu sunt asigurate material, copiii lor locuind în condiții nesatisfăcătoare, de exemplu la locul de muncă al părinților.

Îngustarea spațiului de folosire a limbii române în mediul migranților pe termen lung a devenit o problemă destul de serioasă. Cunoașterea bună a limbii ruse facilitează incluziunea migranților moldoveni în societatea rusă și din acest motiv limba rusă este vorbită printre migranți cu o frecvență crescândă. Bilingvismul practicat de migranți se reduce de regulă la utilizarea limbii române în sfera privată, în timp ce limba rusă este vorbită în spații publice.

Expansiunea limbii ruse este determinată de faptul că migranții moldoveni rareori lucrează împreună cu compatrioții lor. Însă, chiar și atunci când lucrează doar în colective de moldoveni, migranții au tendința să comunice mai des în limba rusă. În cadrul colectivelor de lucru mixte sau în colectivele, cu

o majoritate a cetățenilor Federației Ruse sau străinilor din alte țări, limba rusă devine limbă de lucru.

Rolul organizațiilor de diasporă în viața cotidiană atât a cetățenilor ruși de origine moldovenească, cât și a cetățenilor moldoveni aflați sau domiciliați în Federația Rusă este nesemnificativă. Activitatea curentă a acestor organizații nu corespunde necesităților reale ale majorității moldovenilor din Rusia și ale cetățenilor moldoveni care lucrează în Rusia, care au nevoie de spații unde s-ar putea întâlni nu doar sporadic și cu prilejul sărbătorilor, dar în mod regulat, pentru a comunica în limba lor maternă și a se familiariza cu noutățile vieții culturale din Republica Moldova. În prezent, centrele național-culturale moldovenești nu îndeplinesc aceste funcții. Organizațiile diasporei moldovenești din Federația Rusă sunt axate mai mult pe contactul și lucrul cu cetățenii ruși de origine moldovenească și pe rezidenții moldoveni. Lucrătorii migranți moldoveni și necesitățile lor cotidiene nu sunt luate în considerare și influența asociațiilor diasporei asupra migranților este foarte limitată.

Selectarea și modificarea strategiei migraționiste este condiționată de planurile de viață ale migrantului. În funcție de gradul de realizare a planurilor și așteptărilor pe care le avea migrantul la prima deplasare în Federația Rusă se modifică în mod substanțial și strategia pe termen lung a acestuia. Peste două treimi dintre migranții care au reușit să-și continue studiile, să obțină o profesie ori să-și ridice nivelul de calificare au declarat că intenționează să rămână în Federația Rusă. Procentul doritorilor de a rămâne în Federația Rusă este și mai mare în rândul migranților care planificau să-și organizeze viața personală, își legau planurile de anumite proiecte de familie (de exemplu, procurarea unui apartament), și care au reușit să le aducă la îndeplinire. Planurile pe termen lung ale migranților pe termen lung se deosebesc în mod esențial de planurile similare ale migranților circulari. Marea majoritate a migranților intervievați în Republica Moldova își leagă planurile de viitor de baștină. Aproape o jumătate dintre migranți preconizează să mai întreprindă un timp călătorii în Federația Rusă pentru a câștiga bani, după care să se stabilească în Republica Moldova. O parte dintre migranți au renunțat la viitoarele călătorii și au decis să se stabilească în Republica Moldova. Numai 5,9 procente dintre ei doresc să se stabilească în Federația Rusă.

Răspunsurile migranților intervievați în Federația Rusă reflectă alte strategii pe termen lung. Majoritatea dintre ei nu intenționează să se întoarcă în Republica Moldova în viitorul apropiat. Cea mai răspândită strategie în rândul acestora este să rămână în Federația Rusă și să obțină cetățenia acestei țări, în timp ce numărul celor care intenționează să rămână pe un termen de mai mult de cinci ani și să revină apoi în Moldova, este mai mic. Intenția de a reveni la baștină cât de curând posibil a fost formulată de mai puțin de o pătrime din numărul respondenților.

O bună parte a migranților pe termen lung și o parte a migranților circulari

intervievați la Moscova nu numai că și-au exprimat intenția de a rămâne în Federația Rusă pentru totdeauna, dar și au întreprins acțiuni concrete pentru realizarea acestei intenții. Destul de mare este și potențialul de integrare în Federația Rusă a migranților care nu planifică să revină în Republica Moldova în următorii cinci ani. Unul din factorii care îi reține să revină la baștină este „înrădăcinarea” lor în societatea rusă, fenomen care se aprofundează pe măsură ce crește perioada aflării lor acolo.

Planurile migranților sunt determinate în mare măsură de veniturile și economiile pe care aceștia intenționează să le investească în propriile gospodării din Republica Moldova, de situația social-economică, precum și de caracterul favorabil al mediului social și instituțional. Transferurile de bani/remitențele sunt utilizate preponderent pentru necesități de consum, pentru suplimentarea bugetului gospodăriei, pentru achitarea bunurilor imobiliare și întreținerea acestora sau pentru achiziția aparatelor de uz casnic. Doar o mică parte din migranți decid să-și investească veniturile acumulate din munca peste hotare în afaceri, în depozite bancare, etc.

O parte semnificativă a migranților moldoveni din Federația Rusă nu renunță la ideea de a reveni în țara de origine, cu toate că realizarea acesteea depinde în mare măsură de ameliorarea situației social-economice din țară.

Revenirea pentru totdeauna în Republica Moldova este prevăzută de majoritatea migranților doar la bătrânețe. Contradicția constă în faptul că, pe măsură ce se mărește durata aflării lor în Federația Rusă, se consolidează relațiile pe care aceștia le formează în țara de destinație, crește capitalul lor din Rusia, diminuându-se totodată capitalul lor din Republica Moldova, fapt ce creează dificultăți destul de mari pentru revenirea în patrie.

Probabil, circa o treime dintre migranți nu vor mai reveni în Republica Moldova; potențialul de reemigrare îl constituie în fond tinerii migranți circulari, care nu vor reuși să se adapteze la realitățile din Federația Rusă și să se încadreze pe piața muncii din această țară. Revenirea lor, în cazul înrăutățirii situației pe piața muncii din Federația Rusă, poate deveni o provocare serioasă pentru Republica Moldova.

Tendințele migraționiste ar putea suferi schimbări doar în cazul reducerii nivelului de șomaj din Republica Moldova și a discrepanțelor dintre nivelurile și condițiile de viață din Federația Rusă și din Republica Moldova. Stimularea reîntoarcerii și a efectuării investițiilor în Republica Moldova este posibilă numai pe calea transformării mediului instituțional, ameliorării climatului de afaceri și diversificării instrumentelor de investiții din această țară.

Pentru soluționarea problemelor cu care se confruntă migranții în Federația Rusă și membrii familiilor lor se propun o serie de recomandări pe următoarele direcții:

Baza juridico-normativă de reglementare a migrației

- Negocierea și încheierea Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Federației Ruse cu privire la problemele plasării în câmpul muncii a cetățenilor Republicii Moldova pe teritoriul Federației Ruse.

Informarea autorităților administrației publice: perfecționarea statisticii, evidenței, monitorizării

- Includerea mai multor întrebări referitoare la problemele migrației, inclusiv a migrației circulare spre Federația Rusă în cercetarea „Ancheta Forței de Muncă” realizată anual de Biroul Național de Statistică;
- Utilizarea potențialului Registrului de Stat al Populației pentru perfecționarea evidenței migranților moldoveni;
- Stabilirea relațiilor de colaborare cu Banca Centrală a Rusiei, în vederea perfecționării metodelor de evidență și schimb de informații cu privire la transferurile bănești, efectuate de persoanele fizice dintr-un stat în favoarea persoanelor fizice din alt stat;
- Organizarea colaborării cu serviciile și agențiile corespunzătoare din Federația Rusă în domeniul evidenței statistice a accidentelor de muncă, suportate de cetățenii moldoveni aflați în Federația Rusă;
- Organizarea studiilor privind bunele practici ale migrației pe termen lung în anumite domenii de ocupare a forței de muncă de către migranții moldoveni în Federația Rusă, ca parte a promovării diferitor tipuri de migrație a forței de muncă;
- Organizarea în teritoriu, a evidenței regionale/ locale a copiilor și persoanelor în etate care se află în dificultate în legătură cu emigrarea membrilor apti de muncă ai gospodăriilor casnice.

Protecția drepturilor muncitorilor migranți

- Stabilirea relațiilor de colaborare cu Ministerul Muncii și Dezvoltării Sociale din Federația Rusă, precum și cu serviciile și agențiile corespunzătoare din această țară, în vederea întăririi controlului privind respectarea prevederilor legislației muncii de către agenții economici din Federația Rusă în raport cu cetățenii moldoveni încadrați legal în câmpul muncii;
- Asigurarea colaborării între sindicatele din Republicii Moldova și din Federația Rusă, recomandarea încheierii unor acorduri-cadru de către

sindicatelor de ramură ale Republicii Moldova (din construcții, comerț, servicii comunale și servicii publice) cu sindicatelor corespunzătoare din Federația Rusă.

Protecția socială a muncitorilor migranți și a membrilor familiilor lor

- Studiarea aprofundată a problemei asigurării sociale obligatorii a cetățenilor Republicii Moldova plecați la muncă în Federația Rusă;
- Stabilirea mecanismului de acordare a ajutoarelor sociale copiilor și persoanelor în etate aflate în teritorii, în situații de dificultate în legătură cu emigrarea membrilor apti de muncă ai gospodăriilor casnice;
- Elaborarea metodologiei de identificare a grupurilor socialmente vulnerabile de cetățeni moldoveni aflați pe teritoriul Federației Ruse, acordându-se o atenție sporită familiilor cu copii mici.

Informarea populației

- Organizarea monitorizării condițiilor de muncă și de remunerare a muncii în domeniile principale de ocupare a forței de muncă ale migranților moldoveni din regiunile principale ale Federației Ruse (orașul Moscova, regiunea Moscova, orașul Sankt Petersburg, regiunea Leningrad) în contextul susținerii și dezvoltării permanente a sistemului informațional al pieței muncii. Asigurarea traducerii în limba română a link-urilor din paginile de Internet din Federația Rusă care să permită accesul la resursele informaționale corespunzătoare;
- Informarea tineretului din Republica Moldova cu privire la drepturile și obligațiile, condițiile de muncă și de ședere ale migranților moldoveni în Federația Rusă, acordând o atenție sporită absolvenților de școli în calitate de grup țintă.

Comunicarea cu diaspora

- Inițierea deschiderii și susținerea școlilor moldovenești duminicale pe teritoriul Federației Ruse sub egida organizațiilor de diasporă moldovenească (autonomiilor național-culturale, centrelor naționale de cultură);
- Asigurarea cu manuale de limbă română a școlilor duminicale moldovenești și a centrelor naționale de cultură moldovenească din Federația Rusă;

- Împreună cu Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, inițierea deschiderii unui Centru de Cultură al Republicii Moldova la Moscova⁵⁸;
- Stabilirea relațiilor de colaborare cu organizațiile de diasporă în vederea monitorizării situației copiilor, precum și a categoriilor socialmente vulnerabile de cetățeni moldoveni care locuiesc pe teritoriul Federației Ruse.

⁵⁸ În calitate de model de centru național de cultură poate servi experiența Centrului de Cultură Ungară, activitatea căruia nu se limitează doar la contactele cu reprezentanții diasporei, ci a devenit un fenomen vizibil în viața culturală și social-politică a Moscovei. În cadrul centrului au loc concerte muzicale, serate literare, conferințe științifice, lecții, se proiectează filme, funcționează o bibliotecă și cursuri de studiere a limbii maghiare.

În limba engleză și română:

Abbott P., Wallace C., Mascauteanu V., Sapsford R.

- 2010 Concepts of citizenship, social and system integration among young people in post Soviet Moldova // *Journal of Youth Studies*, Vol. 13, No. 5. – Pp. 581-596

Basch, Glick Schiller, Blanc

- 1994 *Nations Unbound. Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*, Gordon and Breach Science Publishers

Borodak D., Piracha M.

- 2011 Occupational Choice of Return Migrants in Moldova// *Eastern European Economics*, vol. 49, no. 4. – Pp.24-46

Cheianu-Andrei D., Gramma R., Milicenco S. etc.

- 2011 Specific needs of children and elderly left behind as a consequence of migration, Chisinau, IOM

Cheianu-Andrei D. (coord.)

- 2010 *Moldovan migrants in Russian Federation in the conditions of the global financial crisis*, Chisinau, USM

Cuc M., Lundback E., Angelovska-Bezoska A., Ruggiero E., Bouton L., Sandu M.

- 2005 *Republic of Moldova: Selected Issues* / International Monetary Fund. - IMF Country Report No. 05/54

Culic I.

- 2008 Eluding Exit and Entry Controls: Romanian and Moldovan Immigrants in the European Union // *East European Politics and Societies*, Vol. 22, No. 1. – Pp. 145–170.

Cvajner M.

- 2011 Hyper-femininity as decency: Beauty, womanhood and respect in emigration // *Ethnography*, 12(30). - Pp. 356–374.

Fargues Ph.

- 2008 *Circular Migration: Is it relevant for the South and East of the Mediterranean?* / CARIM Analytic and Synthetic Notes 2008/40, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole European University Institute

Gaugas P.

- 2004 Labour Migration in Moldova : Context and Controls // *Higher Education in Europe*, Vol. XXIX, No. 3. – P. 343-352.

Goerlich D., Trebesch C.

- 2008 Seasonal Migration and Networks—Evidence on Moldova's Labour Exodus// *Review of World Economics*, Vol. 144 (1). Pp. 107-133.

Hagen-Zanker J., Siegel M.

- 2008 *A Critical Discussion of the Motivations to Remit in Albania and Moldova* // Centre of Migration Research Working Papers, # 30/88

HelpAge International in Moldova

- 2008 *Grandparents and grandchildren: impact of migration in Moldova* / HAI / UNICEF Project – Findings and Recommendations.

IOM Moldova

- 2008 *How Moldovan Households Manage Their Finances Knowledge and Practices*/International Organization for Migration, Survey Report. - Chisinau, Republic of Moldova.

Kaska S.

- 2006 *The New International Migration and Migrant Women in Turkey: The Case of Moldovan Domestic Workers*/ MiReKoc Research Projects 2005-2006, http://portal.ku.edu.tr/~mirekoc/reports/2005_2006_selmin_kaska.pdf

Keough L.

- 2006 Globalizing Post-socialism: Mobile Mothers and Neoliberalism on the Margins of Europe// *Anthropological Quarterly*, Vol. 79, No. 3. - Pp. 431-461.

Lopez-Ekra S., Aghazarm C., Kötter H., Mollard B.

- 2011 The impact of remittances on gender roles and opportunities for children in recipient families: research from the International Organization for Migration // *Gender & Development* Vol. 19, No. 1. – Pp. 69-80.

Luecke M., Mahmoud T.O., Pinger P.

- 2007 *Patterns and Trends of Migration and Remittances in Moldova/* International Organization for Migration, Mission to Moldova. – Chisinau, Republic of Moldova.

Luecke M., Mahmoud T.O., Steinmayr A.

- 2009 *Labour Migration and Remittances in Moldova: Is the Boom Over? Trends and Preliminary Findings from the IOM-CBSAXA Panel Household Survey 2006-2008* // International Organization for Migration, Mission to Moldova, Chisinau, Republic of Moldova.

Massey D.S, Arango J., Hugo G., Kouaouci A., Pellegrino A., Taylor J.E.

- 1993 Theories of international migration: review and appraisal // *Population and Development Review*, 19. Pp. 431–466.

Mukomel V.

- 2012 *Circular Migration in the Russian Federation /* CARIM-East Explanatory Note 12/97, www.carim-east.eu/media/exno/Explanatory%20Notes_2012-97.pdf

National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova

- 2008 *Migratia Fortei de Munca (Labour Force Migration)*, www.statistica.md/pageview.php?l=ro&id=2570&idc=350 – P.11.

Newland K.

- 2009 *Circular Migration and Human Development /* UNDP. - Human Development Reports Research Paper 2009/42

- Orozco M.
2007 Looking forward and including migration in development: remittance leveraging opportunities for Moldova. - Chisinau, Republic of Moldova
- Palese A., Cristea E., Mesaglio V., Stempovscaia E.
2010 Italian – Moldovan international nurse migration: rendering visible the loss of human capital // *International Nursing Review*, Volume 57, Issue 1. – Pp. 64–69.
- Pantiru M.C., Black R., Sabates-Wheeler R.
2007 *Migration and Poverty Reduction in Moldova/ Development Research Centre on Migration, Globalisation and Poverty*, Working Paper C10, Brighton.
- Pinger P.
2010 Come Back or Stay? Spend Here or There? Return and Remittances: The Case of Moldova // *International Migration*, Vol. 48 (5). – Pp. 142-173.
- Prohnitchi, V.
2006 *Poverty of the Children of the Moldovan Migrants*. Chisinau: Expert-Group.
- Ruggiero E.
2005 Migration and Remittances: A Micro Perspective // *Problems of Economic Transition*, vol. 48, no. 3. – Pp. 54-83.
- Rusu V.
2010 *A Look at the Linkages: How does Gender, Migration, Labour and Trafficking Intersect in Women's Lives? A Qualitative Research based on the Migration and Labour Experiences of Women from Ursoaia Village, Republic of Moldova*,
www.gaatw.org/FPAR_Series/LaStrada_Moldova_At_a_Glance_Summary_by_GAATW.pdf
- Tavcer D.S.
2006 The Trafficking of Women for Sexual Exploitation: The Situation from the Republic of Moldova to Western Europe // *Police Practice and Research*, Vol. 7, No. 2. - Pp. 135–147.

UNDP

- 2006 *The Quality of Economic Growth and Its Impact on Human Development. The Republic of Moldova: National Human development Report/UNDP.* – Chisinau, Moldova.

UNICEF Moldova and Child Rights Information Center (CRIC),

- 2008 *The Impact of Parental Deprivation on the Development of Children Left Behind by Moldovan Migrants.* Working Paper, Moldova

World Bank

- 2011 *Migration and Remittances Factbook 2011/* World Bank, 2nd edition, Washington, D.C.

World Bank

- 2012 *Remittance Flows in 2012: An Update (2012),*
web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/0,,contentMDK:21924020~pagePK:5105988~piPK:360975~theSitePK:214971,00.html

Zayonchkovskaya, Zh., Tyuryukanova, E., Florinskaya, Yu.

- 2010 *Labour migration to Russia: what to do next.* Moscow, MAKS-Press

In limbă Rusă:

Мошняга В.

- 2010 Влияние экономического кризиса на международную трудовую миграцию молдавского населения. // *Региональная экономика*, №1 (55), с.196-201.

Мошняга В.

- 2008 Международная трудовая миграция молдавского населения и проблема денежных переводов в человеческом и институциональном измерении// *Власть и общество в истории: геополитические изменения на постсоветском пространстве в конце XX – начале XXI вв.* – Кишинев, Институт истории, государства и права Академии Наук Молдовы. с.25-34

Мошняга В., Русу Р.

- 2007 Молдавская диаспора за рубежом в контексте международной трудовой миграции.// *Иммигранты и этнические диаспоры в региональных политических процессах в Российской Федерации и в зарубежных странах*. Сборник докладов международной научно-практической конференции. – Екатеринбург, Экспресс-дизайн, с.109-117

Мошняга В., Теоса В.

- 2006 Денежные переводы трудовых мигрантов: их роль в социально-экономической стабилизации в Молдове // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica)*. – Chisinau: USM, 2 (XXXIII), p. 7-34.

Мукомель В.

- 2011 Интеграция мигрантов: вызовы, политика, социальные практики // *Мир России, 2011, N 1*, с.34-50

Поалелунж О.М.

- 2010 Молдова в потоке международной миграции// *Основные вызовы демографической безопасности: сходства и различия в Молдове и Беларуси*. - Кишинев: Штиинца, www.demoscope.ru/weekly/2011/0455/analit02.php#_FN_1

Тюрюканова Е.В. (ред.)

- 2011 *Женщины-мигранты из стран СНГ в России*. М.: МАКС-Пресс

MOBILITATE *pentru* DEZVOLTARE

Guvernul
Republicii Moldova

Organizația Internațională
pentru Migrație, Misiunea în Moldova

BANCA MONDIALĂ

Această publicație a fost produsă cu susținerea Uniunii Europene. Conținutul acestei publicații este responsabilitatea totală a autorului și nu reflectă sub nici o formă viziunile Uniunii Europene.

Uniunea Europeană este compusă din 27 state membre, care au decis să-și unească treptat abilitățile resursele și destinele. Împreună, pe parcursul unei perioade de extindere de 50 de ani, aceste state au edificat o zonă de stabilitate, democrație și dezvoltare durabilă, păstrând în același timp diversitatea culturală, toleranța și libertățile individuale.

Uniunea Europeană și-a asumat angajamentul de a-și partaja realizările și valorile sale cu țările și națiunile dincolo de frontierele sale.

Comisia Europeană este organul executiv al UE.

Pentru mai multe informații:

Website-ul Uniunii Europene: www.europa.eu

Delegația UE în Republica Moldova

E-mail: Delegation-Moldova@eeas.europa.eu

Proiect finanțat de Uniunea Europeană